



T.C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

8.SINIF T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS
KİTABINDA İŞLENEN MİLLİ MÜCADELE KONULARININ
NUTUK'LA KARŞILAŞTIRILMASI ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME

Funda ÇEVİK ATAR
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nihat KARAER

Burdur, 2023

T.C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

8.SINIF T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS
KİTABINDA İŞLENEN MİLLİ MÜCADELE KONULARININ
NUTUK'LA KARŞILAŞTIRILMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Funda ÇEVİK ATAR
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nihat KARAER

Burdur, 2023



MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 19.04.2023 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Funda ÇEVİK ATAR'ın "8.Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında İşlenen Milli Mücadele Konularının Nutuk'la Karşılaştırılması Üzerine Bir Değerlendirme" konulu tez çalışması Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE (TEZ DANIŞMANI) : Prof. Dr. Nihat KARAER

ÜYE : Doç. Dr. Mevlüt GÜNDÜZ

ÜYE : Dr. Öğr. Üyesi Feride ERSOY

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA / MÜHÜR

BİLDİRİM

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu taahhüt edip, tezimin kaynak göstermek koşuluyla aşağıda belirttiğim şekilde fotokopi ile çoğaltılmasına izin veriyorum.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Funda ÇEVİK ATAR

Tarih

İmza

8.Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında İşlenen Millî Mücadele Dönemi Konularının Nutuk'la Karşılaştırılması Üzerine Bir Değerlendirme

(Yüksek Lisans Tezi)

Funda ÇEVİK ATAR

ÖZ

Bu araştırmada Millî Mücadele Dönemi konularının Nutuk ve 8.sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabıyla karşılaştırılması yapıp bir değerlendirme sunulmuştur. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu araştırmada çalışma alanı olarak Atatürk'ün Nutuk adlı eserinden ve 2021-2022 eğitim öğretim yılında ortaokul ve imam hatip ortaokulunda okutulan, Bir-YAY yayıncılığa ait 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre İTA ders kitabı Nutuk'ta vurgulanan önemli konulara yer verilmiştir fakat ders kitabında ayrıntılı aktarım yapılmadığı tespit edilmiştir. Millî Mücadele Dönemi, ders kitabında da Nutuk'ta da görsellerle desteklenerek sunulmuştur. İTA ders kitabından 16 yerde Nutuk'tan doğrudan alıntı yapılmıştır. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi adına en önemli kaynak olan Nutuk'tan Milli Mücadele Dönemi için daha fazla doğrudan alıntı yapılmasının daha etkili olacağı görüşüne varılmıştır. Ayrıca 8.sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 2021-2022 eğitim öğretim yılı ders kitabında ünitelerde konuyla ilgili metinler kaynak gösterilerek konunun pekiştirilmesi sağlandığı tespit edilmiştir. Özellikle ikinci üniteden itibaren kaynak metinler Nutuk'tan faydalanılıp hazırlanırsa İTA için birinci kaynak olan Nutuk'tan daha verimli bir şekilde faydalanılabileceği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnkılap Tarihi, Milli Mücadele, Nutuk, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı

Sayfa Adedi : 82

Danışman : Prof. Dr. Nihat KARAER

**An Assesment About the Comparisons of the Subject Thats is Being Thought the 8 History
of the Republic of Turkey and Atatürkism Lessons About The Period of Struggle to
Nutuk**

(Master Thesis)

Funda ÇEVİK ATAR

ABSTRACT

In this research, a comparison is made between the topics related to the National Struggle Period and the book 'Nutuk' with the 8th-grade Turkish Revolution History and Kemalism textbook. The study provides an evaluation based on this comparison. The research employs a qualitative research method, specifically document analysis. The primary sources used in this study are Mustafa Kemal Atatürk's 'Nutuk' and the 8th-grade Turkish Revolution History and Kemalism textbook published by Bir-YAY, which is taught in middle schools and Imam Hatip middle schools during the 2021-2022 academic year. According to the findings of the research, the Turkish Revolution History and Kemalism textbook includes important topics emphasized in 'Nutuk', but lacks detailed elaboration on these subjects. The National Struggle Period is presented in both 'Nutuk' and the textbook with the support of visual materials. The Turkish Revolution History and Kemalism textbook directly quotes 'Nutuk' in 16 instances. It is suggested that more direct quotations from 'Nutuk', which is the most significant source for the Turkish Revolution History and Kemalism course, would be more effective for the National Struggle Period. Additionally, it was observed that in the 8th-grade Turkish Revolution History and Kemalism textbook for the 2021-2022 academic year, the subject matter is reinforced with referenced texts in the units. Especially starting from the second unit, if the source texts are prepared by benefiting from 'Nutuk', the primary source for Turkish Revolution History and Kemalism, it is believed that a more efficient utilization of 'Nutuk' could be achieved for the textbook.

Key Words: Keywords: History of Revolution, National Struggle, Nutuk (Speech), Textbook of History of Revolution and Kemalism for the Republic of Turkey

Page Number : 82

Supervisor : Prof. Nihat KARAER

TEŞEKKÜR

Çalışma sürecinde her türlü yol gösterici olan, çalışmamı tamamlamam için cesaretlendiren, bilgi birikimiyle ufkumu açan, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum danışmanım Prof. Dr. Nihat KARAER'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu tez çalışmamı tamamlama sürecimde katkılarıyla bana yol gösteren Doç. Dr. Mevlüt GÜNDÜZ'e, Dr. Öğr. Üyesi Feride ERSOY'a ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait KORKMAZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Canım oğlum İbrahim Eren ATAR'a, ilham kaynağım kuzenim Doç. Dr. Tülay ÇEVİK SALDIRAN'a, her zaman maddi ve manevi destekleriyle yanımda olan, varlıklarıyla gurur duyduğum aileme, kıymetli abim Sinan ÇEVİK'e ve değerli eşim Sedat ATAR'a sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmamı tamamlamam adına destek olan, katkıda bulunan tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
KISALTMALAR	viii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	2
1.2.1. Alt Problemler.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.4. Araştırmanın Önemi	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Tanımlar	4
BÖLÜM II.....	5
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	5
2.1. Kuramsal Çerçeve	5
2.1.1. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi.	5
2.1.2. Genel Olarak Nutuk.	7
2.1.3. Kuvayimilliyе'nin Millî Mücadele'deki İşlevi.	8
2.1.4. Kongreler Dönemi.....	9
2.1.5. Son Mebusan Meclisi'nin Açılması ve Misak-Millînin Kabulü.	13
2.1.6. TBMM'nin Açılışı ve İsyânlar.....	15
2.1.7. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun Çıkarılması.....	16
2.1.8. Sevr Antlaşması.	18
2.1.9. Cepheler Dönemi.	19
2.1.10. Mudanya Ateşkes Antlaşması.....	22
2.1.11. Saltanatın Kaldırılması.....	23
2.1.12. Lozan Barış Antlaşması.	24
2.2. İlgili Araştırmalar	26
BÖLÜM III.....	30
YÖNTEM.....	30
3.1. Araştırmanın Modeli	30

3.2. Çalışma Alanı	30
3.3. Veri Toplama Araçları	30
3.4. Verilerin Analizi.....	31
BÖLÜM IV	32
BULGULAR VE YORUM.....	32
4.1. Birinci Alt Amaca Yönelik Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	32
4.1.1. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından Havza Genelgesi ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.	32
4.1.2. Nutuk'tan Havza Genelgesi ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.....	33
4.1.3. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından Amasya Genelgesi ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.	34
4.1.4. Nutuk'tan Amasya Genelgesi ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.....	35
4.1.5. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından Erzurum Kongresi ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.	36
4.1.6. Nutuk'tan Erzurum Kongresi ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.	37
4.1.7. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından Sivas Kongresi ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.	38
4.1.8. Nutuk'tan Sivas Kongresi ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.....	38
4.1.9. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından TBMM'nin Açılışı ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.	40
4.1.10. Nutuk'tan TBMM'nin Açılışı ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.....	40
4.2. İkinci Alt Amaca Yönelik Bulgular ve Yorumlar	41
4.2.1. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından “Büyük Millet Meclisine Karşı Çıkan Ayaklanmalar” İlgili Alıntılar ve Yorumlar.....	41
4.2.2. Nutuk'tan “Büyük Millet Meclisine Karşı Çıkan Ayaklanmalar” ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.....	42
4.2.3. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından “Büyük Millet Meclisi'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler” İlgili Alıntılar ve Yorumlar. ...	43
4.2.4. Nutuk'tan “Büyük Millet Meclisi'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler” ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.	44
4.3. Üçüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular ve Yorumlar.....	45
4.3.1. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından “Doğu Cephesi” İlgili Alıntılar ve Yorumlar.	45
4.3.2. Nutuk'tan “Doğu Cephesi” ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.....	46

4.3.3. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından “Güney Cephesi” İlgili Alıntılar ve Yorumlar.	47
4.3.4. Nutuk’tan “Güney Cephesi” ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.....	47
4.3.5. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından “Batı Cephesi” İlgili Alıntılar ve Yorumlar.	48
4.3.6. Nutuk’tan “Batı Cephesi” ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.....	50
4.4. Dördüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular ve Yorumlar	51
4.4.1. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından “Mudanya Ateşkes Antlaşması” İlgili Alıntılar ve Yorumlar.	52
4.4.2. Nutuk’tan “Mudanya Ateşkes Antlaşması” ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar....	53
4.5. Beşinci Alt Amaca Yönelik Bulgular ve Yorumlar	54
4.5.1. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından “Tekâlif-i Milliye” İlgili Alıntılar ve Yorumlar.....	54
4.5.2. Nutuk’tan “Milli Vergiler Emri” ile İlgili Alıntılar ve Yorumlar.....	55
BÖLÜM V.....	56
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	56
5.1.Sonuç ve Tartışma.....	56
5.2. Öneriler.....	62
KAYNAKLAR.....	63
EKLER	69
EK-1	70
EK-2	71
EK-3	72
EK-4	73
EK-5	74
EK-6	75
EK-7	76
EK-8	77
EK-9	78
EK-10	79
EK-11	80
EK-12	81
ÖZGEÇMİŞ.....	82

KISALTMALAR

BMM: Büyük Millet Meclisi

İTA: İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu



BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya temel teşkil eden problem durumu, problem cümlesi ve alt problemler ile araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Nutuk, Kemal Atatürk'ün Cumhuriyet Halk Partisi'nin ikinci kurultayında 15 Ekim 1927-20 Ekim 1927 günleri arasında yaptığı konuşmasından oluşmaktadır. Bu konuşmanın başlangıcı Atatürk'ün 1919 yılının Mayıs ayının 19'unda Samsun'a çıkışı ile başlayıp 1927 Gençliğe Hitabe ile sona erer (Karaçizmeli, 1990, s.8).

Mustafa Kemal Paşa Büyük Nutuk'u Cumhuriyet Halk Partisi'nin İkinci Büyük Kongresi'nde kongreye katılan partinin ileri gelenlerine, halkın temsilcilerine, yabancı ülkelerin temsilcileri ile basın aracılığıyla tüm ülkeye ileride yapılacak faaliyetlerden çok 1919-1927 yılları arasında neler yapıldığının hesabını vermiştir. Ulusal ve yerel basında büyük ilgiyle takip edilen Büyük Nutuk, sadece okunduğu an değil (15-20 Ekim 1927), öncesi ve sonrasında da basında dikkat çekmiş, gündem olarak da süregelmiştir (Taşdemir, 2009, s.674).

Nutuk, Atatürk'ün bizzat kendi ifadesiyle dokuz yıl süren bir zaman dilimini kapsar. Nutuk'un 19 Mayıs 1919'da başladığı bilinse de Ulu Önder Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı gün Anadolu'nun içinde bulunduğu durumu ifade eden genel görüntü ile başlar; fakat görünenin aksine yurdun içinde bulunduğu durum bir yıl öncesinden kıvılcımlarını vermiştir. Tam da bu nedenden ötürü Mustafa Kemal başlangıç tarihi olarak Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra halkın oluşturduğu ulusal direnci cemiyetlerin oluşmasını, milli bilincin başlangıcı kabul etmiştir. Ulusal tarihimizin yapıtaşlarından olan Büyük Nutuk üç aşamadan oluşmaktadır.

Nutuk'un birinci aşaması 1918-1920 yılları arasını kapsar ve bu dönem Kuvayımillîye dönemidir. İkinci aşaması 1920-1923 yılları arasında Büyük Millet Meclisi Dönemi

olarak adlandırılmıştır. Üçüncü aşaması ise 1923-1927 yılları arasını kapsayan Cumhuriyet Dönemidir (Karaçizmeli, 1990, s.10).

Türkiye Cumhuriyeti'nde tarih eğitimi, ilkokul kademesinden başlar ve üniversite kademesine kadar tüm eğitim kademelerinde okutulmaktadır. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ilköğretimde ortaokul düzeyinde iki ders olarak zorunlu ders kapsamında müfredatta bulunmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde ise 12.sınıflarda 2 saat olarak okutulmaya devam etmektedir. Bu ders, ortaokulda 8. sınıflarda, liselerde ise 12. sınıflarda okutulmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini ortaokullarda sosyal bilgiler öğretmenleri, liselerde ise tarih öğretmenleri vermektedir. Yine bu ders üniversitelerde ise öğretim görevlileri ve öğretim üyeleri tarafından aktarılmaktadır (Çakmak, Akgün ve Salur, 2021, s.828). Nutuk'ta aktarılan 1919-1927 yılları Mustafa Kemal Atatürk'ün "1919 Yılı Mayıs'ının 19. günü Samsun'a çıktım." cümlesiyle başlayıp Mudanya Ateşkes Antlaşması'yla sona ermektedir. Bu dönem T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. Sınıf dersi kitabında¹ 2. ünite "Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar" temasında sekiz kazanımla, 3. ünite "Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm" temasıyla yine sekiz kazanımla aktarılmıştır. Bu araştırmayla ilgili ders kitabıyla Nutuk'un aktarılmasının karşılaştırmalı olarak değerlendirmesi sağlanacaktır. Bu sayede Nutuk ile ilgili ders kitabının Milli Mücadele'yi ele alışı; benzerlikleri, farklılıkları gibi tüm yönleriyle analiz edilerek genel bir değerlendirme ortaya konulacaktır.

1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problemini "İlgili ders kitabının Milli Mücadeleyi ele alışı Nutuk'ta Milli Mücadele aktarımı ile paralellik göstermekte midir?" sorusu oluşturmaktadır.

1.2.1. Alt problemler. Bu çalışmada aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

¹ Bundan sonra T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı yerine ilgili ders kitabı terimi kullanılacaktır.

1. Mustafa Kemal'in Türk halkını Milli Mücadele'ye yönlendirmek ve ulusal egemenliği gerçekleştirmek amacıyla yaptığı çalışmalar ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?
2. Mustafa Kemal'in, Milli Mücadele'nin örgütlenme aşamasında karşılaştığı güçlükler ve karşılaştığı güçlüklerle bulduğu çözüm yolları ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?
3. Türk halkının işgaller karşısında gösterdiği tepki ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?
4. Milli Mücadelenin askeri safhasını bitirerek siyasi dönemini başlatan Mudanya Ateşkes Antlaşması ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?
5. Türk milletinin, ordusunu destekleyerek milli birlik, beraberlik ve dayanışma içinde olması ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın hedefi Milli Mücadele Dönemi'nin ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta aktarımının karşılaştırmalı olarak değerlendirmesini sağlamaktır. Bu sayede Nutuk ile ilgili ders kitabının Milli Mücadele'yi ele alınışı tüm yönleriyle analiz edilerek genel bir değerlendirme ortaya koymak hedeflenmektedir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Milli Mücadele Dönemi'ni anlatan en güvenilir birinci el kaynağın Nutuk olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bu çalışma sayesinde Millî Mücadele'nin ilgili ders kitabıyla işlenişinin Nutuk'la karşılaştırması sağlanacak genel bir değerlendirme ortaya konulacaktır. Daha önce bu konuyla yazılmış doğrudan bir çalışmaya rastlanmadığından bu çalışmanın bundan sonraki araştırmalara kaynak olacağı düşünülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma,

1.Nutuk ile ilgili ders kitabının ikinci ve üçüncü ünitesinde yer alan Milli Mücadele konuları ile sınırlandırılmış araştırmanın amacını gerçekleştirmede yeterli olduğu düşünülmüştür.

1.6. Tanımlar

İnkılap: Toplumda var olan düzeni olunandan daha iyi bir konuma getirmek için yerine getirilen yeniliklere yapılan köklü reformlara, devrimlere denir (TDK, 2011, s.1194).

Millî Mücadele: Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yurdumuza karşı yapılan işgallere karşı Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a gitmesi sonrası tam bağımsızlığı sağlamak amacıyla işgalci devletlere ve onların işbirlikçilerine karşı başlayan Lozan Antlaşması'na kadar süren dönemdir (TDK, 2011, s.1302).

Nutuk: Özel olarak hazırlanmış bir konuda konuşma yapmak. Söylev (TDK, 2011, s.1782).

Atatürkçülük: Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünce sistemine dayanan Türk Devleti'nin bütünlük, bağımsızlık ve milli egemenlik temelini koruyan yeni Türk Devleti'ni çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmayı amaçlayan akıl ve bilim ışığında birbiriyle uyumlu olan ilkeler bütünüdür (TDK, 2011, s.181).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Kuramsal Çerçeve

Araştırmanın bu bölümünde araştırma konusu ile ilgili literatür taraması yapılmış, kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.

2.1.1. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi. Tarihsel sürece baktığımızda “Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük” dersi ilk olarak yükseköğretim kademelerinde okutulmaya başlanmıştır. Yükseköğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin okutulması ise cumhuriyetimizin kurulduğu ilk yıllara denk gelmektedir. Cumhuriyet Dönemi’nde böyle bir dersin okutulmasının esas amacı, yapılan inkılapların benimsenmesini sağlamak ve inkılapları toplumun geneline yaymaktır. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi İnkılap Tarihi ve Enstitüsü kurulduktan sonra üniversitelerde de okutulmaya başlanmıştır. İlk olarak ismi “Türkiye Cumhuriyeti Rejimi” olan ders 1942 itibarıyla “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” şeklinde değiştirilerek mecburi olarak üniversitelerde okutulmaya başlanmıştır. İlerleyen zamanlarda ise yapılandırmacı anlayış doğrultusunda ilköğretim programlarında düzenlemeler yapılmıştır. 8.Sınıf “T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük” dersi de bu kapsamda yeniden düzenlenmiştir. Aynı anlayış lise programlarında da uygulanmış, lise müfredatında da bu ders yerini almıştır (Çakmak, Akgün ve Salur, 2021, s.828).

T.C. İnkılap Tarihi derslerinin içeriğinin verildiği günden bugüne kadar en radikal değişiklikler kuşkusuz 1980’den sonra ülkemizde yönetime karşı çıkan askeri darbe sonrası gerçekleşmiştir. Darbe sonrası yönetime gelenlerin “Bütün sorunların esası Atatürkçülükten uzaklaşmaktır.” savıyla kendilerini haklı gösterme çabaları T.C. İnkılap Tarihi derslerinin daha da yaygınlaşmasına ortam sağlamıştır. Programlarda öğrencilerin okula kaydolduğu ilk yıllardan itibaren başlanarak ve eğitim öğretimin bütün sınıflarında artırılarak devam edecek şekilde uygulanmasına karar verilmiştir.

Atatürk inkılaplarını anlayan, bu bilinci taşıyan, inkılaplarına bağlı ayrıca anayasamızda da değinilen ilkelerin bilincinde birer vatandaş olarak yetiştirmek ve geliştirmek amacıyla öğrenme yaşantıları çeşitlendirilmiştir. Bunun sonucunda yapılandırıcılık doğrultusunda T.C. İnkılâp Tarihi dersi yenilenerek eğitim sistemimizin en aşağıdaki basamağından en üst basamağına eğitim-öğretim sürecinde yerini almıştır. Buna paralel olarak 19 Kasım 1981’de yayımlanan “Atatürk İnkılâp ve İlkelerinin Öğretim Esasları” adlı yönergeyle her dersin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük hedeflerine eşlik etmesi zorunluluğı anlayışı doğrultusunda “Atatürkçülükle İlgili Konular” öğretim programlarında bütünlük sağlamıştır (Kaymakçı ve Er, 2009, s.168).

12 Eylül 1980 darbesi sonrası Türkiye Cumhuriyeti Devrim Tarihi dersine verilen ilginin daha da artırılması gerektiğı bir kez daha gündeme getirilmiştir. Bu amaçla ilk olarak “devrim” sözcüğü “inkılâp” ile değiştirilerek dersin adı “Türk İnkılâp Tarihi” olmuştur. Tüm eğitim kademeleri için Milli Eğitim Bakanlığı bir komisyon görevlendirmiştir. Komisyonun başlıca görevi üniversite düzeyinde ders içeriğı belirlemek ve kitap hazırlamaktır. Yine bu süreçte 1981 yılının Kasım ayı içerisinde “2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu” yürürlüğe girmiş ve Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bu Kanun’la “Yükseköğretim kurumlarının örgütlenme, iç tüzük çalışma prensipleri ve eğitim-öğretim usul ve esasları” gibi hususlar belirlenmiştir. Bu Kanun doğrultusunda eğitim alan öğrencilerin “Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda, Atatürk milliyetçiliğine bağlı ve devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen” birer vatandaş olarak geliştirilmesi amaçlanmıştır. Yine bu Kanun çerçevesinde üniversitelerin çalışma esaslarında da düzenlemeler yapılmıştır. Belirlenen hedefler doğrultusunda yapılan yeni düzenlemeler ile Atatürk İlkeleri İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin müfredatta mecburi ders kapsamı dâhiline alınması kararlaştırılmış, iki yarıyıldan az olmamak koşuluyla programlanması ve uygulanması kabul edilmiştir (Bal, 2021, s.346).

İTA dersi; 1980 yılında düzenlenmiş olan öğretim programı çerçevesinde ilköğretimin birinci kademesinde Hayat Bilgisi, ikinci kademesinde 5,6,7. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi içerisinde, 8.sınıflarında ve ortaöğretim lise düzeyinde 11.sınıflarda okutulmaktadır. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretim programlarındaki adı “Atatürkçülükle ilgili konular” başlığı altında sunulmaktadır. Yükseköğretim

kademesinde ise birinci sınıflarda “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” dersi olarak haftada 2 saat olarak okutulmaktadır. Lisansüstü düzeyinde de üniversitelerin ilgili bölümlerinde okutulmaktadır. Günümüzde İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde lisansüstü eğitim veren üniversiteler ise İstanbul, Ankara, Yeditepe, Atatürk, Hacettepe, Boğaziçi ve Dokuz Eylül Üniversiteleridir. İlgili üniversitelerde bulunan İnkılap Tarihi Enstitülülerinde lisans ve lisansüstü olarak varlık göstermektedir (Kaymakçı ve Er, 2009, s.168) .

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi amaçlarına bütün olarak baktığımızda başta öğrencilerin, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının birlik ve beraberlik çerçevesinde bağımsızlık, hürriyet ve vatanseverlik doğrultusunda karşılaşılan zorlukların üstesinden gelebilecek bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlar. Ayrıca bu ders, vatanını ve milletini seven, millî ve manevi değerleri benimseyerek bunu hayat tarzına dönüştüren, sorumluluk almaktan çekinmeyen, ulusal şuura sahip, Atatürk’ün ilke ve inkılaplarına sadık, ülkesinin ve milletinin bölünmez bütünlüğünü savunan, Türkiye Cumhuriyeti’nin çağdaş temelini oluşturduğuna inanan vatandaşlar yetiştirilmesi de amaçlamıştır (Şimşek ve Kartal, 2020, s.45).

2.1.2. Genel olarak Nutuk. Tarihimizin önemli şahsiyetlerinin kaleme aldıkları eserler o dönemi birinci ağızdan anlayabilmek için özellikle tarihçiler için önemli bir referanstır. Buna en güzel örnek olarak Türk tarihimizin en önemli şahsiyetlerinden olan cumhuriyetimizin kurucusu başönderimiz Mustafa Kemal Atatürk’ün Söylev’ini verebiliriz. Mustafa Kemal Atatürk’ün, Söylev’ine “1919 yılı Mayıs ayının 19’uncu günü Samsun’a çıktım. Ülkenin genel durumu ve görünüşü şöyledir.” sözleriyle başlaması Nutuk’un Türk halkına genel bir değerlendirme sunmak amacıyla yazıldığını göstermektedir (Gürkan, 2013, s.124).

Söylev, Mustafa Kemal’in Cumhuriyet Halk Fırkası’nın 23 Ekim 1923 Pazar günü toplanan İkinci Büyük Kongresi’nin ilk altı gününde (15 Ekim Cumartesi-20 Ekim Perşembe) ve 36 saat 33 dakikada dile getirdiği, 15 Ekim Cumartesi günü Ankara’da söylediği muhteşem seslenişidir. Nutuk, “Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen gerçek, insanlığı şaşkırtacak bir niteliğe bürünür.” diyerek tarih yazmanın önemini tüm dünyaya ilan eden 21. yüzyılın tarih adamının eseridir (Yıldız, 2006, s.89).

Gürkan (2013) Nutuk, yazıldığı günden bugüne kadar birçok araştırmaya konu olmuştur. Bunlar içinde tarih, sosyoloji, dil bilimi hatta felsefe araştırmaları da yer almaktadır. Bu açıdan Nutuk'un birçok araştırma için çok önemli bir siyasi belge özelliği taşıdığı söylenebilir. Özellikle yüksek lisans doktora tezleri ve makalelere de araştırma konusu olmuştur.

Büyük Söylev'in sözcük ve cümle dokusunun zamanın dilini, tüm incelikleri ve zenginlikleriyle yansıttığını söyleyebiliriz. Çünkü Nutuk yazıldığı dönem yani 1927 yılında henüz dilde özleştirme çalışmaları yapılmaya başlanmamıştı. Bu nedendir ki Nutuk'ta Osmanlıca kelimeler ile günlük konuşma dili birlikte kullanılmıştır. Ayrıca kural olarak yabancı tamlamalara yer verilmiştir. Söylev'in akılcı olması anlatımsal olarak en önemli özelliklerindedir. Örneğin bileşik uzun girişik cümleler olmasına karşın anlatım duruk değildir. Söz sanatlarına ise çok az yer verilmiştir. Coşku tonu iyi şekilde kullanılmıştır. Bu anlamda Klasik Osmanlıcaya göre sadeleştirilerek yazıldığı dönemin en iyi örneği olma özelliği göstermektedir. Sözcük hazinesi olarak da çok varlıklıdır. Söylev, dil ve üslup özellikleriyle hitabet sanatının en nadide eseridir (Karaçizmeli, 1990, s.18).

Söylev, Türkçe olarak hem adet hem de baskı sayısından en çok tercih edilen eserlerden biridir. Nutuk'un Mustafa Kemal'in sunumundan sonra ve özellikle basımından sonra da büyük etkileri olmuştur. Bu etkiler daha çok kapsamı, baskı durumu, satışı, okurlar tarafından aldığı tepki ve sadeleştirmesinin ne düzeyde olduğu konular üzerine toplanmıştır. Bugün de Söylev üzerinde türlü değerlendirmeler olmaktadır (Yıldız, 2006, s.126).

2.1.3. Kuvayımillie'nin Millî Mücadele'deki işlevi. Yunanların İzmir'i işgal etmeleri üzerine halkın içinden çıkan gönüllü birliklerden oluşan Kuvayımillie vatani uğruna canlarını çekinmeden vermeye hazır olan kişilerdir. Bu gönüllü birlikler düzenli ordu kuruluncaya kadar vatanın istiklali ve Türk milletinin kutlu zaferini kazanmasında önemli başarılar elde etmiştir. Bunun için Kuvayımillie hem işgalci düşmanla hem de düşmanla işbirliği yapan hainlere karşı büyük bir mücadele vermiştir (Uygun, 2002, s.77).

Kuvayımillie Anadolu halkının birlik ve beraberliğinin bir kurşunla başlayarak Türkiye Cumhuriyeti kuruluncaya kadar süregelen ve günümüze kadar devam eden

manevi bir ruhtur. Millet'in istiklal yolunda attığı adımlar çok önemlidir ama bu adımın içten ve dıştan yok edilmek üzereyken atılması oldukça anlamlıdır. 1918 senesinin teknolojik imkânları göz önüne alındığında düşmana karşı ilk kurşunu kimin attığını kanıtlamak oldukça güçtür. Bu konuda kesin bir sonuç almak için yeterli belge yoktur ve bu çok da gerekli değildir. Kaynaklardan elde edilen veriler sonucunda direnişin ilk hamlesi 19 Aralık 1918 tarihinde Hatay'ın Dört Yol ilçesine bağlı Karakese köyünde, Kara Mehmet ve yoldaşları tarafından düşmana gösterilmiştir. Batı cephesinde Yunanlara karşı atılan ilk kurşun ise İzmir'in işgali üzerine gazeteci olan Hasan Tahsin tarafından atılmıştır. Bu olay üzerine Ödemiş'te halk silahlanarak 28 Mayıs 1919 günü Yunan askerlerinin Ayvalık'ı işgal etme girişimine bizzat 172. Alay Komutanı Yarbay Ali (Çetinkaya) Bey ateş emrini vermiştir. Ve daha adı ve kimliği bilinmeyen sayısız kahraman tarafından "İşgalcilere ateş açılmayacak!" emri verilmesine rağmen korkusuzca düşmana karşılık vererek bağımsızlık mücadelesi başlatılmıştır (Bal, 2021, s.29).

Uygun (2002) Kuvayimillîye Milli Mücadele'yi birçok açıdan olumlu etkilemiştir. Özellikle bu birliklerin, milli bilincin oluşması, işgallere karşı kongreler yapılması ve cemiyetler tarafından mitinglerin düzenlenmesi üzerinde büyük payı vardır. İstanbul'un işgalinden sonra işgalcilerle işbirliği yapan azınlıkların zararlı faaliyetleri de Kuvayimillîye hareketinin güç kazanmasında büyük etkiye sahip olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın hem içeriden hem dışarıdan gelen saldırılara karşı başlattığı ulusal direniş hareketine Anadolu'nun dört bir yandan destek verilmiştir. Türk halkı Mustafa Kemal etrafında örgütlenerek bir destan yazmıştır. Kurtuluş meşalesini Samsun'dan yakan Mustafa Kemal'e Havza'dan sonra silah arkadaşlarından da destek gelmiştir. Mustafa Kemal'in Refet ve Rauf Bey ile Ali Fuat Paşa gibi arkadaşlarıyla hazırladığı Amasya Genelgesi milli mücadelemizin programı niteliğindedir.

2.1.4. Kongreler dönemi. Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra fiilen çöküşünü ilk tespit eden Mustafa Kemal'dir. Millet'in istiklali doğrultusunda endişeleri olan Mustafa Kemal kurtuluş çareleri aramaya yönelmiştir. Mustafa Kemal, Türk'ün bağımsızlık duygusundan ödün vermeyeceğinden emin olup "Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir" diyerek kişi egemenliğine dayalı Osmanlı Devleti yerine ulusun egemenliğine dayalı

hürriyetini kazanmış yeni bir Türk Devleti kurmak maksadıyla Anadolu'ya geçmiştir (Şengil, 1989, s.186).

Milli Mücadele'mizin en önemli adımı şüphesiz ki Amasya Genelgesi'nde atılmıştır. Bu genelge Mondros Antlaşması'ndan sonra oluşan birbirinden bağımsız bölgesel cemiyetler Müdafaa-i Hukuk hareketi çerçevesinde örgütlenmesi için acil ihtiyaç olduğunu açıklayan bir beyannamedir. Mustafa Kemal ve onun yanında yer alan silah arkadaşları Amasya Genelgesi ile vatanın bağımsızlığı yolunda kararlı davranmışlardır. Bunun için milli direniş yolunda bir protokol hazırlayarak toprak bütünlüğümüzü sağlamak ve milli bağımsızlığımızı yeniden elde etmek için Milli Mücadele'nin sürecini planlayan bir program hazırlamışlardır. Bu programda aynı zamanda ulus devletine dayalı ve ulusal iradeyi hâkim kılan yeni bir devlet otoritesi kurmak için hem hukuki hem siyasi alanda etkili olan tarihi bir belge duyurulmuştur. Amasya Genelgesi sadece Milli Mücadele hazırlık dönemi açısından değil, milli birlik ve beraberliğin korunması ulusal iradenin teşkilatlanması bakımından da bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü milli iradenin ve yönetim anlayışının değişeceğinin ilk işareti bu genelge ile ortaya konulmuştur (Özcan, 2013, s.77).

Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'deki ilk amaçlarını, milli davasını halka mal etmek, milli davayı genele yaymak bölgesel olan örgütleri birleştirmek ve yapılan mücadeleye hukuki nitelik kazandırmak olarak özetlenebilir. Mustafa Kemal bu amaçlarını gerçekleştirmek için ilk adımı Amasya Genelgesi'nde atmıştır. Mustafa Kemal Paşa ülkenin dört bir tarafında yapılan gösteri ve mitingleri yakından takip ediyordu. Ama o bölgesel hareketlerin ne kadar iyi olursa olsun dağınık olduğu mutlaka birleştirilmesi gerektiğine inanıyordu. Bu amaçla gerçekleştirilen ilk kongre Erzurum Kongresi 17 Haziran 1919'da gerçekleşmiştir. Van ve Trabzon ile Bitlis'ten gelen delegelerle toplam 54 olan delegelerin birçoğu da Erzurumludur. Bunların içinden 17'sinde tüccarlar ve büyük mülk sahiplerinden oluşuyordu. Erzurum Kongresi'nin yapıldığı küçük binada ticaret ve ziraat adamlarının yanı sıra bir doktor, altı din adamı, iki mühendis, altı asker, 4 emekli memur, beş öğretmen, dört gazeteci, dört avukat bulunmaktadır. Yani Erzurum Kongresi bu özellikleriyle küçük bir dünya sayılabilir (İnce, 2018, s.39).

Doğu illerini kapsayacak bölgesel bir kongre olan Erzurum Kongresi'nin hazırlıkları sürerken Mustafa Kemal bir yandan da ulusal güç birliğini oluşturacak Sivas

Kongresi'nin hazırlıklarını yapmaktaydı. Fikir ayrılıklarının birliğimizi bozabileceği bu kritik zamanlarda bazı komutanların tereddüt içinde olması Mustafa Kemal'i üzmekteydi (Şengil, 1989, s.46).

Erzurum'da 23 Temmuz-7 Ağustos 1919 aralığında gerçekleşen toplantı olarak bölgesel olan kongreye Van, Bitlis, Trabzon, Sivas ve Erzurum'dan gelen toplam 63 delege katılmıştır. Toplantı bakımından bölgesel alınan kararlar ulusal olan kongrede Milli Mücadele'nin kaderini belirleyen kararlar alınmıştır. Esasen kongrenin açılışı 10 Temmuz 1919 olarak planlanmıştır. Fakat delegelerin çoğunluğunun bu tarihe yetişememesi ve Mustafa Kemal'i kongreye dâhil etme süreci uzadığından kongre ertelenerek 23 Temmuz'da toplanabilmiştir (Akın, 2014, s.1031).

Trabzon, Canik de dâhil olmak üzere Erzurum Kongresi bütün Doğu Anadolu'yu temsilen bölgesel bir kongre olarak toplanmıştır. Kongrede 15 gün boyunca önemli görüşmeler yapılmış ve yurdu derinden etkileyen kararlar alınmıştır. Kongre önemli kararlarıyla dikkat çekmiştir. Kongrede milli irade, her aşamada vurgulanarak vazgeçilmeyecek temel unsur olarak belirtilmiştir. Halkın iradesine saygı duyularak her konunun özgürce tartışılmasına fırsat verilmiştir. Kongrede partililik ve siyaset tartışılmasına girilmemiştir. Ülkenin milli bütünlüğü ve bağımsızlığı net olarak ifade edilmiştir. Millî birlik ve beraberlik vurgusu yapılmıştır (Aydoğan, 2020, s.86).

Ersal (2016) Erzurum'da alınan kararlar ile ulusal devletin hangi temeller üzerine kurulacağını kapsarı da belirtilmiştir. Bu açıdan bakılırsa Erzurum Kongresi'ni halk egemenliğine dayanan halkın temsil gücünü esas alan ulusal bütünlüğün yapım aşaması olarak da söylemek mümkün görülmektedir.

Erzurum Kongresi, almış olduğu kararlarla İstanbul ile tüm ilişkilerin koptuğu, Anadolu'da milli birlik için tek başına mücadele edileceğinin ilk kez ortaya konulduğu yerdir. Burada istiklal mücadelemiz için esasların neler olacağı belirtilmiştir. Anadolu'nun ulusal birliğe doğru, tek başına mücadeleye atılmakta olduğunun görüldüğü gibi kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesinin esaslarını bu kongrede kararlaştırılmıştır. Ayrıca Misak-i Milli sınırları ilk kez burada açıklanmıştır. İlk anayasamız olan Teşkilat-ı Esasiye (Anayasa) ile TBMM yönetiminin hangi esaslara dayanacağını da bu kararlar arasında görmek mümkündür (Şengil, 1989, s.188).

Mustafa Kemal Erzurum'da bulunduğu zaman Sivas valisi olan Reşit Paşa 1919'da bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta Sivas valisi, Sivas'ta planlanan kongrenin

duyumunun İtilaf Devletlerince alındığını bildirmiş ayrıca Fransız Binbaşı Bruno'nun "Mustafa Kemal'in Sivas'ta bir kongre düzenlemesi durumunda Sivas'ın da kendileri tarafından ele geçirileceğinin" altını çizmiştir. Mustafa Kemal Paşa telgrafa yanıtında kongrenin ertelenmeyeceğini bu konuda kaygılanmaması, kongre kararının aylar önce alınmış bir karar olduğu, Fransızların caydırma politikası uyguladığını bildirmiştir. Gerek Fransızların gerekse diğer İtilaf Devletleri'nin desteğine ihtiyaç duyulmadığını da telgrafa eklemiştir. Ayrıca "En büyük barınağım ve yardım kaynağım halkımın şefkat, merhamet ve desteğidir." ifadesini de kullanmıştır (İnce, 2018, s.45).

Milli Mücadele'mizin tek ulusal kongresi Sivas'ta 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Açılış konuşması Mustafa Kemal Paşa tarafından kongrenin birinci günü yapılmıştır. Bu kongrede manda taraftarları olmasına rağmen Mustafa Kemal Samsun'a çıkışı itibariyle takip ettiği yoldan asla taviz vermemiştir. Bu yoldan dönmeyeceğini de kendi konuşmasıyla açıkça ortaya koymuştur. TBMM açılıncaya kadar Sivas Kongresi kararları, istiklal taraftarlarının almış oldukları en önemli kararlar olmuştur. Çünkü Sivas Kongresi, nitelik bakımından ve ülkenin tamamını temsil etmesi açısından Osmanlı topraklarında yeni bir devlet kurulmasının önemli bir adımıdır. Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası Anadolu'nun birçok yerinde direniş cemiyetleri kurulmuştu bölgesel olan bu cemiyetler Sivas Kongresi kapsamında bir araya gelerek bir bütün oluşturmuşlardır. Millî Mücadele'nin lider kadrosunun bütünlüğü Sivas Kongresi'nin ruhuna yansımıştır (Sancaktar, 2020, s.474).

İtilaf Devletleri İzmir'in işgaline karar verince İzmir Yunanlar tarafından işgal edilmişti. Bu durumda Damat Ferit Paşa'yı zor durumda bırakmıştı. Bu durum üzerine Damat Ferit Paşa 16 Mayıs'ta istifa etmişti. Ancak hükümet kurma görevi tekrar kendisine verilerek bu süreçte kendisinden daha fazla özveri beklediği dile getirildi. Sadrazama yurdun her tarafından işgalleri protesto eden telgraflar geliyordu. Sadrazam ise bu telgraflar ile halkı bir taraftan sükûnete davet ederken bir taraftan da gerektiği zamanda mücadeleye hazır olduklarını bildiriyordu. İşgal ilk başladığında Reddi İlhak Cemiyeti tarafından İzmir öncülüğünde pek çok protesto telgrafi gönderildi. Reddi İlhak Cemiyeti'nin halkı protestoya çağırması hükümeti endişelendirmeye yetmişti. Hükümet bir taraftan halkın bu tepkisinden hoşnutluk da duymuştu. Ancak halkta oluşan bu tepkinin Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine ortam oluşturacağı fikri de bir taraftan tedirginlik oluşturuyordu.

Anadolu'da bu ortam sürerken 7 Temmuz 1919'da Mustafa Kemal'e resmi görevinin bittiğini bildiren bir telgraf gönderildi. Mustafa Kemal bu olaylardan bir gün sonra resmi görevinden istifa ettiğini açıkladı. Bir taraftan da Sivas Kongresi için koşullar oluşuyordu. Bu beklenen kongrenin engelleme girişimlerinin de İstanbul Hükümeti tarafından yapılması planlanıyordu. Tüm yapılan engelleme ve baskı çalışmalarına rağmen Sivas Kongresi 4-11 Eylül tarihinde toplanmayı başarmıştı (Karaer, 1997, s.47).

Sivas Kongresi'ni bir zafer olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü bu kongre Osmanlı Devleti'nin işgallere karşı göstermiş olduğu teslimiyetçi ve pasif tutumun aksine milletin bağımsızlık yolunda göstermiş olduğu kutsal iradenin başarıya dönüşmüş halidir. Bu başarı tesadüf değildir sağlam temellerle adım adım planlanmış bir sürecin olağan sonucudur. Anadolu'da yepyeni bir milli kurul oluşmuştur bu kurul tüm ulusun söz hakkına sahip olduğu Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'dir. Erzurum Kongresi'nde bölgesel olarak kurulan Sivas Kongresi'nde de ulusal olan Temsil Kurulu milletin menfaatlerini gözetip yine milletin maddi ve manevi amaçlarını gerçekleştirmek için mücadele etmiştir (Şengil, 1989, s.189).

Ankara konum olarak İstanbul'a ve batı cephesine yakın olması ulaşım ve iletişim imkânlarının iyi olması, halkın milli mücadeleye destek vermesi nedenleriyle milli mücadelenin merkezi olarak seçilmiştir. Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya gelişinin önemini Nutuk'ta da ifade etmiştir. Nutuk'ta Ankara'nın hem güvenli olmasını hem de İstanbul ile Batı Cephesine yakın olmasının burayı seçmesinde etken olduğunu belirtmiştir (Saltan, 2008, s.36).

2.1.5. Son Mebussan Meclisi'nin açılması ve Misak-Millînin kabulü. Milli Mücadele tarihinin dönüm noktalarından biri de Son Meclis-i Mebussan'ın açılması olmuştur. Çünkü Meclisi Mebussan'ın açılması, İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devleti üzerine yoğun tartışma yaptıkları döneme denk gelmektedir. Bu tartışma ortamı sürerken açılan ve çalışmalarına başlayan Meclis-i Mebussan 22 Ocak günü 25 milletvekilinin de katılımıyla çoğunluk sağlanarak başkanlık seçimine gitmiş ve 31 Ocak'ta Reşat Hikmet Bey başkanlığa seçilmiştir. Ali Rıza Paşa hükümeti güven oyu olarak oy çokluğu ile kabinenin devamını sağlamıştır (Sakin, 2003, s.91).

Mustafa Kemal Meclis-i Mebussan seçimlerinde Erzurum'dan milletvekili seçilmiştir. Kendisi güvenli olmadığı için İstanbul'a gitmemiş Ankara'da görüştüğü Son Osmanlı Mebussan Meclisi üyelerinden önemli taleplerde bulunmuştur. Bağımsızlığın sağlanması yurdun düşman işgalinden kurtarılması için İstanbul'da açılacak olan mecliste bir grup oluşturma fikri zorunlu hale gelmiştir. Kurtuluş fikri Türk milletinin içinden geçen yegâne istektir. Bu istek tüm yurdun semalarında yankılanmaktaydı. Bu dilek artık özgürce ve cesaretle ifade ediliyordu. Daha önce Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde de bu istek belirtilmişti. Bu istekleri dile getirecek Meclis'teki heyetin adı da "Müdafaa-i Hukuk Grubu" olmuştur. Bu grup milli örgüte milli iradeyle dayanarak milletin bağımsızlık isteğinin savunuculuğunu üstlenmiştir. Son Osmanlı Mebussan Meclisi'nin görev yaptığı sürece yaptığı en önemli faaliyet "Misak-ı Milli" kararlarını almak olmuştur. Meclis-i Mebussan'ın açıldığı gün olan 12 Ocak ile kapandığı gün 18 Mart'a kadar olan süreçte toplam 25 birleşim gerçekleştirmiştir ve bunlar içinde aldığı en önemli kararlar Misak-ı Milli kararları olmuştur (Saltan, 2008, s.64).

Osmanlı Mebussan Meclisi, bağımsızlığı elinden alınmak istenen bir milletin hürriyet isteğini dile getiren Misak-ı Milli kararlarını uygun bulmuştur. 17 Şubat 1920 tarihlerinde Felah-ı Vatan grubunca kabul edilen Milli Ant Türk bağımsızlık mücadelesinin değişmeyen programı olarak oy birliği ile Meclis'ten geçmiştir (Sakin, 2003, s.110).

Kaynaklarda "Ulusal Ant", "Ahdi-ı Milli" ya da "Misak-ı Milli" olarak geçen metnin özetlenmiş halinin şu şekilde olduğu görülmektedir. İlk olarak Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığı sırada Osmanlı'ya bağlı olan toprakların yine Osmanlı'ya bağlı kalacağı belirtilerek halkın özgür iradesiyle yapacağı tercihe saygı duyulmuştur. Daha önceden hür iradeleriyle anavatana katılan üç il Kars, Ardahan ve Batum'da istenirse yine halkın oyuna başvurulabileceği belirtilmiştir. Yine Batı Trakya'da halk oylaması yapılarak buradaki durumun halkın hür iradesiyle belirleneceği belirtilmiştir. İstanbul'un güvenliği sağlanarak Boğazlar'ın dünya ticaretine açılacağı bunun için de tüm devletlerin oy birliği ile verecekleri kararların geçerli olacağı belirtilmiştir. Azınlıklara verilecek olan hakların komşu ülkelerde Müslümanlara verilecek haklarla aynı olacağı belirtilerek eşitlik vurgusu yapılmıştır. Ülkemizin siyasal ve ekonomik

bağımsızlığına darbe vuran kapitülasyonların kaldırılması gerektiği vurgulanmıştır (Saltan, 2008, s.66).

Meclis-i Mebussan'da Misak-Millî'nin kabul edilmesi olayı İtilaf Devletleri üzerinde bomba etkisi yaratmıştır. Misak-ı Milli kararları İtilaf Devletleri'nin çıkarlarına ters düşmüştür. Bu kararlara tepki olarak İtilaf Devletleri 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ederek milletvekillerinin bazılarını tutuklayıp bazılarını da sürgüne göndermişlerdir. Böylelikle millet iradesini yok saymışlardır. Buradan kaçabilen milletvekilleri Ankara'da açılmış olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katılmışlardır. Yeni açılan Meclis'in en büyük amacı ise Misak-ı Milli hedefini gerçekleştirmek olmuştur (Sakin, 2003, s.174).

2.1.6. TBMM'nin açılışı ve isyanlar. Mustafa Kemal 19 Mart 1920 tarihinde verdiği emirle “olağanüstü yetkiye sahip” bir meclisin toplanması gerektiğini bildirilmişti. Bu meclisin her bakımdan güvenli olan Ankara'da toplanması gerekli görülüyordu. Milletın istiklalini vatanın kurtuluşu için olağanüstü yetkilerde görev yapacak meclisin açılması şart olarak görülmüştür. Bu meclise daha önce dağıtılan Meclis-i Mebusan üyelerinden kaçabilenler de davet edilerek ulusal iradeye saygı gösterilmiştir. Yeni meclis için seçimler yapılacak, seçim bölgesi için her ilden beş temsilci seçilmesine karar verilmiştir. Bu meclis olağanüstü yetkilere sahip kurucu bir meclistir (Mutlu, 2021, s.84).

Vatanın bağımsızlığı milletın istiklalini yeniden sağlamak için Ankara'da meclisi açmak adına çağrıda bulunulmuştur. Bu çağrıda Ankara'da olağanüstü yetkilerle donatılmış bir meclisin toplanacağı belirtilerek yeni açılacak olan meclise bağımsız bir şekilde özgür iradeyle belirlenecek bir yerden aday olunabileceği vurgulanmıştır. Yine seçilecek kişilerin gizli oylarla belirlenecek olan bir seçim yapılacağı belirtilmiş ve seçimlerin en fazla 15 gün süresince tamamlanarak üyelerin Ankara'da olacak şekilde adlarıyla bildirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, ekonomik olarak da çeşitli önlemler aldı. Bunun için Ziraat Bankası, Duyun-u Umumiye ve Osmanlı Bankası gibi bankalardan İstanbul'a kaynak gönderilmemesini istedi. Bu amaçla dönemin Osmanlı Bankası, Duyun-u Umumiye, Reji İdareleri ile Ziraat Bankası'na da haber gönderildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi Mebussan Meclisi'nin dağılmasından 30 güne müteakiben 23 Nisan 1920'de açıldı (Beldağ, 2003, s.20).

Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 Cuma günü en yaşlı milletvekili olan (reis-i sin) Sinop Milletvekili Şerif Bey'in başkanlığını yaptığı törenle açılmıştır. Şerif Bey meclisin açılış konuşmasında İstanbul'un işgal altında olduğundan ve bağımsızlığını kaybettiğinden bahsetmiştir. Türk milletinin hiçbir zaman esaret altında yaşamadığı bağımsızlığından hiçbir şekilde vazgeçilmeyeceği vurgulanmıştır. Mustafa Kemal meclisimizin bağımsızlığını artık kendi eline aldığını ve bunu tüm dünyaya ilan ettiğini belirterek meclisi açmıştır. Meclis'te konuşmaya ilk başlayan Ankara milletvekili Mustafa Kemal olmuştur. Bu meclisin seçilmişler ve İstanbul'dan gelen milletvekillerinden oluştuğunu belirtmiş, meclisin birinci amacının vatanın bağımsızlığı olduğunu vurgulamıştır (Şengül, 2020, s.155).

TBMM'nin Ankara'da açılışı bazı çevrelerin çıkarlarına aykırı düşmüştür. Çıkarları zedelenen gruplar TBMM hakkında asılsız iddialarda bulunmuşlardır. Bu iddialarda çocuk yaşta kişilerin askere alınacağı, ahaliden alınacak vergilerin artırılacağı gibi aslı olmayan söylentiler çıkarılmıştır. Bu iddialara bunlara uymayanların ölümle tehdit edileceği de eklenmiştir. İstanbul Hükümeti'nin ve İtilaf Devletleri'nin kışkırtmasıyla yurdun çeşitli yerlerinde TBMM'ye karşı isyanlar çıkmıştır (Bolu, Düzce, Afyon, Mudurnu, Urfa gibi). TBMM merkezi otoritesini kurmak ve isyanları bastırmak için farklı önlemler almıştır. Alınan önlemler arasında Hıyanet-ı Vataniye Yasası'nı onaylamak, İstiklal Mahkemeleri'ni kurmak, İstanbul ile tüm ilişkilere son vermek vardır. TBMM aldığı önlemlerle isyanları bastırmayı başarmış Türk milletinin tek temsilcisi olduğunu tüm dünyaya göstermiştir (Mutlu, 2021, s.87).

2.1.7. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun çıkarılması. Teşkilat-ı Esasiye Anayasası (1921 Anayasası) klasik anayasa terimini tam olarak yansıtmamaktadır. Çünkü dönem koşulları klasik anayasa niteliklerini karşılayacak durumda değildi. Meclis'in yapısı da bu duruma fırsat vermiyordu. TBMM (Birinci Meclis), her bakımdan düşünceyi içerisinde barındırmaktaydı. Bu farklı düşünceleri tek ortak noktası ise vatanı düşman işgalinden kurtarmaktı. Diğer meseleler vatan kurtulduktan sonra da tartışılabilirdi. Gün vatanı kurtarmak için birlik ve beraberlik günüydü. Bu yüzden geniş kapsamlı bir anayasa çalışması bu şartlar altında imkânsız görünüyordu. Bu durum ise anayasa alanında detaylı bir çalışmayı olanaksız hale getiriyordu. Savaş koşulları altında olması zamanın sınırlı olması ve Mustafa Kemal'in bu şartlar altında

İstanbul'dan kopmayı istememesi de ayrıntılı bir anayasa çalışması yapılmasını engellemiştir (Coşkuner, 2007, s.37).

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edildikten sonra da eski anayasa olan Kanun-u Esasi yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Meclis görüşmeleri gergin bir şekilde devam ederken düşmana karşı elde edilen iki önemli askeri başarı Anayasa'nın son şeklinin kabul edilmesinde etkili olmuştur. Bu başarılarından ilki Birinci İnönü Savaşı'nın kazanılması ikincisi de Çerkez Ethem İsyanı'nın bastırılmasıdır (Özden, 2017, s.35).

Mustafa Kemal Temsil Heyeti'nin başkanı olarak olağanüstü yetkilerle Meclis'in Ankara'da toplanması için çağrı yapmıştır. Bu çağrı sonucunda Ankara'da toplanan TBMM "asli kurucu iktidardır". Kurtuluş Savaşı ortamında kıvılcımlanan yeni devlet için yeni kurallara ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu ihtiyaçlar altında yeni bir anayasa hazırlığı kaçınılmazdı. TBMM anayasa hazırlığına kuruluşunun ilk anından itibaren başlamıştır. Fakat Meclis'te bulunan görüş ayrılıkları buna fırsat tanımamıştır. Meclis'te bulunan farklı görüşlerden bir tanesi ilk meclisin geçici olduğu ve bu Meclis'in Osmanlı Devleti işgalden kurtulana kadar devam edeceği idi. Diğer bir görüş ise hükümet kesinlikle geçici değil, egemenlik millete aittir ve saltanat zamanı gelince kaldırılmalıdır. Bu görüşlerden ikincisi içinde bulunan şartlar gereği açıkça ifade edilememiştir. Tüm bu koşullar içinde 18 Eylül 1920 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti Meclis Genel Kuruluna, bir "Teşkilat Esasiye Kanunu Layihası" teklifini sundu ve bu teklif, "Encümen-i Mahsus" adında ilgili komisyona devredildi. İlgili komisyonda tartışıldıktan sonra Meclis'te görüşülmeye başlandı (Coşkuner, 2007, s.39).

Encümen-i Mahsus raporu görüşüldükten sonra 18 Kasım 1920 tarihinde bir birleşim başlamıştır. Bu birleşimde iki ay kadar devam eden görüşmeler olmuştur. Yapılan görüşmeler sonrasında 20 Ocak 1921 günü Teşkilat-ı Esasiye yeni Türk Devleti'nin birinci anayasası uygun bulunmuştur. Böylece Türk tarihinde yeni bir dönem olan iki anayasalı dönem meydana gelmiştir. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu olağanüstü şartlarda hazırlanmasına rağmen geçici özelliklere sahip değildir. Türk tarihinde siyasal-anayasal olarak en büyük devrimler Teşkilat-ı Esasiye'nin yürürlükte olduğu ilk üç yılda gerçekleşmiştir. Bu büyük değişimler 1921 Anayasası'nın geçerliliği süresindeki üç yılda meydana gelmiştir. Teşkilat-ı Esasiye özellikleri bakımından Osmanlı-Türk anayasacılığının en önemli örneklerinden biridir (Özden, 2017, s.35).

Yeni anayasanın (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) görüşüldükten sonra kabulü Kanun-Esasiye göre olmamıştır. Yani anayasalar için uygulanan kurallar yerine kanunlar için tercih edilen yöntemlerden faydalanılmıştır. Bu da göstermektedir ki 1921 Anayasası yumuşak anayasa özelliklerine sahiptir. Bu özellikleri ile 1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye) sahip olduğu özellikler bakımından Türk tarihinin en demokratik anayasası sayılmaktadır (Coşkun, 2007, s.39).

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun görüşülüp kabul edilmesi de oldukça esnek olmuştur. Örneğin Kanun-ı Esasi'de olduğu gibi oylama sisteminde çoğunluk aranırken katı şartlar aranmamıştır. Bu özellikleriyle Teşkilat-ı Esasiye daha önceden de belirtildiği gibi Osmanlı-Türk tarihine yumuşak olarak kabul edilen tek anayasa olarak geçmiştir. Gelenekselciler ve yenilikçiler arasında oldukça hareketli geçen ve nerdeyse iki ay kadar süren anayasa görüşmeleri uzlaşmacı olarak çözülmüş ve sonuç olarak 1921 Anayasası olan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Birinci anayasamız olan Teşkilat-ı Esasiye'de milli egemenlik ile güçler birliği ilkesi hemen kabul edilmiştir. Bu ilkelerin kabul edilmesi şunları göstermektedir. TBMM açıldığı andan itibaren bu ilkelere bağlı kalınmış, vazgeçilmez ilkeler olarak benimsenmiştir. Kabul edilen bu ilkelerle yenilikçiler ve gelenekselciler aynı düşünce etrafında toplanarak ortak karar vermişlerdir. Anayasanın ilk maddesinde egemenliğin millete ait olduğu benimsenmiştir. Bu madde şunu ifade etmektedir şimdiye kadar egemen olan monarşi düzeni ve halifelik makamı sona erip millet egemenliğine geçilecektir. 1921 Anayasası'nın 3. maddesinde bulunan "Türkiye Devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur." maddesi de yepyeni bir devletin kurulacağını ilk işaretidir. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile henüz ortaya çıkan bir Türk Devleti'nin kuruluşunun ilanı 1921 Anayasası'nın yenilikçi olduğunun göstergesidir. Bu anayasa ile altı asırlık Osmanlı Devleti'nin yerine yeni bir devletin kurulmasına hukuki bir dayanak oluşturulmuştur. Kanun-u Esasi'den her bakımından farklı olan Teşkilat-ı Esasiye'nin en önemli farkı ise milli egemenlik ilkesine yer vermesidir. Bu anayasa ile ilerde saltanatın kaldırılacağı ve monarşik düzenin de sona ereceğini bildiren maddeler konulmuştur (Özden, 2017, s.35).

2.1.8. Sevr antlaşması. Birinci Dünya Savaşı sonrası genel duruma baktığımızda yenilen devletlerle yenen devletler arasında barış antlaşması

yapılmaktaydı. Paris Barış Konferansı'nda Almanya ve Avusturya-Macaristan ile barış antlaşması yapılmasına rağmen Osmanlı Devleti üzerinde çıkarlar çatıştığından barış antlaşması gecikmişti. En önemli çıkarları ise Osmanlı topraklarının İtilaf Devletleri arasında paylaşılmasında antlaşmaya varılamamış olmasıdır. Diğer bir neden ise Anadolu'da başlayan direnişin İtilaf Devletleri tarafından kontrol edilememesidir. Mondros Ateşkesi sonrası barış ortamının sağlanamaması da büyük bir etkidir. Bunun için San Remo Konferansı'nda bir araya gelmişlerdir. San-Romo Konferansı'nda 18-26 Nisan 1920 tarihlerinde gerçekleşen toplantının TBMM'nin Ankara'da açıldığı zamana gelmesi oldukça dikkat çekicidir (Ertan, 2006, s.24).

Türk Milleti'nin bağımsızlığını tamamen elinden alan antlaşma olan Sevr Osmanlı Devleti temsilcileri tarafından imzalanmıştır. Bu durum Osmanlı yönetiminin İtilaf Devletleri'nin gücünden çekindiğinin ve pasif tutum izlediğinin göstergesidir. Osmanlı Devleti İtilaf Devletleri'nin hala eski gücünde olduğunu düşünerek tehditlerini ciddiye alıyordu. Ancak İtilaf Devletleri eski gücünde değildi. Osmanlı Devleti İtilaf Devletleri'nin tehditlerine karşı koymak yerine teslimiyetçi bir tutum sergileyerek İtilaf Devletleri'ne boyun eğmiştir. TBMM'nin onay vermediği hiçbir antlaşma hukuken geçerli olmamaktadır. Çünkü Osmanlı Devleti'nin Kanun-ı Esasi'de yaptığı değişikliklerle anayasaya “Barış antlaşmalarının parlamento tarafından onayı şarttır.” maddesi eklenmiştir. İtilaf Devletleri Mebusan Meclisi'nde Misak-ı Milli kararları kabul edilince meclisi dağıtmışlardı. Bu durumda Sevr Antlaşması Mebusan Meclisi'nden geçememiştir. Bir meclis onayından geçmeyen Sevr Antlaşması “ölü bir antlaşma” olarak tarihe geçmiştir (Çalışkan, 2006, s.128).

Sevr Antlaşması hazırlanması ve sunulması açısından Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığını tamamen ortadan kaldıracak maddeler içermektedir. Antlaşmanın bu haliyle I. Cihan Harbi'ne katılan Türkleri cezalandırıp intikam almaya yönelik bir faaliyet olduğu görülmektedir. İtilaf Devletleri Misak-ı Milli'nin intikamını Sevr Antlaşması ile almak istemişlerdir (Ertan, 2006, s.35).

2.1.9. Cepheler dönemi. Bağımsızlığımızı elimizden almaya yönelik olan Sevr Antlaşması'nı onaylamamak için TBMM üç cephede savaşmıştır. Bu amaçla doğuda Ermenilere karşı, güneyde Fransızlara ve batıda ise Yunanların hem diplomatik hem de askeri saldırılarına karşı mücadele edilmiştir. Doğu harekâtı

başlamadan önce ordusunu dağıtmayan tek düzenli ordunun komutanı olan Kazım Karabekir'e, Mustafa Kemal telgrafla taarruz için fikrini sormuştur. Kazım Karabekir ise uygunsuz hava koşulları nedeniyle taarruz harekâtı için nisan ayının uygun olmadığını bildirmiştir. Uygun koşullar elde edilince gerçekleşen taarruzu Kazım Karabekir'in kolordusu kazanmıştır (Çalışkan, 2003, s.68).

Kurtuluş Savaşı için Ermenilere karşı doğu cephesinde kazanılan başarı oldukça önemlidir. Çünkü İtilaf Devletleri'nin desteğini alan Ermeniler'in Sevr üzerinden gerçekleştirmek istedikleri amaçları gerçekleştirememiştir. Ermeniler'e karşı elde edilen zaferle Avrupalı devletlere şu mesaj verilmiştir: Merkezi Anadolu olan yeni bir Türk devletinin kurulması kaçılmaz olmuştur. Bu başarı Türk milletinin Ulusal Mücadele'nin kazanılacağına olan inancını artırmıştır (Üçüncü, 2014, s.113).

Doğu cephesinde elde edilen başarıyla Kazım Karabekir Kars Ardahan ve Artvin'i tekrar vatana katmıştır. Zafer sonucu imzalan Gümrü Antlaşması ile TBMM siyasi olarak ilk kez tanınmıştır. Artık TBMM hükümeti Osmanlı yerine antlaşma yapılacak devlet olarak görülmeye başlanmıştır. Doğu cephesinde elde edilen zaferle doğu sınırı güvence altına alınınca buradaki birlikler daha çetin mücadelelerin yapılacağı batı cephesine aktarılmıştır. Sevk harekâtı Sakarya Meydan Savaşı'ndan Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ne kadar süregelmiştir. Doğu cephesinde elde edilen zafer batı cephesinin de kaderini etkilemiştir. Bu zaferin etkileri öyle büyüktür ki Mudanya'ya hatta Lozan'a kadar sürmüştür (Çalışkan, 2003, s.98).

Birinci Dünya Savaşı henüz bitmeden İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'nden daha büyük topraklar almak için çok kez gizli antlaşmalar yapmışlardır. Aralarında yaptıkları antlaşmalardan biri de Sykes–Picot antlaşmasıdır. Yapılan antlaşma ile İngiltere Antep, Musul, Adana, Maraş gibi Osmanlı'ya ait toprakları Fransızlara, kendisi de Mezopotamya topraklarını elde edecekti. Aslında İngiltere bu toprakları Fransa için değil kendi çıkarları için vermişti. Gerçek amacı ise Rusya ile arasında güvenli bir bölge oluşturmaktı. Bu sayede Rusya'nın sıcak denizlere inmesi engellenecek kendisi için de Hindistan yolunun güvenliği sağlanmış olacaktı. Ancak Rusya'nın iç çekişmeleri sonucu savaştan çekilmesi İngiltere'nin planlarını değiştirmesine neden oldu. İngiltere Orta Doğu'da rahatlayınca Fransa daha önce vaat edilen topraklarda işgal harekâtına başladı. Anadolu'nun güneyinde Ermenileri kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak Maraş, Urfa, Adana ve Antep'i işgal etti. Ermeniler

Fransızların kışkırtmaları sonucu silahlanıp burada Türklere karşı Fransızlarla işbirliği yaptılar (Kurt, 2014, s.141).

Milli Mücadele sürecinde yurdun işgallerine karşı en büyük direnişler İzmir'in işgali üzerine başlamıştır. Bu anlamda İzmir'in işgali yurt genelinde milli bilincin oluşmasını sağlamıştır diyebiliriz. Doğuda Ermenilerin Türklere karşı yaptığı mezalimi batıda Yunanlar Türklere yapmıştır. Bu haksız işgaller karşısında Kuvayımilliyeye harekâtı öncülüğünde direniş başlamıştır. Yunanların buradaki amacı Wilson ilkeleri çerçevesinde çoğunluk oluşturarak Batı Anadolu'da kalıcılık oluşturmaktır. Bu amaçları için bölgedeki Türk halkına baskı uygulayarak göçe zorlamışlardır. Yunanların bu haksız işgaline karşı Türk halkı gerek cemiyetler kurarak gerekse kongreler yaparak bazen de askeri güçlerle karşı koymuş bunun sonucunda da askeri başarılar elde etmiştir. Kazanılan zaferler sadece askeri birliklerin başarısı değildir. Bu başarı da askerlikle ilgisi olmamasına rağmen gözü pek olan çocuk, kadın ve din adamlarının da rolü büyüktür. Batı cephesinde elde edilen zaferler bu manevi birlikteliğin sonucudur. Çünkü birlik beraberliğin Milli Mücadele üzerindeki etkisi Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışından Büyük Taarruz başarıyla sonuçlanana kadar devam etmiştir (Çomak, 2019, s.174).

Güney'de Fransızlara karşı halkın oluşturduğu gönüllü kuvvetler olan Kuvayımilliyeye mücadele etmiştir. Kuvayımilliyeciler kendilerinden her bakımdan üstün olan Fransızlara karşı kahramanca ve canları pahasına savunma yapmışlardır. Fransızların ellerinde modern silahlar olmasına karşın kuvayımilliyeye birlikleri bazen silahsız bazen de kırık dökük silahlarla mücadele etmişlerdir. Vatansever birlikler olan kuvayımilliyeciler buldukları şehirlerin savunmasını sonuna kadar yapmışlardır. Bu savunma nerdeyse bir yıl kadar sürmüştür ve sonunda da başarıyla sonuçlanmıştır. Yaptıkları kahramanca mücadele ile kuvayımilliyeye harekâtı işgal devleti olan Fransa'ya ve onlarla işbirliği yapan Ermenilere en etkili cevabı vermişlerdir. Bu haklı direniş karşısında fazla tutunamayan Fransa 20 Ekim 1921'de Sakarya Savaşı sonrası BMM ile Ankara Antlaşması'nı imzalamıştır. Antlaşma sonucunda Fransızlar işgal ettikleri yerleri başta Gaziantep olmak üzere boşaltmışlardır. Güney cephesinin güvenliği sağlanınca buradaki lojistik güçler daha büyük mücadelelerin yaşandığı batı cephesine aktarılmıştır (Kurt, 2014, s.143).

TBMM tarafından kurulan düzenli ordular batı cephesinde kendini ispatlamıştır. Batı cephesinde düzenli ordunun kazandığı zaferler Milli Mücadele'nin kaderini belirlemiştir. Düzenli ordunun kazandığı savaşlarla hem TBMM'ye hem düzenli orduya güven artmıştır. Kazanılan zaferlerin hepsi önemlidir ancak Milli Mücadele'nin kaderini belirleyen savaş Sakarya Savaşı'dır. Çünkü bu savaşla Türk ordusu savunmadan taarruza geçmiştir. Viyana Kuşatması'ndan itibaren süregelen geri çekiliş bu savaş ile sona ermiştir. Taarruz hazırlıkları bir yıl gizlilik içerisinde devam etmiştir. Büyük fedakârlıkların zaferi olarak da adlandırabileceğimiz Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile düşman yurdumuzdan tamamen temizlenmiştir. Bu zafer sonucunda işgalci devletler TBMM ile antlaşma yapmış ve TBMM'nin isteklerini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Başkomutanlık Meydan Muharebesi TBMM'nin hem askeri hem siyasi zaferidir. Elde edilen zaferle yok edilmeye çalışılan Türk Milleti bağımsızlık ruhundan ebedi olarak vazgeçmeyeceğini tüm dünyaya ispatlamıştır (Çomak, 2019, s.175).

2.1.10. Mudanya Ateşkes Antlaşması. Mudanya Mütarekesi Türk milletinin birlik beraberliğinin zaferle sonuçlanmasını sağlamıştır. Yunanlar İngiltere'nin desteğiyle Batı Anadolu'da başta İzmir olmak üzere işgale başlamıştır. Yunanların işgali diğer işgallerden farklıydı. Çünkü Yunanlar kalıcı olmak istedikleri Batı Anadolu'ya gemilerle insan getirmektedir. Mustafa Kemal'in önderlik ettiği Türk ordusu Yunanlara karşı mücadele başlatmıştır. Yunanlara karşı yapılan Birinci İnönü, İkinci İnönü, Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkomutanlık Meydan Savaşı'nı Türk ordusu kazanmış ve Yunanları yurttan atmayı başarmıştır. Yunanistan'a karşı elde ettiğimiz zafer sonucu yapılan mütarekeye Yunanistan katılmamış, gelişmeleri Ege açıklarında bir gemiden takip etmiştir. Tekrar savaş olasılığı varken Mustafa Kemal'in siyasi dehası sayesinde bu durumdan uzaklaşmıştır. Yunanistan'ın Anadolu'dan atılmasından sonra Mudanya'da ateşkes görüşmeleri başlamıştır. Mütarekeye İngiltere, Fransa, İtalya ve TBMM'nin temsilcileri katılmıştır. Mudanya Görüşmeleri'ne TBMM adına İsmet İnönü katılmıştır. Çok büyük tartışmaların olduğu görüşmelerin nihayetinde Türk tarafının istekleri kabul edilmiştir. TBMM diplomatik zafer elde ederek siyasi varlığını bir kez daha ispatlamıştır (Kayabal, 2011, s.65).

Milli Mücadele Türk milletinin gösterdiği büyük fedakârlığın başarıya dönüşmüş halidir. Bu mücadele ile Kuvayımillîye'den düzenli orduya geçişle birlikte Türk ordusu Yunanlara karşı taarruz gücüne ulaşmış ve Büyük Taarruz ile düşman yurttan temizlenmiştir. Bu askeri zaferin sonucu olarak siyasi zafer olarak değerlendirilen Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. İtilaf Devletleri Mudanya Ateşkes Antlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti'nin isteklerini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bu siyasi zafer sonucu bağımsızlığı elinden alınıp yok edilmek istenen Türk milleti varlığını İtilaf Devletleri'ne ispatlamıştır (Çomak, 2019, s.174).

2.1.11. Saltanatın kaldırılması. Mustafa Kemal Paşa'nın birinci hedefi Anadolu'nun içerisinden başlayan milli bir harekât başlatmaktı. Bu hedef çerçevesinde Mustafa Kemal kararlar almıştır. Bu hedeflerine ulaşmak için 19 Mayıs 1919 tarihinden itibaren bu düşünceye göre hareket ederek ulus adına planlar yapmıştır. Yayınlanan genelgeler ve yapılan kongreler bu hedefler doğrultusunda olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın ülkenin haksız işgaline karşı tepkisi Türk halkı tarafından da benimsenmiş birlik ve beraberlik güç kazanmış Kurtuluş Mücadelesi başarıyla sonuçlanmıştır. Kurtuluş Mücadelesi'nin başarı ile sonuçlanması Türk halkının kaderini de değiştirerek Türk tarihi için yepyeni bir dönemi de başlatmıştır. Yeni Türk Devleti'nin oluşturmak için ilk yapılanma Ankara'da olmuş, Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Fakat Ankara'da yeni bir meclisin açılması ve İstanbul'da mevcut hükümetin var olması çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Bunun üstüne Anadolu'da kazanılan zaferler sonrası yapılacak konferansa sadece Ankara değil daha önce Londra'da yapıldığı gibi İstanbul Hükümeti'nin de davet edilmesi iki hükümet arasında çıkacak olan kargaşa ortamından faydalanmak istenmesinden kaynaklanmaktadır (İnce, 2018, s.119).

Saltanatın kaldırılmasından sonra ülkedeki iki başlı yönetim şekli de sona ermiş oldu. Bu şekilde yapılacak olan barış görüşmelerinde Türkiye'yi temsil etme yetkisi sadece TBMM Hükümeti'ne verilmiş oldu. TBMM 1 Kasım 1922'de aldığı kararla hilafetle saltanatı önce birbirinden ayırdı daha sonra saltanatın varlığına son verdi (Ataş, 2021, s.100).

Yaşanılan gelişmeler sonrasında İstanbul Hükümeti'nin sadrazamı Tefik Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya elde edilen zaferler sonrası artık ikili hükümet sorununun

olmadığını yapılacak olan barış konferansın esaslarını belirlemek amacıyla bir temsilcinin İstanbul'a gönderilmesi gerektiğini bildiren bir telgraf göndermiştir. Mustafa Kemal'in bu telgrafa yanıtı ise hayır olmuştur. Çünkü Mustafa Kemal halkın gerçek ve tek temsilcisi olarak gördüğü organ Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Tevfik Bey bu yanıt üzerine ikinci telgraf göndererek yapılacak olan konferansa İstanbul Hükümeti ile aynı zamanda TBMM'nin davet edildiğini bildirerek birlikte hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Fakat iki telgrafta Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okununca milletvekilleri büyük tepki göstermişlerdir. Türk tarihinin ikinci devri altı asır sonrasında başlamıştır. Altı yüz yıldan daha fazla süregelen Osmanlı Devleti döneminde ve daha öncesinde bundan daha büyük bir yenilik gerçekleşmemiştir. Bu gün kutlu bir gündür. Bu kutlu günün ertesi günü bayram ilan edilmiştir. Bu bayramla Osmanlı Devleti tarihe karışacak ve Türk Milleti için yeni bir tarih başlayacaktır. Bundan önceki devir milli tarih sayılmıştır fakat bu dönem saltanat menkıbeleri ve padişah hikâyelerinden başka bir şey değildir. Yapılan İstiklal Harbi Türk milletinin gerçek tarihinin oluşturulmasına temel olmuştur. Bunlar göstermektedir ki saltanatın kaldırılmasının nedenlerini sonuçlarını tartışmak boşuna yapılan bir meşgaledir (İnce, 2018, s.119).

2.1.12. Lozan Barış Antlaşması. Tarih 24 Temmuz 1923'ü gösterdiğinde Lozan Barış Antlaşması onaylanmıştır. Bu önemli antlaşma sadece ülkemizi etkileyen bir olay değil dünyanın da ilgisini çeken büyük bir antlaşmadır. Büyük bir zafer olarak nitelendiren bu antlaşmaya ulaşmak çok kolay olmamıştır. Türk milleti yıllar boyu savaşlarla uğraşmıştır. Bu savaşlarda evlerini yurtlarını kaybeden Türk halkı bir de işgalcilerle uğraştı. Yapılan savaşlarla bir devletin yok olmasına bir devletinde yeniden kurulmasına tanıklık eden Türk milleti yapılan barış antlaşması ile mükâfatını almış oldu (Akbulut, 2019, s.160).

Barışın yolunu açan büyük gelişme Başkomutanlık Meydan Muharebesi sonucu imzalanmış olan Mudanya Ateşkes Antlaşması'dır. Bu büyük antlaşma sadece Türk Devleti için değil tüm sömürge milletlerine de ilham kaynağı olmuştur. Uluslararası bir belge olan Lozan ile Misak-ı Milli hedeflerine büyük oranda ulaşılmıştır (Ataş, 2021, s.100).

Lozan Barış Antlaşması imkânsız görülen bir sürecin başarıyla sonuçlanmasıdır. Zor süreç yaşayan acı kayıplar veren Türk halkını yeniden bir savaş koşullarına bırakmak büyük bir sorumluluk yüklenmek demektir. Bağımsızlığın kazanılacağına inanan Mustafa Kemal kendisine büyük bir taraftar kazandı. Kurtuluş Savaşı her yönden incelenerek her aşaması planlanarak yürütüldü. Önceden dağınık olan ve birbirinden bağımsız olan Müdafaa-i Hukuk Örgütleri birleştirilerek tek amaç altında çalışmalar yaptılar. Daha sonra ise devletleşme çalışmaları başlatılarak Türkiye Büyük Millet Meclisi kurularak uluslararası platformda tanınmayı amaçladı. İslamcılık veya Turancılık yerine temel hedef olarak Misak-ı Milli belirlendi. Dış siyaset yakından takip edildi ve dış siyasete yön vermek için çalışmalar yürütüldü. İşgalcilere karşı doğuda Sovyet Rusya, Kafkas Cumhuriyetleri ile İslam Devletleri ile işbirliği antlaşmaları yapıldı. İtilaf Devletleri arasında çıkan görüş ayrılıkları artınca bu durumdan faydalanılarak Fransa ile 1921 tarihinde Ankara Antlaşması imzalandı (Akbulut, 2019, s.160).

Sevr Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'nin tüm egemenlik hakları yok sayılmıştı. Askeri sınırlamalar ile savunma hakları elinden alınmıştı. Lozan Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti tarihe karışmış yerine yeni Türk Devleti'nin varlığını ve bağımsızlığını tüm dünyaya ispatlayan uluslararası bir antlaşma imzalanmıştır (Ataş, 2021, s.103).

Lozan Barış Antlaşması ile Misak-ı Milli'de hedeflenen sınırlara büyük oranda ulaşıldı ve birçok devletle dostluk antlaşmaları yapıldı. Ayrıca doğu sınırı tamamen çizildi. Afganistan ve Sovyet Rusya arasında yapılacak dostluk anlaşması için ortam oluşturuldu. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın yapılmasının önü açılmıştı sonrasında uzun süren görüşmeler yapılmış Lozan Barış Antlaşması ile genel barış ortamı sağlanarak yeni bağımsız Türk Devleti dünya siyasetinde yerini almıştır. Bu yeni dönemde Batı ile siyasi, sosyal, ekonomik ilişkiler geliştirilerek yepyeni bir sürecin temeli atılmış oldu. Türkiye Cumhuriyeti'nin Lozan Barış Antlaşmasını imzalaması yaşanan zorlu süreç sonrası elde edilen bir senet olması itibariyle çok kıymet taşımaktadır. Tarihte her olayın o dönem koşulları itibariyle ele alınması tarihi bir kuraldır. Bu açıdan bakılırsa Lozan Antlaşması'nda yapıldığı dönem koşulları düşünülünce çok başarılı bir antlaşma olduğu şüphe götürmez bir gerçektir (Akbulut, 2019, s.162).

2.2. İlgili Araştırmalar

Nutuk ile ilgili ders kitabının Milli Mücadele aktarımının karşılaştırılması üzerine yapılan doğrudan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat Nutuk'un genel olarak değerlendirilmesi, Nutuk'un kelime serveti, fikri açıdan ve değerler olarak ele alınması ve ders kitabının kazanımlarının Nutuk ile karşılaştırılması ile ilgili tez çalışmaları mevcuttur.

Yıldız (2006) doktora tezinde Nutuk'u fikri ve edebi açıdan incelemiştir. Çalışmasının amacı Nutuk'un fikir ve hitabet yönünü ortaya çıkarmak olan Yıldız, Nutuk merkezli bir Mustafa Kemal portesi çıkarmaya çalışmıştır. Nutuk'un genel olarak bir sohbet havasında yazıldığı ve dil olarak günümüze göre ağır bir dille kaleme alındığı bunun yanı sıra basit cümlelerin de olduğu vurgulanmıştır. Çalışmaları bibliyografya ortaya koymak amacı ile sunan Gürkan, Söylev'in yazıldığı dönemden bugüne kadar birçok araştırmaya ışık olacak siyasi bir belge olduğunu belirtmiştir. Yazdığı bibliyografya denemesi ile Söylev üzerine çalışma yapacak araştırmalara kaynak olmayı düşünmektedir.

Altıkulaç (2008) "8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Bir Öğretim Tekniği Olarak Drama" konusunda bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Yaptığı çalışmanın amacı, 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin ilköğretim düzeyinde Milli Mücadele konularının öğretiminde geleneksel öğretim yöntem ile drama tekniğinin öğrencilerin başarısına ve İTA dersine karşı tutumuna etkisi araştırılmaktadır. Tez çalışmasında yöntem olarak ise araştırmanın modeli, evren-örneklem, veri toplama tekniği ile verilerin analizi tercih edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bilgiler şu şekildedir: T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde bir öğretim tekniği olarak drama yönteminin tercih edilmesinin öğrencilerin ders başarısına olumlu katkılar yaptığı ortaya çıkmıştır. Bu durumun öğrencilerin derse karşı tutumlarına da olumlu etkiler yaptığı belirtilmiştir. Yine araştırma sonucunda elde edilen bilgiler ışığında drama tekniği kullanılmasının öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmiş, öğrencilerin de bu durumdan hoşnut olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Öneri olarak ise T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin daha açık hale getirilmesi için aktarılan temaların somutlaştırılması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bunun için de öğrencilere konuların aslında kendilerinden uzak olmadığı anlayışı geliştirilmeli, öğrencilerin aktarılan konuların yaşanmış olaylar olduğunun

kavratılması gerektiği vurgulanmıştır. Derse karşı olumlu bir bakış açısı kazandırmak bunun yanında öğretim hedeflerini kazandırmak, öğrencileri derste etkin hale getirmek ayrıca öğrencileri üretken bireyler olarak yetiştirmek için mutlaka öğretmenlerin çağdaş eğitim metotlarını derslerde kullanmasının faydalı olacağı vurgulanmıştır.

Eren (2008) çalışmasında “Nutuk’un Kelime Serveti ve Sadeleştirilmesi” üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırma gerekçesi; Nutuk’ta geçen sözcüklerin ilköğretimin ortaokul seviyesinde öğrencilerin kullandıkları sözcüklerle karşılaştırılarak benzer ve farklı sözcükleri belirlemek, öğrencilerin Nutuk’u ne kadar kavrayabildiklerini tespit etmek ve öğrencilerin Nutuk’u daha kolay anlayabilmeleri için Nutuk’un ilk halinden sapmadan sadeleştirme üzerine öneriler sunmak olan Eren, yöntem olarak betimsel alan araştırmasını kullanmıştır. Araştırmasının sonucunda Nutuk’un ilköğretim öğrencilerinin anlaşılması açısından sadeleştirilmesinin uygun olacağı görüşü ortaya çıkmıştır. Nutuk ile ilköğretim öğrencilerinin kullandıkları kelimelerin % 67.469’lik bölümünün ortaklık gösterdiği vurgulanarak öğrencilerin Nutuk’u anlamasını zorlaştıran temel problemin, farklı dil yapılarının kurallarına uygun olarak tamlamalar içerisinde kullanılması olduğu belirtilmiştir. Problemin çözümü olarak öneride bulunmuştur. Önerisi ise yabancı tamlamaların yerine Türkçe dilbilgisi kurallarına uygun olan tamlamaların tercih edilmesinin, Nutuk’un anlaşılmasını kolaylaştıracaktır ifadesi olmuştur.

Tarakçı (2015) “Nutuk’un İkna Teknikleri Açısından İncelenmesi” konusunda yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Çalışmasında amacı Atatürk’ün Nutuk eserinde kullanmış olduğu ikna tekniklerini ortaya çıkarmaktır. Yöntem olarak “Doküman Analizi Modeli” kullanılmıştır. Çalışma sonucunda Mustafa Kemal’in Nutuk’ta birçok ikna tekniğinden faydalandığı tespit edilmiştir. Yine Nutuk’ta ikna tekniklerinin yerinde kullanıldığı belirtilerek Mustafa Kemal’in ikna edici özelliği vurgulanmıştır.

Tangülü ve Karpınar (2019) “T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konuları Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin Eğilimleri” üzerine bir deneme çalışması yapmışlardır. Araştırmalarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde aktarılan konular üzerine yapılan tez çalışmalarının eğilimlerini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Yöntem olarak ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaları sonucunda konuyla ilgili en çok 2008 senesinde tez çalışması olduğu, en fazla tez çalışmasının Gazi Üniversitesinin lisansüstünde eğitim gören öğrenciler

tarafından yapıldığı, konuyla ilgili en çok tez hazırlayan bölümün ise Sosyal Bilgiler Öğretmenliği olduğu ortaya konulmuştur.

Doğan (2020) çalışmasında Nutuk'ta Geçen Bazı Konuların “8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımlara ve Ders Kitaplarına Göre İncelenmesi” üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmasının amacı; 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programındaki hedeflerle Atatürk'ün Nutuk'ta yer verdiği konuları karşılaştırarak incelemek ve bu kitapta Nutuk'ta ne kadar yer verildiğini ortaya çıkarmaktır. Doğan, yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi yöntemini tercih etmiştir. Çalışmanın sonucunda T.C. İTA dersi öğretim programında bulunan otuz dokuz kazanımın yirmi tanesinin alt amaçlarıyla uyuştuğunu vurgulamıştır. Uyuşan yirmi kazanım içinde Nutuk'tan yüz beş tane birebir alıntı yapılmıştır. Yine çalışmanın sonucunda T.C. İTA dersi konuları ile Atatürk'ün birinci ağızdan eseri Nutuk'ta bulunan konularla eş olduğu belirtilmiştir. Bu anlamda Nutuk'un T.C. İTA dersi için birinci elden bir kaynak olarak kullanılabileceği ilaveten Nutuk'tan olabildiğince fazla faydalanılmasının gerektiği özellikle vurgulanmıştır.

Hanaylı (2021) yaptığı çalışmada “İlgili Ders Kitabı ile Nutuk'ta yer alan Değerlerin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi” üstünde durmuştur. Çalışma amacı kapsamında bazı sorulara cevap aranmıştır: Millî Mücadele Dönemi'ni birinci ağızdan aktaran ve yurdumuzun 1919-1927 yıllarına ışık tutan Nutuk'ta yer alan değerler nelerdir? Millî Eğitim Bakanlığınca okullarda 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulan ilgili ders kitabında bahsedilen değerler neler olabilir? T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine giren sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerlerin aktarımı konusunda algıları ve ayrıca bu dersin aktarıma karşı görüşleri nelerdir? Bu çalışmada yöntem olarak kullanılan araçlar nitel araştırma ve ayrıca içerik analizi ve görüşme tekniklerine başvurulmuştur. Çalışma sonucunda öneri olarak; Nutuk'un değerler bakımından oldukça varlıklı bir kaynak olduğu ve okullarda aktarılması önerilen değerler eğitimini aktarılırken başvurulacak kaynak kitap olarak kullanılabilceği, öğretmenlerin değer kavramları konusunda eksiklerinin bulunduğu kanısına varılmıştır. Okul sadece eğitim verilip sınava hazırlayan kurum değildir okulda değerlerin öğretilmesine de önem verilmesi vurgulanmıştır.

Şahin (2021) “Nutuk Eserinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersindeki (Ortaokul 8.Sınıf) Kök Değerler Açısından İncelenmesi” konusunda yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Bu çalışmasındaki amacı Nutuk’un değerler eğitimi olarak ve kök değerler olarak incelenmesini sağlayarak bu konuda kaynaklarda yer alan eksikleri gidermektir. Yapılan araştırmasında araştırma yöntemi olarak betimsel analiz yöntemini tercih etmiştir. Araştırma sonucunda incelenen eserin neredeyse tamamında en sık karşılaşılan değer vatanseverlik ve saygı değeri olduğu tespit edilmiştir. Öneri olarak ise Nutuk eserinin ortaokullarda 8.sınıf İTA dersinde değerler kavramının öğretme açısından başvurulabilecek zengin bir kaynak olacağı belirtilmiştir.

Çakmak, Akgün ve Salur (2021) “8.sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersine İlişkin Tezlerin İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi” üzerine bir makale yayınlamışlardır. Araştırmalarının amacı 8. Sınıf T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile alakalı yapılan tez çalışmalarını yöntemsel ve tematik açıdan incelemek ve bu alandaki genel eğilimleri ortaya çıkarmaktır. Çalışmaları kapsamında yöntem olarak betimsel istatistik tekniği tercih edilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuç şu şekildedir: İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile ilgili olan tez çalışmalarının daha çok öğrencilerin akademik başarıları üzerine olduğu ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine yönelik yapılan tezlerde derse yönelik davranışların çıkarılması ve daha çok bu ders ile ilgili öğretim yöntem ve tekniklerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yine hazırlanan tez çalışmalarında genellikle yöntem olarak nitel araştırma yönteminin tercih edildiği vurgulanmıştır. Yaptıkları çalışmada veri toplama aracı olarak ise görüşme tekniğinin birinci sırada bulunduğu bilgisine ulaşmışlardır. Analizler için de en çok tercih edilen yöntemin nitel ve betimleyici analizlerin olduğu vurgulanmıştır. Örneklem olarak ortaokul öğrencileri ile öğretmenler tez çalışmalarında örneklem grubu olarak kullanıldığı belirtilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları verilerin toplanması ve verilerin analizi alt bölümleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma Nutuk'ta işlenen Milli Mücadele konularının ilgili ders kitabına yansımalarının karşılaştırılıp değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi tercih edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırma konusu ile ilgili kaynakların bilimsel açıdan incelenmesidir. Bu çalışmayı yaparken belli aşamalar takip edilir. Aşamalar şu şekilde sıralanabilir. Kaynağa ulaşma, kaynağın orijinalliğini tespit etme, kaynağı anlama, analiz etme, veriyi kullanma, sonrasında raporlama ve yayınlama süreçlerinden geçmektedir (Kıral, 2020, s.185).

3.2. Çalışma Alanı

Araştırmanın çalışma alanını 2021-2022 eğitim öğretim yılında MEB'e bağlı okullarda okutulan ilgili ders kitapları ile 8. sınıf İTA dersi 2018 öğretim programı oluşturmaktadır. Yararlanılan 8. Sınıf ders kitabı Bir Yay yayınevine aittir ve kitap Çiğdem ATAŞ ve Ufuk ATAŞ tarafından yazılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada gerekli olan bilgiler doküman analizi tekniğinden faydalanılarak hazırlanmıştır. Bu tekniğin amacı yapılan çalışmaların belgelerinin incelenmesidir (Şahin, 2021, s.24). Bu çalışmada doğrudan gözlem ve deney imkânı olmadığı için bu yöntem tercih edilmiştir. Bu çalışma Milli Mücadele konularının Nutuk ile ilgili

ders kitabının karşılaştırılması üzerine olduğundan bu amaca uygun olarak betimsel tarama modeli ve nitel araştırma tekniğinin kullanılması yararlı görülmüştür.

3.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi sonucunda elde edilen veriler betimsel analiz teknikleri ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz herhangi bir konu ve alanda bağımsız olarak ele alınan nitel ve nicel araştırmaların ayrıntılarıyla incelenip düzenlenmesi olarak tanımlanabilir. Böylelikle o konu ile ilgili genel eğilimler tayin edilebilmektedir (Ültay ve Akyurt ve Ültay, 2021, s.189).

Bu araştırmada Atatürk'ün Nutuk adlı eseri ve ilgili ders kitabındaki Milli Mücadele Konuları incelenmiştir. Bu bağlamda Milli Mücadele konuları, Nutuk ve İTA ders kitabında tek tek incelenmiş, karşılaştırmalar yapılarak, benzerlikler ve farklılıklar doğrultusunda bulgular yorumlanarak aktarılmıştır. Ayrıca ilgili kaynaklarda Milli Mücadele konularının içerik sunumları karşılaştırılıp analiz edilmiştir. Analizi desteklemek amacıyla Nutuk ve ilgili ders kitabındaki Milli Mücadele konularından doğrudan alıntılar yapılmıştır. EK-1'de yer alan standart konular alt amaçlara göre incelenmiş 2018 öğretim programı ile olan uyumu dikkate alınmıştır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular hem araştırmacı hem de alanın da uzman kişi tarafından farklı zamanlarda incelenmiştir. Elde edilen veriler de “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan konular tartışılarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Güvenirlilik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı). Hesaplama sonucunda araştırmacının veri analizi sürecinde uzmanlar % 90 oranında görüş birliğine varmışlardır. Güvenirlilik hesaplarının % 70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994).

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde yapılan araştırma doğrultusunda elde edilen bilgiler ile bulgulara değinilmiştir. Bulgular, her alt amaca göre elde edilen verilere yönelik olarak ayrı başlıklar altında aktarılmıştır.

4.1. Birinci Alt Amaca Yönelik Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

“Mustafa Kemal’in Türk halkını Milli Mücadele’ye yönlendirmek ve ulusal egemenliği gerçekleştirmek amacıyla yaptığı çalışmalar ilgili ders kitabıyla Nutuk’ ta nasıl değerlendirilmiştir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaca yönelik Nutuk ve ilgili ders kitabından Havza Genelgesi, Amasya Genelgesi, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi ve TBMM’nin açılışı konularından alıntılara yer verilmiş olup ilgili alıntılar karşılaştırılıp yorumlanarak aşağıda sunulmuştur.

4.1.1. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından Havza Genelgesi ile ilgili alıntılar ve yorumlar. 8. sınıf ilgili ders kitabında Havza Genelgesi'ne 52. sayfada yer verilmiştir. Tarih 28 Mayıs'ı gösterdiğinde Mustafa Kemal Samsun'dan Havza'ya geçti çünkü Samsun artık güvenli değildi. Buraya geçtikten sonra Milli Mücadelemizin ilk çağrısı olan Havza Genelgesi'ni yayımladı. Bu çağrı ile askeri ve sivil amirlere dış devletlerin temsilcilerine ve İstanbul Hükümeti'ne işgallerin haksızlığı ve kabul edilemeyeceği ile ilgili uyarı telgrafları çekileceği bildirildi. Ayrıca İzmir'in işgaline karşı çıkılması ile tüm yurttan miting ve protestolar yapılması gerektiğini belirtti. Ancak yapılacak olan gösterilerde azınlıklara karşı zarar verici faaliyetlerden uzak durulması gerektiği vurgulandı. Çünkü yapılacak zararlı faaliyet Milli Mücadele'yi olumsuz etkileyebilirdi. Havza'da 30 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'in katılımıyla büyük bir gösteri gerçekleştirildi (Ataş, 2021, s.52).

İlgili ders kitabında Nutuk'tan doğrudan alıntı yapılmazken ders kitabının 53. sayfasında Mustafa Kemal'in Milli Mücadele Dönemi çalışmalarını gösteren bir

haritaya yer verildiği görülmüştür. Ayrıca Havza Genelgesi'nin amacı ve yapılan faaliyetlerle ilgili özet bilgi sunulduğu tespit edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün, Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde Havza Genelgesi'ne 16.sayfada yer verildiği görülmüştür. Nutuk'ta Havza Genelgesi ile ilgili olarak milletin harekete geçirilmesi gerektiğinden bahsedilmiş olup yapılan işgallerin milletimize kan ağlattığına değinildiği tespit edilmiştir. Milletimizin bu haksızlığa mitingler ve ulusal gösterilerle karşı koyacağını bildirildiği görülmüştür (EK-2).

4.1.2. Nutuk'tan Havza Genelgesi ile ilgili alıntılar ve yorumlar. Nutuk'ta Havza Genelgesi'ne 16. sayfada yer verildiği görülmektedir.

“İzmir'in ve maalesef bunun arkasından da Manisa ve Aydın'ın işgali, gelecekteki tehlikeyi daha açık olarak sezdirmiştir. Yurt bütünlüğümüzün korunması için, milletçe gösterilen tepkinin daha canlı ve sürekli olması gerekir. Yaşayışımızda ve ulusal bağımsızlığımızda gedikler açan işgal ve ilhak gibi olaylar, bütün millete kan ağlatmaktadır. İstiraplar dindirilemiyor. Sindirilmesi ve katlanması mümkün olmayan bu duruma derhal son verilmesinin bütün uygar milletlerle büyük devletlerin adalet ve nüfuzundan sabırsızlıkla beklendiğini göstermek maksadıyla, önümüzdeki hafta içinde ve çeşitli illere göre, pazartesi başlayıp çarşamba günü müracaatının arkası alınmak üzere, büyük ve heyecanlı mitingler yapılarak ulusal gösterilerde bulunulması, bunun bütün kasaba ve köylere kadar yaygınlaştırılması, bütün büyük devletlerin temsilcileriyle Babiali'ye etkileyici telgraflar çekilmesi, yabancıların bulunduğu yerlerde yabancılar da etki altına almakla birlikte, düzenlenen ulusal gösterilerde terbiye ve ağırbaşlılığın titizlikle korunması, halka karşı saldırı, gösteri ve düşmanlık gibi tavır ve davranışlardan sakınılması zorunludur. Yüksek şahsiyetlerinizin bu konularda duyarlı ve etkili bulunmaları dolayısıyla işin iyi idare edileceğine ve başarıya ulaşacağına bendenizin tam bir güveni vardır. Sonuçtan haberdar buyurulmamı rica ederim (Atatürk, 2019, s.16).”

Havza Genelgesi'nin ele alınışı Nutuk ve ilgili ders kitabıyla karşılaştırıldığında belirgin farklar tespit edilmiştir. Ders kitabı Havza Genelgesi'nin amacına doğrudan vurgu yapmış ve işlevini ortaya koymuştur ancak Nutuk'ta olduğu kadar ayrıntılı bilgiye yer verilmediği saptanmıştır. Nutuk'ta ise ilgili alıntı doğrultusunda Havza Genelgesi'nin tüm ayrıntılarına yer verildiği görülmüştür. Kurtuluş Savaşı sürecinde halkın milli bilincinin oluşma evresi sayılan Havza Genelgesi, 8. sınıf ders kitabında ana amaçlar çerçevesinde verilmiştir. Nutuk'ta Mustafa Kemal'in ayrıntılı olarak belirttiği konulardan alıntılar yapıldığı tespit edilmiştir.

4.1.3. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından Amasya Genelgesi ile ilgili alıntılar ve yorumlar. 8. sınıf ilgili ders kitabında Amasya Genelgesi'ne 54. 55. sayfalarda yer verildiği görülmüştür. Mustafa Kemal İzmir işgali sonrası Türk milletinin verdiği tepkiyi gördükten sonra 12 Haziran 1919'da Amasya'ya geçme kararı aldı. Ulusal mücadele bu aşamadan sonra kişisel bir çağrı olmaktan öteye geçmeliydi. Artık mücadele tüm yurda mal edilmeliydi. Bu amaçla ilk olarak Türk halkını ulusal mücadeleye davet eden bir çağrı üzerinde çalıştı. Bu çağrıda yurdun içinde bulunduğu koşullar ve bu durum karşısında yapılması gerekenlerden bahsediliyordu. Çağrı metnini Mustafa Kemal'in yaveri Cevat Abbas (Gürer) Bey yazdı. Çağrı metni, Amasya Genelgesi (Tamimi) olarak 22 Haziran 1919'da tüm ilgili kişilere duyuruldu. Metinde vatanın ve milletin istiklalinin tehlikede olduğu İstanbul Hükümeti'nin ise bu duruma sessiz kaldığı belirtilmiştir. İstanbul Hükümeti'nin böyle davranması sanki milletimizi yok olarak kabul gördüğünü ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda ise halkımızın sesini dünyaya duyuracak milli bir kurul gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Anadolu'da her anlamda güvenli olduğu düşünülen Sivas'ta ivedilikle bir kongre yapılması çağrısı yapılmıştır. Kongreye katılacak üyelerin her ilden halktan güven almış üç temsilci gönderilmesi gerektiği de bildirilerek bunun da büyük gizlilik içerisinde yapılması gerektiği eklenmiştir. Doğu illerini kapsayacak Erzurum Kongresi'nin yapılacağı da Amasya Genelgesi'nde vurgulanmıştır (Ataş, 2021, s.54).

Ders kitabında iki yerde Nutuk'tan doğrudan alıntı yapıldığı tespit edilmiştir.

Amasya Genelgesi'ni imzalayan komutanlar Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Paşa, Rauf Bey ve Refet (Bele) Bey'dir. Genelge ayrıca Konya'da bulunan Cemal (Mersinli) Paşa ve Erzurum'da bulunan Kazım Karabekir Paşa'ya da gönderilerek imzalanmıştır. Bu genelge birçok açıdan ilk olma özelliği göstermektedir. Bunlardan ilki, Türk halkının milli bağımsızlığı ve yurdun bütünlüğü ancak milletin kendi gücüyle kazanabileceğine yönelik ilk çağrıdır. Amasya Genelgesi'yle Milli Mücadele'nin gerekçe, yöntem ve amacı belirtilmiştir. Bu çağrı ile İstanbul Hükümeti ile işgalci devletlere karşı çıkılmıştır. Bu genelge ile milli iradeden ilk kez bahsedilmiştir. Ayrıca bu belge ile Osmanlı Hükümeti'ne karşı bir başkaldırı olduğu için bir devrim belgesidir. Sivas'ta

yapılacak milli kongre için çağrı yapıldığından ulusal nitelik taşımaktadır (Ataş, 2021, s.54).

İlgili ders kitabında, Şevket Süreyya Aydemir'in "Tek Adam" kitabından Amasya Genelgesi ile ilgili olarak doğrudan alıntı yapıldığı saptanmıştır. Amasya Genelgesi'nin hazırlandığı binanın görselinin kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca alıntılarının renkli olması algıda seçicilik olarak dikkat çekici bir unsur olarak görülmüştür (EK-3).

4.1.4. Nutuk'tan Amasya Genelgesi ile ilgili alıntılar ve yorumlar. Mustafa Kemal Atatürk'ün, Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde Amasya Genelgesi'nden 22-23-24.sayfalarda yer verildiği görülmüştür. Amasya Genelgesi'nin sekiz maddesine yer verilerek bu maddelerde ülke bütünlüğü ve ulusun hürriyetinin tehdit altında olduğu kaleme alınmıştır. Ulusun istikbalini yine ulusun kendisinin kurtaracağından Sivas'ta ulusal bir kongre toplanması gerektiğinden bahsedildiği tespit edilmiştir. Ayrıca halkın sesini duyuracak bir kurul ile doğu illerini kapsayacak olan kongrenin Erzurum'da yapılmasına değinildiği ifade edilmiştir. Alınan kararların ulusal bir sır olarak saklanması yapılacak engelleme girişimlerine karşı dikkatli olması gerektiği de belirtilmiştir.

"Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir. Merkezi hükümet üstlendiği mesuliyetin icaplarını yerine getirememektedir. Bu hal, milletimizi yok olmuş tanıtıyor. Milletın bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır. Milletın hal ve vaziyetini göz önünde tutmak ve haklarının sesini cihana işittirmek için her türlü tesir ve denetimden uzak bir milli heyetin varlığı elzemdir. Anadolu'nun her bakımdan en emin mahalli olan Sivas'ta milli bir kongrenin süratle toplanması kararlaştırılmıştır. Bunun için tekili vilayetlerin her livasından milletin itimadına mazhar üç delegenin mümkün sürat ile yetişmek üzere hemen yola çıkarılması icap etmektedir. Her ihtimale karşı keyfiyetin bir milli sır halinde tutulması ve delegelerin lüzum görülen mahallerde seyahatlerinin kılık değiştirerek yapılması lazımdır. Doğu Vilayetleri namına 10 Temmuz'da Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. Belirtilen tarihe kadar diğer vilayetlerin delegeleri Sivas'a ulaşabilirlerse, Erzurum Kongresi'nin üyeleri de Sivas genel toplantısına dâhil olmak üzere hareket eder. Görüyorsunuz ki, bu dikte ettiğim husus, zaten vermiş ve dört gün evvel Trakya'ya tebliğ etmiş olduğum bir kararın Anadolu'ya da tamime tebliğiyle alakalı bulunuyor. Bu kararın 21/22 Haziran 1919 gecesi, karanlık bir odada alınmış korkunç ve esrarengiz, yeni bir karar olmadığı, zannımca kolaylıkla takdir buyurulur (Atatürk, 2019, s.22)."

Kurtuluş Savaşı'nın programı sayılan Amasya Genelgesi'nin ele alınışının Nutuk ve ilgili ders kitabında benzerlikler ve farklılıklar içerdiği tespit edilmiştir. Ders kitabında Nutuk'tan doğrudan alıntı yapıldığı görülmüştür. Ders kitabında kullanılan dil 8.sınıf düzeyine uygun olduğu için daha anlaşılır olduğu kanaatine varılmıştır. Ayrıca Mustafa Kemal'in Nutuk'ta vurguladığı maddelerin gerekçe, yöntem ve amaç olarak belirtildiği görülmüştür. Ders kitabında 8.sınıf öğrenci düzeyini dikkate alarak öğrencilerin anlayabileceği seviyede esas konuların vurguladığı belirtilmiştir. Nutuk'ta ise Amasya Genelgesi öncesi ve sonrası genel durumu ayrıntılarıyla birinci ağızdan aktarıldığı saptanmıştır.

4.1.5. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından Erzurum Kongresi ile ilgili alıntılar ve yorumlar. 8. sınıf ilgili ders kitabında "Erzurum Kongresi "ne 55-57. sayfalar arasında yer verildiği görülmüştür (EK-4).

Doğu Anadolu'da bulunan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri, yurdun doğusunda bulunan Ermenilerin bölgedeki Türk nüfusunu azaltarak kendi çoğunluklarını oluşturma girişimlerine karşı Erzurum'da bölgesel bir kongre toplanma kararı aldı. Ermenilerin asıl amacı Doğu Anadolu'nun kendilerine bağlanmasını sağlamaktı. Karadeniz'de Pontusçuların tehdidi de baş göstermişti. Bu tehditlerin ortadan kaldırılması için tedbir alınması gerekiyordu. Erzurum'un konum açısından güvenli olması ve burada ordusunu dağıtmamış olan 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir'in bulunması bu şehrin kongre için tercih edilmesini etkilemiştir. Mustafa Kemal Erzurum'a gelmeden önce (3 Temmuz) askerlik görevinden istifa etmiştir. Erzurum Kongresi delegelerinden iki tanesi istifa edince Mustafa Kemal delege seçilmiş daha sonra da kongre başkanı olmuştur. 23 Temmuz-7 Ağustos 1919'da doğu illerinden gelen temsilcilerin de katılımıyla Erzurum Kongresi toplanmıştır (Ataş, 2021, s.56).

İlgili ders kitabında Erzurum Kongresi'nden bir heyet ile ilgili fotoğraf kullanıldığı saptanmıştır. Nutuk'tan bir kez doğrudan alıntı yapıldığı görülmüştür. Ayrıca Cevat Dursunoğlu'nun "Milli Mücadelede Erzurum "adlı eserinden doğrudan alıntı yapıldığı belirlenmiştir (EK-4).

Vatanımız birbirinden koparılamayacak bir bütündür. Yabancı işgaline karşı İstanbul Hükümeti karşı koyamaz duruma düşerse Türk halkı topyekün mücadele gösterecektir.

Bunu gerçekleştirebilmek için geçici bir kurul oluşturulacaktır. Ulusal kurulun üyeleri de yine ulusal kongre tarafından belirlenecektir. Kuvayı Millîye etkin olacak halk iradesi de egemen kılınacaktır. Başka bir devletin himayesi asla kabul edilmeyecektir. Hristiyan azınlığa menfaatlerimizi zedeleyecek hiçbir ayrıcalık tanınmayacaktır (Ataş, 2021, s.56).

4.1.6. Nutuk'tan Erzurum Kongresi ile ilgili alıntılar ve yorumlar. Mustafa Kemal Atatürk'ün Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde Erzurum Kongresi'ne 46-48. sayfalarında yer verildiği saptanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün kongrenin pek de gösterişli olmayan bir okul salonunda yapıldığından ve ilk gün kongre başkanı olarak seçildiğinden bahsederek başladığı görülmüştür. Kongrenin 14 gün sürdüğüne değinilmiştir. Kongrede alınan 7 maddeye kaynak gösterilerek yer verildiği görülmüştür. Bu kongrede Temsil Heyeti'nin oluşturulmasına ve üye sayısının ismine de ayrıntılı olarak yer verildiği ifade edilmiştir. Kongrede Mustafa Kemal'in başkan olmasında kararsızlık yaşandığına değinilerek başkan seçilme süreci de kaleme alınmıştır.

“Milli sınırlar dâhilinde bulunan vatanın bütün kısımları bir bütündür. Yekdiğerinden ayrılamaz. Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı ve Osmanlı Hükümeti'nin dağılması halinde millet birlikte müdafaa ve mukavemet edecektir. Vatanın ve bağımsızlığın muhafaza ve teminine merkezi hükümet muktedir olamadığı takdirde, maksadın temini için geçici bir hükümet teşekkül edecektir. Bu hükümet heyeti, Milli Kongre'ce seçilecektir. Kongre toplanmış değilse, bu seçimi Heyeti Temsiliye yapacaktır. Kuvayı Millîye'yi etken ve milli iradeyi hâkim kılmak esastır. Hristiyan unsurlara siyasi hâkimiyet ve toplumsal dengemizi ihlal edecek imtiyazlar verilemez. Manda ve himaye kabul olunamaz. Millî Meclisin derhal toplanmasını ve hükümet icraatının Meclis'in denetimine konulmasını temin etmek için çalışılacaktır. Bu prensipler ve bu kararlar muhtelif şekillerde görülmüşlerse de, asla asli mahiyetlerini değiştirmeksizin, tatbik imkânı bulmuşlardır (Atatürk, 2019, s.47-48).”

Erzurum Kongresi Nutuk ve ilgili ders kitabında aktarılış bakımından karşılaştırıldığında ders kitabında Nutuk'tan doğrudan alıntı yapıldığı görülmektedir. Ulusal egemenliğin ikinci adımının atıldığı Erzurum Kongresi kararları ders kitabında Nutuk'tan alıntı yapıldıktan sonra 1.3.4.6.7. maddelerin açıklandığı belirtilmiştir. 4.madde ile aynı zamanda yetkinin koşulsuz şartsız ulusa ait olduğu belirtilmiş olup milli iradenin halka ait olması yeni bir devletin kurulmasına ortam hazırlamıştır

açıklamasında bulunulduğu görülmüştür. Böylelikle egemenlik anlayışının değişeceği ders kitabında vurgulanarak dikkat çekildiği görülmüştür. Ders kitabında ayrıca Nutuk'ta öne çıkan konuların özet şeklinde sunulduğu tespit edilmiştir. Ders kitabında açıklanan bir diğer maddenin 3.madde olduğu görülmüştür. Temsil Kurulu'nun açılmasını sağlayan bu madde de milli egemenliğe dayanan yeni bir devletin kurulacağından bahsedildiği ifade edilmiştir. Milli mücadelemizin dönüm noktalarından biri olan "Manda ve Himayenin" ilk reddedildiği yer olan Erzurum Kongresi'nin ders kitabında özellikle tam bağımsızlık için önem arz ettiğinden birçok kez vurgulandığı görülmüştür.

4.1.7. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından Sivas Kongresi ile ilgili alıntılar ve yorumlar. 8. sınıf ilgili ders kitabında 57. ve 58. sayfalarda yer verildiği görülmüştür (EK-4, EK-5).

Toplanış bakımından bölgesel alınan kararlar itibariyle ulusal olan Erzurum Kongresi toplandıktan sonra Amasya Genelgesi'nde çağrı yapılan Sivas Kongresi'nin toplanması için çalışmalar başladı. Erzurum Kongresi'nde oluşturulan Mustafa Kemal'in başkanlığını yaptığı Temsil Kurulu 2 Eylül 1919'da Sivas'a ulaşmıştı. Sivas Kongresi'nin toplanmasını engellemek isteyen Osmanlı Hükümeti çeşitli engelleme girişimlerinde bulundu. Bu amaçla Anadolu'nun önemli merkezlerine telgraflar çekildi. Bu telgraflarda Mustafa Kemal'in tutuklanmasını ve İstanbul'a gönderilmesini talep etti. Yapılan engelleme çalışmaları nedeniyle bazı delegeler Sivas'ta yapılacak olan kongreye katılamadı. İstanbul Hükümeti kongrenin yapılmasını önlemek amacıyla Elazığ valisi Ali Galip'i de görevlendirdi. İtilaf Devletleri de kongresinin toplanmasını engellemek için Sivas'ın işgal edileceği tehdidinde bulundular. Yapılan tüm engelleme girişimleri başarılı olamadı. Sivas Kongresi 4 Eylül'de "Mektep-i Sultani" (Sivas Lisesi) de otuz sekiz delegenin katılımıyla gerçekleşti. Mustafa Kemal bu kongreye oy çokluğuyla başkan olarak seçildi. Sivas Kongresi'nde daha önce Erzurum Kongresinde alınan kararlar alındığı şekliyle kabul edildi. Böylece alınan kararlar ulusal hale getirildi (Ataş, 2021, s.58).

4.1.8. Nutuk'tan Sivas Kongresi ile ilgili alıntılar ve yorumlar. Mustafa Kemal Atatürk'ün Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde

Sivas Kongresi ile ilgili olarak 64. ve 65. sayfalarında yer verildiği görülmüştür. Mustafa Kemal'in Sivas Kongresi temsilcileriyle olan görsel ile Ali Fuat Paşa'ya ait bir görselin kullanıldığı saptanmıştır. Nutuk'tan bir kez kısa bir alıntı yapılmış ve Bülent Tanör'e ait "Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları" eserinden doğrudan alıntı yapıldığı görülmüştür. Sivas Kongresi'nin yirmi beş kişinin hazırlamış olduğu bir nota olduğu belirtilerek kongrede alınan önemli kararlara yer verildiği belirtilmiştir. Sivas Kongresi'nin ilgilendiği konular ve Amerikan Mandası propagandasının ayrıntılı olarak açıklandığı tespit edilmiştir.

"Cemiyetin unvanı "Şarki Anadolu Müdafaa Hukuk Cemiyeti" idi. "Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti" oldu. Heyeti Temsiliyle, bütün Doğu Anadolu'yu temsil eder" kaydı yerine "Heyeti Temsiliyle bütün vatani temsil eder" dendi. Mevcut üyelere de daha altı zat ilave olundu. Her türlü işgal ve müdahaleyi, Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine yönelik kabul edeceğimizden, birlikte müdafaa ve mukavemet esası kabul edilmiştir" yerine "Her türlü işgal ve müdahalenin ve bilhassa Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine yönelik hareketlerin reddi hususlarında birlikte müdafaa ve mukavemet esası kabul edilmiştir" denildi. Bu iki cümledeki fark, mana itibariyle bittabi pek büyüktür. Birincisinde İtilaf devletlerine karşı hasma ne vaziyet ve mukavemet telaffuz olunmuyor. İkincisinde bu yön açıklık kazanıyor. Nizamnamede, dördüncü maddeyi teşkil eden mesele oldukça münakaşaya sebep oldu. Madde şu idi: "Osmanlı hükümeti devletlerin bir baskısı karşısında buraları (yani doğu vilayetlerini) terk ve ihmal etmek mecburiyetinde bulunduğu anlaşıldığı takdirde alınacak idari, siyasi, askeri vaziyetlerin tayin ve tespiti", yani geçici idare teşkil etmek meselesi. Sivas Kongresi Nizamnamesinde bu maddedeki "buralan" yerine "memleketimizin herhangi bir parçasını terk ve ihmal etmek..." suretinde kapsamlı ve genel bir kayıt konu (Atatürk, 2019, s.64-65)."

Birinci alt amaçta "Mustafa Kemal'in Türk halkını Milli Mücadele'ye yönlendirmek ve ulusal egemenliği gerçekleştirmek amacıyla yaptığı çalışmalar ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?" Sorusunu Sivas Kongresi kapsamında ele aldığımızda farklılıklar ve benzerlikler olduğu görülmüştür. Ders kitabında Sivas Kongresi'nin Milli Mücadele'deki önemini vurgulayarak özet bilgi sunulduğu tespit edilmiştir. Nutuk'ta geçen Sivas Kongresi kararlarını doğrudan alıntı yapıp aktarmak yerine önemli maddelerin (manda sorunu, Ali Fuat Paşa'nın Batı Cephesi Komutanlığına görevlendirilmesi) kısaca açıklandığı görülmüştür. Ders kitabında yer yer görseller ve haritalar kullanılarak dikkat çekilmiş öğrencilerin anlamasını kolaylaştıracak metotların kullanıldığı saptanmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın tüm cemiyetlerin birleştirildiği kongre olan Sivas Kongresi için Nutuk'tan doğrudan alıntı

yapılmadığı görülmüştür. Nutuk'ta ise Sivas Kongresi'nin öncesi ve sonrası gelişmeler ayrıntısıyla kaleme alınmıştır.

4.1.9. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından TBMM'nin açılışı ile ilgili alıntılar ve yorumlar. İstanbul 6 Mart 1920'de İtilaf Devletleri'nce işgal edildi. İstanbul işgal edilince Meclisi Mebusan dağıtıldı. Milletvekillerinin bazıları tutuklanırken bazıları sürgüne gönderildi. Böylelikle millet iradesi yok sayıldı. Bu olanlar Osmanlı Devleti'nin artık sona yaklaştığını gösteriyordu. Millet iradesine dayalı yeni bir devlet oluşturmak fikrinde olan Mustafa Kemal bunun için girişimlerde bulundu. Bu amaçla Mustafa Kemal, 19 Mart 1920'de bir tamim yayımladı. Bu genelge ile Ankara'da olağanüstü yetkilere dayanan bir meclisin bir araya geleceğini duyurdu. Açılacak yeni meclise Meclis-i Mebusan üyeleri de davet edildi. Böylelikle millet iradesine saygı duyulduğu gösterildi. 23 Nisan 1920'de Ankara'da meclis açıldı. Adı da Büyük Millet Meclisi (BMM) olarak belirlendi. Meclisi en yaşlı üye olan Şerif Bey açtı. Dokuz ay sonra yeni meclis Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) adını almıştır (Ataş, 2021, s.62).

8. sınıf ilgili ders kitabında TBMM'nin açılışı ile ilgili 62. ve 63. sayfalarda yer verildiği görülmüştür. İlgili ders kitabında TBMM'nin aldığı kararlar için Nutuk'tan doğrudan alıntı yapıldığı tespit edilmiştir. Mustafa Kemal'in TBMM'nin açılışı sırasında dua ederken bir fotoğrafının ve 1. Meclis'e ait bir görselin kullanıldığı saptanmıştır (EK-6).

4.1.10. Nutuk'tan TBMM'nin açılışı ile ilgili alıntılar ve yorumlar. Mustafa Kemal Atatürk'ün Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde TBMM'nin açılışı ile ilgili 318-319. sayfalarda yer verildiği görülmüştür. Hükümet kurulmadan önce duygu ve düşünceler göz önünde bulundurulduğu hükümet kurmak için sunulacak önerinin tüm itirazlara rağmen kabul edildiği belirtilmiştir. Önergede açıklanan dört ilkeye de Nutuk'ta yer verildiği görülmüştür. Bu önergede halkın iradesine dayanan meclisin kuvvetler birliğine dayanacağını vurgulandığı belirtilmiştir.

“Hükümet teşkili zaruridir. Geçici kaydıyla bir hükümet reisi tanımak veya bir padişah vekili ortaya çıkarmak caiz görülemez. Meclis'te yoğunlaşan milli iradeyi, bilfiil vatanın

mukadderatına el koymuş tanımak esas umdedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üstünde bir kuvvet mevcut değildir. Türkiye Büyük Millet Meclisi kanun yapma ve icra salahiyetlerini kendinde toplamıştır. Meclis'ten seçilecek ve vekil kılınacak bir heyet hükümet işlerine bakar. Meclis reisi, bu heyetin de reisi (Atatürk, 2019, s.318).”

Mustafa Kemal'in halkı Millî Mücadele'ye yönlendirmek ve ulusal egemenliği gerçekleştirmek amacıyla yaptığı çalışmalardan olan TBMM'nin açılışı konusunu Nutuk ve ilgili ders kitabında karşılaştığımızda Nutuk'tan doğrudan alıntı yapıldığı görülmüştür. Ders kitabında TBMM'nin açılış amaçlarının vurgulandığı tespit edilmiştir. İlgili alıntıda görüldüğü üzere özellikle milli egemenlik kavramı üzerinde durularak TBMM'nin çok sesliliğinden bahsedildiği görülmüştür. Nutuk'tan alıntı yapılan 4 maddenin açıklamasına yer verildiği saptanmıştır. Nutuk'tan doğrudan alıntı yapılmasının konunun birinci ağızdan aktarılması açısından önem taşıdığı kanaatine varılmıştır. Nutuk'ta Sivas Kongresi öncesi ve sonrası gelişmeler ayrıntılarıyla kaleme alınmıştır. Kongrenin toplanması sırasında yaşanan zorluklara dikkat çekildiği saptanmıştır.

4.2. İkinci Alt Amaca Yönelik Bulgular ve Yorumlar

“Mustafa Kemal'in, Milli Mücadele'nin örgütlenme aşamasında karşılaştığı güçlükler ve karşılaştığı güçlüklerle bulduğu çözüm yolları ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaca yönelik Nutuk ve 8.sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında “Büyük Millet Meclisi'ne Karşı Çıkan Ayaklanmalar ve Büyük Millet Meclisi'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler” konularından alıntılara yer verilmiş olup ilgili alıntılar karşılaştırılarak yorumlanmış ve aşağıda sunulmuştur.

4.2.1. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından “Büyük Millet Meclisine Karşı Çıkan Ayaklanmalar” ilgili alıntılar ve yorumlar.

TBMM'nin ilk hedefi yurdun bağımsızlığını, bütünlüğünü ve milli egemenliği gerçekleştirmektir. Bu hedefleri gerçekleştirmeye çalışan TBMM'ye karşı İstanbul Hükümeti de tepkileri de sertleşmeye başladı. TBMM'nin başlattığı kurtuluş harekâtını ortadan kaldırmak için İstanbul Hükümeti kışkırtma girişimlerinde bulundu. İstanbul Hükümeti'nin bu zararlı faaliyetleri sonucunda yurdun birçok yerinde

TBMM'ye karşı birçok ayaklanma çıktı. İtilaf Devletleri'yle işbirliği yapan dönemin Sadrazamı Damat Ferit Paşa da kışkırtmalar yapınca hem Kuvayımillîye hem de Millî Mücadele'ye karşı yapılmış olan isyanlar TBMM açıldıktan sonra da sürmüştür. Millî Mücadele oluşumunu ortadan kaldırmak için Mustafa Kemal başta olmak üzere tüm mücadele liderlerini lekeleyen Damat Ferit Paşa, 10 Nisan 1920'de Şeyhülislam Dürrizade Efendi'ye fetva hazırlatmıştı. Bu fetvalar İtilaf Devletleri'ne ait uçaklarla yurdun birçok yerine dağıtıldı. Mustafa Kemal ve Milli Mücadele liderleri vatan haini ilan edildi (Ataş, 2021, s.63).

8. sınıf ilgili ders kitabında “TBMM'ye Karşı Çıkan Ayaklanmalar” ile ilgili 63. ve 64. sayfalarda yer verildiği görülmüştür. İlgili ders kitabında ayaklanmaları ülke genelinde gösteren bir harita görseli kullanıldığı tespit edilmiştir (EK-7).

4.2.2. Nutuk'tan “Büyük Millet Meclisine Karşı Çıkan Ayaklanmalar” ile ilgili alıntılar ve yorumlar. Mustafa Kemal Atatürk'ün Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde “Büyük Millet Meclisi'ne Karşı Ayaklanmalar” ile ilgili olarak sayfa 322'de bahsedildiği saptanmıştır. Ayrıca 321-326. sayfalarında yer verildiği görülmüştür. Nutuk'ta “İç İsyandar, Aznavur ve Düzce İsyandarı, Hilafet Ordusu, Yenihan, Yozgat ve Boğazlıyan İsyandarı, Güney Sınırımızda Geçen Olaylar ve Konya İsyarı” başlıkları altında ele alındığı tespit edilmiştir. Konu ile ilgili alıntılara ayrıntılı olarak yer verildiği görülmüştür.

“Efendiler, 1919 senesi içinde, ulusal girişimlerimize karşı başlayan iç isyanlar hızla memleketin her tarafına yayıldı. Bandırma, Gönen, Susurluk, Kirmasti, Karacabey, Biga ve dolaylarında; İzmit, Adapazarı, Düzce, Hendek, Bolu, Gerede, Nallıhan, Beypazarı dolaylarında; Bozkır'da; Konya, Ilgın, Kadınhanı, Karaman, Çivril, Seydişehir, Beyşehir, Koçhisar havalisinde; Yozgat, Yeni han, Boğazlıyan, Zile, Erbaa, çorum havalisinde; Ümraniye, Refahiye, Zara, Hafik dolaylarında; Viranşehir dolaylarında alevlenen kargaşalık ateşleri, bütün memleketi yakıyor, hıyanet, cehalet, kin ve taassup dumanlan, bütün vatan göklerini koyu karanlıklar içinde bırakıyordu İsyar dalgalan, Ankara'da karargâhınızın duvarlarına kadar çarptı. Karargâhımızla şehir arasındaki telefon ve telgraf hatlarını kesmeye kadar varan kudurmuşçasına kasıtlar karşısında kaldık (Atatürk, 2019, s.322).”

Çalışmanın ikinci alt amacı olan “Mustafa Kemal'in, Milli Mücadele'nin örgütlenme aşamasında karşılaştığı güçlükler ve karşılaştığı güçlüklerle bulduğu çözüm yolları

ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?" sorusuna yönelik Nutuk ile 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabını karşılaştırdığımızda benzerlikler ve farklılıklar görülmüştür. Ders kitabında TBMM'ye karşı çıkan ayaklanmalar ile ilgili doğrudan alıntı yapılmadığı kanaatine varılmıştır. Daha çok milli egemenliği ortadan kaldırmaya yönelik tehditler belirtilmiştir. Bu tehditlerin İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri'nin işbirliği içerisinde gerçekleştiğine dikkat çekildiği görülmüştür. Nutuk'ta TBMM'ye karşı çıkan ayaklanmaların "ulusal girişimlere karşı başlayan iç isyanlar" diyerek başlaması isyanların milli egemenliği hedef aldığına işaret etmesi olarak algılanmıştır. İsyancılara ülke geneline yayıldığından bahsedilerek geniş kapsamlı olduğuna ve İstanbul Hükümeti ile İtilaf Devletleri'nin işbirliği yaptıklarına yönelik bilgiler sunulduğu görülmüştür. Ders kitabında Büyük Millet Meclisi'ne yönelik ayaklanmalar kısa ve öz olarak vurgulanmış olup farklı kaynaklardan alıntı yapılmasına rağmen Nutuk'tan doğrudan alıntı yapılmadığı saptanmıştır.

4.2.3. 8.sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından "Büyük Millet Meclisi'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler" ilgili alıntılar ve yorumlar. 8. sınıf ilgili ders kitabında TBMM'nin isyanlara karşı aldığı önlemler ile ilgili olarak 64. sayfada sayfanın alt köşesinde kısa bir bilgi sunulduğu görülmüştür (EK-7).

Ayaklanmalara karşı TBMM birçok tedbir aldı. Alınan tedbirlerden ilki İstanbul Hükümeti'nin yayımladığı fetvaya karşı oldu. Bu fetvaya karşı Ankara müftüsü Rıfat Efendi yüz elli müftünün imzasını alarak Kurtuluş mücadelesini destek veren bir fetva yayınladı. Bununla birlikte isyancılar için 29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vatanîye (Vatana İhanet) Kanunu çıkarıldı. Bu Kanun doğrultusunda BMM, milletin adına karar veren en üst birim olduğundan TBMM'ye karşı olan her türlü saldırı girişiminde bulunanlar vatan haini olarak kabul edildi. Yine bu Kanun'a uymayanları yargılamak için de İstiklal Mahkemeleri oluşturuldu. İstanbul Hükümeti ile olan tüm iletişim ağı ortadan kaldırıldı. Çıkan isyanlar TBMM'yi uzun süre uğraştırdı. TBMM'nin zaman kaybına neden oldu. Düzenli ordunun kurulmasının gecikmesine de neden oldu. Bu durum Yunanların ilerlemesini kolaylaştırdı. Fakat alınan önlemler sayesinde isyanlar bastırıldı. Böylece TBMM'nin otoritesi de artırılmış oldu (Ataş, 2021, s.64).

4.2.4. Nutuk'tan “Büyük Millet Meclisi'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler” ile ilgili alıntılar ve yorumlar. Mustafa Kemal Atatürk'ün Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde “Büyük Millet Meclisi'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler” ile ilgili olarak 320-321. sayfalarında yer verildiği görülmüştür.” Hıyaneti Vataniye Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri Kurulması” başlığı ile konu ile ilgili ayrıntılar kaleme alınmıştır.

“Efendiler, Meclis, 29 Nisan 1920 tarihinde Hıyaneti Vataniye Kanunu'nu ve sonraki aylarda İstiklal Mahkemeleri Kanunlarını da çıkarmakla devrimin doğal gereklerini yerine getirmiş oldu. Efendiler, İstanbul'un işgalinden sonra başlayan birtakım yıkıcı akımlara, olaylara isyanlara dokunmuştuk. Bunlar, hızla memleketin her tarafında birbirinin ardınca ortaya çıktı ve sürüp gitti. İstanbul'da Damat Ferit Paşa, derhal yeniden iktidar mevkiine getirildi. Damat Ferit Paşa kabinesi ve İstanbul'daki bütün yıkıcı ve hain kuruluşların meydana getirdiği blok ve bu blokun Anadolu içindeki bütün isyan örgütü ve bütün düşmanlar ve Yunan ordusu, elbirliği ile aleyhimize faaliyete geçtiler. Bu ortak saldırı politikasının talimatı da, Padişah ve Halife'nin, düşman uçakları da dâhil olduğu halde, her türlü vasıtasıyla memlekete yağdırdığı "Padişah'a karşı ayaklanma" fetvasıydı. Bu genel, çeşitli ve haince saldırılara karşı, biz de, daha Meclis açılmadan önce, Afyonkarahisar' da, Eskişehir'de ve bütün demiryolu boyunca bulunan düşman birliklerini Anadolu'dan çıkarmak, Geyve, Lefke, Cerablus köprülerini yıkmak ve Meclis toplanır toplanmaz Anadolu'nun değerli ulemasının fetvasını almakla karşı önlemlere giriştik (Atatürk, 2019, s.321).”

Çalışmanın ikinci alt amacı olan “Mustafa Kemal'in, Milli Mücadele'nin örgütlenme aşamasında karşılaştığı güçlükler ve karşılaştığı güçlüklerle bulduğu çözüm yolları ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir” sorusuna yönelik Nutuk ve ilgili ders kitabından yapılan alıntılar karşılaştırıldığında benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. Ders kitabı önce isyanlara sonra önlemlere yer verirken Nutuk'ta önce önlemlere yer verildiği görülmüştür. Ders kitabında Nutuk'tan doğrudan alıntı yapılmamasına rağmen Nutuk'a paralel olarak isyanlara karşı alınan önlem olarak çıkarılan fetvadan bahsedildiği saptanmıştır. Daha sonra ise Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarılmasına ve İstiklal Mahkemeleri'nin kurulmasına, İstanbul Hükümeti ile olan ilişkilerin kesilmesine değinildiği görülmüştür. TBMM'nin aldığı önlemler ilgili alıntılarda büyük oranda benzerlikler göstermiş olup bu isyanların TBMM'yi uzun süre uğraştırdığı belirtilmiştir. İsyancıların bastırılması sonucu TBMM'nin güç ve otoritesinin artması hem Nutuk'ta hem de ilgili ders kitabında vurgulanmıştır. Ders

kitabında Nutuk kadar ayrıntılı aktarılmamasına rağmen isyanlara karşı alınan önlemler konusunda Nutuk'ta vurgulanan esas konulara değinildiği görülmüştür.

4.3. Üçüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın üçüncü alt amacında Türk halkının işgaller karşısında gösterdiği tepki ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir? Sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaca yönelik Nutuk ve ilgili ders kitabından, “Doğu Cephesi, Güney Cephesi, Düzenli Ordunun Kurulması, Birinci İnönü Savaşı, İkinci İnönü Savaşı, Kütahya Eskişehir Savaşları, Tekâlif-i Milliye Emirleri, Sakarya Meydan Savaşı, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Savaşı” konularından alıntılara yer verildiği tespit edilmiştir. İlgili alıntılar karşılaştırılarak yorumlanmış ve aşağıda sunulmuştur.

4.3.1. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından “Doğu Cephesi” ilgili alıntılar ve yorumlar. Türk milleti Ermenilerin Doğu Anadolu'yu kendilerine katma girişimlerini engellemek için bölgesel cemiyetler kurdu. Bu cemiyetler Erzurum Kongresi'ni düzenledi. Kazım Karabekir Paşa komutasında bulunan 16. Kolordu Ermenilerin saldırılarına karşı koydu ve Ermenileri ağır yenilgiye uğrattı. Türk ordusunun bu zaferi üzerine Ermeniler barış istemek durumunda kaldı. Bunun üzerine 2-3 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması kabul edilmiştir. Bu anlaşma ile Ermenilerle yapılan savaş sona ermiştir. Böylelikle Doğu Cephesi kapanmıştır. Anlaşma sonucunda Ermeniler işgal ettikleri yerleri terk ettiler. Kars, Sarıkamış, Kağızman ve Iğdır Türkiye'de kaldı. Gümrü Antlaşmasından sonra Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasına dair inanç arttı. TBMM güven kazandı. Doğu Cephesi'nde güvenlik sağlanınca buradaki birliklerin bir bölümü daha çetin savaşların olacağı Batı Cephesi'ne kaydırıldı (Ataş, 2021, s.73).

8. sınıf ilgili ders kitabında “Doğu Cephesi” ile ilgili olarak 72. ve 73. sayfalarda yer verildiği görülmüştür. İlgili ders kitabında 74. sayfada konu ile ilgili olarak etkinlik çalışması sunulduğu görülmüş, ABD'li General James Harboard'a ait bir fotoğraf ile Kazım Karabekir'e ait bir resim kullanıldığı tespit edilmiştir. Bir yerde Nutuk'tan doğrudan alıntı yapıldığı saptanmıştır. Yükseköğretim Kurulu'na ait “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” kitabından da doğrudan alıntı yapıldığı görülmüştür (EK-8).

4.3.2. Nutuk'tan “Doğu Cephesi” ile ilgili alıntılar ve yorumlar. Mustafa Kemal Atatürk'ün Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde 350-352. sayfalarında yer verildiği görülmüştür. “Doğu Cephemizde Ermenilerle Savaş Başlıyor, Ordularımızın Üstsubay ve Subayları Hakkında Bilinen Bir Gerçek, Millî Hükümet'in Yaptığı İlk Antlaşma: Gümrü Antlaşması” başlıkları altında aktarıldığı saptanmıştır. Doğu Cephesi'nde Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası Ermenilerin halka zulüm yapması sonucu artan zulüm karşısında Ermenilere karşı savaş kararı alındığı bilgisine yer verilmiştir. Kazım Karabekir'in komutasındaki ordumuzun Kars üzerinden harekâtı başlattığı vurgulanmıştır. Nutuk'ta birliklerimizin Gümrü'ye kadar olan bölgeyi ele geçirdiği bilgisi ve Gümrü Antlaşması'nın imzalanması süreci ayrıntısıyla ele alınmıştır.

“Efendiler, savaş alanında emir bekleyen Doğu Ordumuz, 28 Ekim 1920 günü Kars üzerine harekete başladı. Düşman, direnmeksizin Kars'ı terk etti.30 Ekim'de tarafımızdan işgal edildi. 7 Kasım tarihinde birliklerimiz, Arpaçay'ına kadar olan bölgeyi ve Gümrü'yü ele geçirdi.6 Kasım'da ateşkes ve barış için müracaat etmişlerdi. Biz de ateşkes maddelerini, Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla 8 Kasım'da Ermeni ordusuna bildirdik. 26 Kasım'da başlayan barış görüşmeleri 2 Aralık'ta son buldu ve 2/3 Ocak gecesi Gümrü Antlaşması imzalandı. Efendiler, Gümrü Antlaşması milli hükümetin yaptığı ilk antlaşmadır. Bu antlaşma ile düşmanlarımızın hayallerinde kendisine ta Harşit vadisine kadar olan Türk ülkeleri bağışlamış oldukları Ermenistan, Osmanlı Devleti'nin 1877 Seferiyle kaybetmiş olduğu yerleri bize, milli hükümete terk ederek aradan çıkarılmıştır. Doğudaki, durumlarda önemli değişiklik olması yüzünden, bu antlaşma yerine, daha sonra imzalanan 16 Mart 1921 tarihli Moskova ve 13 Kasım 1921 tarihli Kars Antlaşmaları geçerli olmuştur”(Atatürk, 2019, s.352).”

Çalışmanın üçüncü alt amacına yönelik olarak “Doğu Cephesi” ile ilgili ilgili ders kitabıyla Nutuk'tan yapılan alıntılarda benzerlikler ve farklılıklar görüldüğü kanaatine varılmıştır. Milli mücadelemizin tarihini etkileyen Doğu Cephesi ders kitabında Türk halkının Anadolu'nun doğusunun Ermenilere verilmesinin kabul edilmediği bu amaçla Türk halkının haklı mücadeleye girdiğinden bahsedildiği görülmüştür. Aynı şekilde Nutuk'ta da Doğu Cephesi'nden ilk olarak Ermenilerin yaptığı zulme ve işkenceye yönelik Türk halkının verdiği tepkiye değinildiği saptanmıştır. Ders kitabında Kazım Karabekir'in Kolordusunun Ermenilere karşı zaferinin TBMM'nin ilk askeri başarısı olduğu ve TBMM'ye karşı güveni artırdığının belirtildiği görülmüştür. Nutuk'a göre ders kitabı ayrıntısı daha az olmasına rağmen vurgulanan esas unsurların (TBMM'nin

ilk siyasi ve askeri başarısı olması TBMM'ye karşı güveni artması) aynı olduğu kanaatine varılmıştır.

4.3.3. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından “Güney Cephesi” ilgili alıntılar ve yorumlar. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılması üzerine Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandı. Yapılan antlaşma sonrasında Mersin ve Adana Fransızlar tarafından işgal edildi. İşgal sonrası Ermeniler bu şehirlere göç etti. Ayrıca Fransızlardan destek gören Ermeniler burada Türk halkına zarar vermeye başladı. Köylerde yaşayan halk Toros Dağları'na sığındı. Bunun üzerine yerel halktan oluşan kahramanlar (Tayyar Rahmi'ye Hanım, Yüzbaşı Osman) Kuvayı-ı milliye birliklerini komuta etti. Kuvayı Milliye birlikleri Fransızlara büyük zarar verdi. Fransızlardan esirler alındı. Özellikle Adana ve Mersin çevresinde şiddetli çarpışmalar yaşandı. Yaşanan olaylar karşısında fazla direnemeyen Fransa ateşkes istedi. TBMM'nin Sakarya Savaşı'nı kazanması üzerine Fransızlarla 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalandı böylelikle Fransızlarla olan savaş bitmiştir. Güney Cephesi resmen kapanmış oldu. Güney Cephesi'nde bulunan Fransız Birlikleri ise Suriye ve Lübnan'a çekildi. Güney sınırimız Hatay hariç çizilmiş oldu. Kurtuluş Savaşı'mız sırasında İtalyanlarla askeri bir mücadele yaşanmadı. Aksine İtalyanlar buradaki halk için yollar ve hastaneler yaparak ihtiyaçlarını karşıladılar. İtalyanlar kendilerine karşı olumlu bir bakış açısı yaratmaya çalıştılar. Batı Cephesi'nden yapılan İkinci İnönü Savaşı sonrası bölgeyi terk etmeye başlayan İtalyanlar Sakarya Savaşı sonrasında işgal ettikleri yerleri tamamen boşaltılar. İtalyanlar işgal ettikleri yerlerden çekilirken silah ve mühimmatlarının bir bölümünü de TBMM'ye teslim ettiler. Daha sonra gerçekleşen İtilaf Devletleri ile ikili görüşmelerde de Türkiye'nin lehine olan bir tavır takındılar (Ataş, 2021, s.76).

8. sınıf ilgili ders kitabında “Güney Cephesi” ile ilgili 74-76. sayfalar arasında yer verildiği görülmüştür. İlgili ders kitabında Güney Cephesi'nin üç bölüm olarak “Maraş Savunması, Urfa Savunması ve Antep Savunması” aktarıldığı ve Şahin Bey ile Ali Saip Bey'e ait görseller kullanıldığı tespit edilmiştir (EK-9).

4.3.4. Nutuk'tan “Güney Cephesi” ile ilgili alıntılar ve yorumlar. Mustafa Kemal Atatürk'ün Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde

Güney Cephesi ile ilgili olarak 442.-443. sayfalarda yer verildiği görülmüştür. “Fransız Hükümeti ile Yapılan Görüşmeler ve Ankara Antlaşması” başlığı ile Sakarya Savaşı’ndan sonra yapılan Ankara Antlaşması ve sonrası gelişmeler ayrıntılı olarak ifade edilmiştir.

“Efendiler, Sakarya Zaferinden sonra, Batı ile yaptığımız olumlu ve verimli ilişki ve görüşmeler Ankara Antlaşması ile sonuçlanmıştır. Bu anlaşma Ankara’da, 20 Ekim 1921’de imza edilmiştir. Bu konuda özel bir bilgi vermek için, kısa bir açıklamada bulunayım: (Atatürk, 2019, s.443).”

Güney Cephesi ile alıntılar Nutuk ve ilgili ders kitabı ile karşılaştırıldığında benzerlik ve farklılıklar görülmüştür. Ders kitabı Batı Cephesi’nden önce Güney Cephesi ile ilgili bilgi verirken; Nutuk’ta Güney Cephesi’ne Batı Cephesi’nden sonra yer verildiği görülmüştür. Ders kitabında Nutuk’tan Güney Cephesi ile ilgili doğrudan alıntı yapılmadığı Nutuk’ta daha çok Sakarya Savaşı sonrası imzalanan Ankara Antlaşması’nın kaleme alındığı görülmüştür. İlgili ders kitabının Güney Cephesi’ni “Maraş Savunması, Urfa Savunması, Antep Savunması” başlıkları altında bilgi vererek Ankara Antlaşması ile bitirdiği görülmüştür.

4.3.5. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından “Batı Cephesi” ilgili alıntılar ve yorumlar. Yunanlar Batı Anadolu’yu işgal ettikten sonraki amaçları Eskişehir’den Ankara’ya geçerek Kurtuluş mücadelesini sona erdirmektir. Tam da bu sıralar çıkmış olan Çerkez Ethem isyanından yararlanarak Bursa-Uşak üzerinden 6 Ocak 1921’de Eskişehir tarafından saldırıya başladılar. TBMM düzenli orduyu yeni kurmuştu ordunun başında ise İsmet Paşa bulunuyordu. Yunan kuvvetleri ile İnönü yakınlarında karşılaşan düzenli ordu kendisinden her bakımdan üstün olan Yunan ordularını 10 Ocak 1921’de durdurmayı başardı. Bu zafer (Birinci İnönü Zaferi), TBMM tarafından kurulan düzenli ordunun ilk askerî başarısı olarak tarihe geçti. Kazanılan zaferden sonra Albay olan İsmet Bey, general rütbesine yükseldi. Türk halkının TBMM’ye olan güveni arttı ve yeni kurulan orduya yüksek katılım oldu. Ayrıca bu zaferden sonra Çerkez Ethem isyanı da bastırılmış oldu. TBMM’nin ilk anayasası olma özelliği taşıyan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ve İstiklal Marşı’nızın kabulü de Birinci İnönü Zaferi’nden sonra gerçekleşmiştir. Birinci İnönü Zaferi’nin ulusal sonuçları kadar uluslararası alanda da birçok olumlu etkisi olmuştur.

Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: Birincisi İtilaf Devletlerinin TBMM'yi, 21 Şubat 1921'de düzenlenen Londra Konferansı'na davet etmesi, ikincisi, 1 Mart 1921'de Afganistan'la yapılan dostluk antlaşması, üçüncüsü ise 16 Mart 1921'de de Sovyet Rusya ile yapılan Moskova Antlaşması'dır (Ataş, 2021, s.78).

8. sınıf ilgili ders kitabında Batı Cephesi'ne 77. ve 86. sayfalarda yer verildiği görülmüştür. Ayrıca ilgili ders kitabında Yunanların Türk ordusuna direnemeyince 7 Nisan'da Afyon'dan da çekildiklerine değinilmiştir.

Yunan kuvvetleri ile düzenli ordu İnönü mevkiinde 27 Mart'ta karşılaştı. Bu çatışmalar sürerken Yunanlar bir taraftan Afyon'u 28 Mart'ta işgal etti. Bunun üzerine Güney Cephesi de bulunan Refet Bey komutasındaki birliklerde İnönü'ye aktarıldı. Düzenli ordunun komutanı olan İsmet Paşa Yunanlara karşı saldırıyı 31 Mart'ta başlattı. Saldırı karşısında tutunamayan Yunanlar 1 Nisan'da geri çekildiler. Yunanlar geri çekilirken Bilecik ve Söğüt'e zarar verdiler. Yunanlar İnönü Savaşları'nı kaybedince İngilizler'den olumsuz tepki almışlardı. İngilizler ve İtilaf Devletleri'nin kendileri hakkındaki olumsuz algılarını değiştirmek isteyen Yunanlar, Türk ordusunu toparlanmadan Ankara'yı almak amacıyla saldırıya geçtiler. Yunanlar kendilerine çok güveniyorlardı hatta Yunan kralı gazetecilere Ankara'da buluşmak üzere randevu dahi vermişlerdi. Yunanlar güçlerini daha artırarak kendilerinden güç bakımından çok kötü durumda olan Türk ordusuna 10 Temmuz 1921'de saldırdılar (Ataş, 2021, s.84).

İlgili ders kitabında Türk ordusunun Yunanlar karşısında direnemeyince Mustafa Kemal'in talimatı ile daha fazla zarar görmemek ve toparlanmak için Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekildiği söylenmiştir.

İngilizlerin desteğini alan Yunan ordusu, 13 Ağustos 1921'de Sakarya'da bulunan Türk ordusuna taarruz harekâtı başlattı. Türk ordusu Kütahya-Eskişehir Savaşı'ndan sonra Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilerek daha fazla kayıp verilmesinin önüne geçilmişti. Yunanlar bu defa yaptıkları harekâtle Ankara'yı ele geçirerek Milli Mücadele'ye son verme amacındaydılar. Yunan ordusunun 23 Ağustos 1921'deki saldırısıyla Sakarya Meydan Savaşı başlamış oldu. Yunanlar hızlı ilerliyorlardı. Ankara yakınlarındaki Polatlı'ya kadar geldiler. Yunanlar o kadar ilerlemişlerdi ki Ankara'ya top sesleri geliyordu. Sakarya Savaşı yirmi iki gün yirmi iki gece devam etti. Bu savaşta Mustafa Kemal, atından düşerek yaralanmıştı. Yaralı haldeyken bile savaşı komuta etti (Ataş, 2021, s.90).

İlgili ders kitabında Türk ordusunun Başkomutanı olan Mustafa Kemal'in savaşın kaderini etkileyen “topyekûn savaş” taktiği ile tarihî emrini vermesi Türk ordusunun zafer kazanmasına sağladığı katkı aktarılmıştır.

Türk ordusu taarruz harekâtını tamamlayınca 1922 yılının Haziran ayında saldırı kararı aldı. Mustafa Kemal'e verilen başkomutanlık yetkisi daha önce üç kez uzatılmıştı. 20 Temmuz 1922'de TBMM'nin aldığı karar ile sınırsız olarak uzatıldı. Taarruz için gerekli hazırlıklar büyük bir gizlilik içinde yapıldı. Hatta Yunanları şüphelendirmemek adına futbol turnuvaları ile balo törenleri adı altında gizli toplantılar yapıldı. TBMM 5 Ağustos tarihinde yabancı devletlerle olan tüm iletişimler ortadan kaldırdı. Türk topçusunun 26 Ağustos 1922'deki ateşi ile Yunanlara karşı taarruz başladı. Taarruz harekâtı 30 Ağustos 1922'de Yunan ordusunun Dumlupınar'da yok edilmesiyle zafere kavuştu. Yunan ordusu her bakımdan Türk ordusundan güçlü olmasına rağmen büyük bir yenilgiye uğradı. Türk ordusu, 9 Eylül 1922'de İzmir'i alarak büyük bir zafere imza attı. 11 Eylül'de Bursa 18 Eylül'de Mudanya Yunan kuvvetlerinden temizlendi. Böylelikle Batı Anadolu tamamen Yunan işgalinden kurtarılmış oldu. Bu zaferle birlikte Kuruluş Savaşı'nın askeri safhası sona erdi. Siyasi zaferlerin önü açılmış oldu. Kazanılmış olan bu zafer ile işgalci devletlerin Anadolu üzerindeki beklentileri de boşa çıkarılmış oldu (Ataş, 2021, s.96-97).

İlgili ders kitabında konu ile ilgili düşündürücü sorular sorularak öğrenilenlerin pekiştirildiği görülmüştür. Yine ders kitabında en geniş olarak aktarılan cephenin Batı Cephesi olduğu belirlenmiştir. Konunun alt başlıklar altında sunulduğu görülmüştür. İlgili ders kitabında yer yer haritalar ve fotoğraflardan yararlanıldığı saptanmıştır. Ayrıca ilgili ders kitabında birçok yerde Nutuk ve farklı kaynaklardan doğrudan alıntı yapıldığı tespit edilmiştir (EK-10).

4.3.6. Nutuk'tan “Batı Cephesi” ile ilgili alıntılar ve yorumlar. Mustafa Kemal Atatürk'ün Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde 459-479. sayfalarda yer verildiği görülmüştür. Batı cephesi ile ilgili olarak Nutuk'ta dikkat çeken başlıkların şunlar olduğu saptanmıştır: Sakarya Meydan Muharebesi, Ordunun Başına Geçmemi İsteyenler, Başkomutanlığı Kabul Ediyorum, Başkomutanlığıma Yapılan İtirazlar, Millî Vergiler Emri, Cephe Karargâhına Harekât, Savunma Hattı Yoktur Savunma Sathı Vardır, Büyük Millet Meclisi'nce Bana Mareşal

Rütbesiyle Gazi Unvanın Verilmesi. Nutuk'un 479. ve 481. sayfalarında Batı Cephesi ile ilgili olarak Mustafa Kemal'in cepheden fotoğraflarına yer verildiği tespit edilmiştir.

“Efendiler, 26/27 Ağustos günlerinde, yani iki gün içinde, düşmanın Kara Hisar'ın güneyinde 50 ve doğusunda 20,30 kilometre uzunluğundaki müstahkem cephelerini düşürdük. Yenilen düşman ordusunun bütün kuvvetlerini, 30 Ağustosa kadar Aslıhanlar yöresinde kuşattık. 30 Ağustosta yaptığımız savaş sonunda (buna Başkomutan Muharebesi adı verilmiştir),düşmanın ana kuvvetlerini yok ettik ve esir aldık. Düşman ordusunun Başkomutanlığını yapan General Triko pis de esirler arasına girdi. Demek ki tasarladığımız kesin sonuç, beş günde alınmış oldu.31 Ağustos 1922 günü ordularımız ana kuvvetleriyle İzmir'e doğru yol alırken, diğer birlikleriyle de düşmanın Eskişehir ve kuzeyinde bulunan kuvvetlerini yenmek üzere ilerliyorlardı (Atatürk, 2019, s.479).”

Çalışmanın üçüncü alt amacı olan “Türk halkının işgaller karşısında gösterdiği tepki ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?” sorusu doğrultusunda Nutuk ve ilgili ders kitabından alınan alıntılar karşılaştırıp analiz edildiğinde benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. Ders kitabında Nutuk'ta olduğu gibi ayrıntıya yer verilmese de Nutuk'tan doğrudan alıntılar yapıldığı görülmüştür. Ayrıca yapılan alıntılarda sadece bir tek kaynağa bağlı kalınmamış olsa da en fazla alıntının ders kitabı için Nutuk'tan yapıldığı görülmüştür. Ders kitabında Batı Cephesi ile ilgili görsellere yer vererek konunun pekiştirildiği saptanmıştır. Nutuk'ta bahsedilen ve vurgulanan Batı Cephesi ile ilgili konulara genel olarak ders kitabında da değinildiği görülmüştür.

4.4. Dördüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın dördüncü alt amacı olan “Milli Mücadelenin askeri safhasını bitirerek siyasi dönemini başlatan Mudanya Ateşkes Antlaşması ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?” sorusuna yanıt arandığı görülmüştür. Bu amaca yönelik Nutuk ve 8.sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının “Mudanya Ateşkes Antlaşması” konularından alıntılara yer verildiği saptanmıştır. İlgili alıntılar karşılaştırılarak yorumlanmış ve aşağıda sunulmuştur.

4.4.1. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından “Mudanya Ateşkes Antlaşması” ilgili alıntılar ve yorumlar. 8. sınıf ilgili ders kitabında “Mudanya Ateşkes Antlaşması” ile ilgili olarak 97. ve 98. sayfalarda yer verildiği saptanmıştır.

Milli Mücadelenin Batı Cephesi’nde kazanılan zaferler sayesinde Anadolu’nun batı tarafı işgalden temizlenmişti. Fakat Misak-ı Milli sınırlarına dâhil olan Boğazlar, Doğu Trakya ve İstanbul henüz işgal kuvvetlerinden temizlenememişti. İngilizler daha önce tarafsız bölge olarak kabul edilen ve kontrolünün de hala kendilerinde olduğu Çanakkale Boğazı’nı TBMM’nin İstanbul’a girmesi durumunda karşı koyulacağı tehdidinde bulundu. Bunun üzerine TBMM’ye ait kuvvetler Çanakkale’ye yürüdü ve tarafsız bölge ilan edilen yere girdi. İngilizlerin tüm tepkilerine rağmen Türk ordusu geri adım atmadı. Yunanların İngilizlerin desteğine rağmen başarılı olamaması İtilaf Devletleri arasındaki birliğin kopması İngiliz kamuoyunda tepkilere neden oldu. Bunun üzerine İtilaf Devletleri 23 Eylül 1922’de TBMM’ye ateşkes teklifinde bulundular. Ateşkes görüşmeleri 3 Ekim’de Mudanya’da başladı. 11 Ekim’de sona eren görüşmelere İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcileri ile TBMM’nin temsilcisi olan İsmet Paşa başkanlığındaki bir heyet katıldı. İsmet Paşa’nın temsilci olarak seçilmesinde Kurtuluş Savaşı’ndaki göstermiş olduğu başarıların büyük payı olmuştur. Yunanistan temsilcileri görüşmelere katılmamış buradaki gelişmeleri Mudanya açıklarında bulunan bir gemiden takip etmişlerdir. Yunanların temsilciliğini de İngilizler yapmışlardır. Mudanya’da yapılan antlaşma Türk bağımsızlık mücadelesinin büyük bir zaferle sonuçlandığının diplomatik simgesidir. Yapılan antlaşma üzerine Doğu Trakya, İstanbul ve Boğazlar silahlı mücadele olmadan işgalden kurtarılmıştır. Mudanya Ateşkes Antlaşması ile TBMM’ye kabul ettirmeye çalışılan Sevres (Sevr) Antlaşması’nın geçersizliğe kavuşmuştur. Misak-ı Millî sınırlarımız büyük oranda elde edilmiştir. Boğazlar ve İstanbul ise yönetimi antlaşmadan sonra TBMM’ye devredilecektir. Mudanya Ateşkes Antlaşması ile İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti’ni hukuken yok sayarak, yeni Türk devletini varlığını resmen onaylamışlardır. Bu durumda barış ortamının doğması için ortam oluşturmuştur (Ataş, 2021, s.97-98).

İlgili ders kitabında Mudanya Ateşkes Antlaşması’nı imzalayan heyetin fotoğrafı ile antlaşmanın imzalandığı binanın fotoğrafı kullanıldığı görülmüştür. Nutuk’tan bir kez

doğrudan alıntı yapıldığı ve yine bir doğrudan alıntının da Ahmet Mumcu'nun "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi" adlı eserinden yapıldığı tespit edilmiştir (EK-11).

4.4.2. Nutuk'tan "Mudanya Ateşkes Antlaşması" ile ilgili alıntılar ve yorumlar. Mustafa Kemal Atatürk'ün Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde Mudanya Ateşkes Antlaşması ile ilgili olarak 483-485. sayfalarda yer verildiği görülmüştür. Konferansa İsmet Paşa ve heyetinin gönderilmesi, Trakya'nın anavatana katılması gibi önemli konuların ayrıntılı olarak vurgulandığı saptanmıştır.

"29 Eylül 1922 tarihinde, bu notaya verdiğim kısa bir karşılıktaki, Mudanya Konferansı'nı kabul ettiğimi bildirdim. Fakat Meriç nehrine kadar Trakya'nın derhal bize geri verilmesini istedim. 3 Ekim'de toplanmasının uygun olacağını söylediğim Mudanya Konferansı'na, Başkumandanlık adına olağanüstü yetkiyle Batı Cephesi Orduları Komutanı İsmet Paşa'yı delege olarak atadığımı bildirdim. Bu notaya hükümetçe de 4 Ekim 1922 tarihli ayrıntılı bir cevap verildi. Bu cevapta, konferans yeri olarak İzmir önerildi. Boğazlar meselesi dolayısıyla, Rusya, Ukrayna ve Gürcistan Cumhuriyetlerinin dahi daveti istendi. Diğer konular üzerindeki görüşlerimiz ve başka meseleler hakkında da görüşlerimiz de ana çizgileriyle bildirildi (Atatürk, 2019, s.484)."

Çalışmanın dördüncü alt amacı olan "Milli Mücadele'nin askeri safhasını bitirerek siyasi dönemini başlatan Mudanya Ateşkes Antlaşması ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?" Sorusunu Batı Cephesi olarak Nutuk ve ilgili ders kitabından alıntılarla karşılaştırılıp analiz edildiğinde benzerlikler ve farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Türk tarihinin en önemli konularından olan Mudanya Ateşkes Antlaşması 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük müfredatında da önemli bir yer kapladığı görülmüştür. Mudanya Ateşkes Antlaşması İTA ders kitabının 97-98. sayfalarında aktarılmış Nutuk'tan ise doğrudan alıntı yapıldığı saptanmıştır. Nutuk'tan doğrudan alıntı yapılmasının birinci el kaynaktan yararlanması adına yerinde bir karar olduğu kanaatine varılmıştır. Ayrıca Mudanya Ateşkes Antlaşması'na katılan delegelerin ve Mütakare'nin imzalandığı binanın fotoğraflarına yer verilmesinin dikkat çekici olduğu görülmüştür. 8.sınıf İTA ders kitabında daha çok Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın ana temalarına yer vererek özet bilgi sunulduğu ayrıntılı bilgi aktarımının olmadığı saptanmıştır. Nutuk'ta ise Mudanya Ateşkes Antlaşması öncesi ve sonrası gelişmelere ayrıntılı olarak yer verilerek detaylı bilgi sunulduğu

belirlenmiştir. Fakat Mudanya Ateşkes Antlaşması ile ilgili fotoğraflara yer verilmediği görülmüştür.

4.5. Beşinci Alt Amaca Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın beşinci alt amacı olan “Türk milletinin, ordusunu destekleyerek milli birlik, beraberlik ve dayanışma içinde olması ilgili ders kitabıyla Nutuk’ta nasıl değerlendirilmiştir?” Sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaca yönelik Nutuk ve ilgili ders kitabından Tekâlif-i Milliye Emirleri konularından alıntılara yer verilmiştir.

4.5.1. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından “Tekâlif-i Milliye” ilgili alıntılar ve yorumlar. Yunanlar ordumuzu Kütahya-Eskişehir Savaşları’nda yenilgiye uğrattı. Bunun üzerine Türk ordusu Mustafa Kemal’in emriyle Sakarya Nehri’nin doğusuna çekilmek durumunda kaldı. Ordumuzun toparlanmasını sağlamak için ihtiyaçlarını karşılamak gerekiyordu. Bunun için de yapılması gerekenler için çeşitli ihtimaller gündeme geldi. Tarım alanında alınan vergiler artırılabilir. Fakat topraklarımızın büyük kısmının işgal altında olması çiftçinin ekonomik olarak kötü durumda olması nedeniyle bu seçenek kabul edilmedi. Gümrük alanında alınan vergiler artırılabilir. Ancak İstanbul, İzmir, İskenderun ve Mersin gibi büyük limanların işgal altında olması nedeniyle bu teklifte fayda sağlamayacaktı. 5 Ağustos 1921’de başkomutan olarak görevlendirilen Mustafa Kemal’in kanun çıkarma yetkisi vardı. Bunun üzerine Başkomutan Mustafa Kemal ordunun gerekli ihtiyaçlarını (silah, cephane, yiyecek, araç gereç ve çeşitli donatım) karşılayabilmek için tarihi emirler olan Tekâlif-i Millîye Emirleri Kanunu’nu çıkardı. Bu Kanun’un amacı ordumuzun zaruri ihtiyaçlarını haktan karşılamaktı. Bunun için komisyonlar kuruldu. Komisyonlar belirlenen malzemeleri bedeli sonradan ödenmek üzere toplamaya başladı. Türk halkı ise yaptığı bu fedakârlık karşısında bir beklenti içerisinde hiçbir zaman olmadı. On maddeden oluşan bu kararlar Türk milletinin dayanışmasının en güzel örneği olmuştur. Türk milleti ordusuna verdiği destekte kadın, erkek, yaşlı, genç birlik ve beraberlik içinde harekât etmişlerdir (Ataş, 2019, s.87-89).

8. sınıf ilgili ders kitabında “Tekâlif-i Milliye Emirleri” ile ilgili olarak 87. ve 88. sayfalarda yer verildiği görülmüştür. İlgili ders kitabında Millî Mücadele’ye destek olan kadınların fotoğrafının kullanıldığı saptanmıştır. Tekâlif-i Milliye ile ilgili olarak Nutuk’tan doğrudan alıntı yapıldığı ve konu sonunda öğrencileri düşünmeye sevk eden sorular sorulduğu tespit edilmiştir (EK-12).

4.5.2. Nutuk’tan “Milli Vergiler Emri” ile ilgili alıntılar ve yorumlar.

Mustafa Kemal Atatürk’ün Atatürk Araştırma Merkezi 2019 basımı olan Nutuk adlı eserinde Tekâlif-i Milliye konusuna “Milli Vergiler Emri” ile 439-440. sayfalarda yer verildiği görülmüştür. Burada komisyonun kurulmasından ve komisyona teslim için halktan istenilen destek için 10 emre ayrıntılı olarak değinildiği tespit edilmiştir. Ayrıca Eskişehir, Kastamonu, Konya ve Samsun’da istiklal mahkemelerinin kurulduğundan da bahsedildiği görülmüştür.

“Bu sözünü ettiğim hususları gerçekleştirmek için iki gün içinde, 7,8 Ağustos 1921 tarihlerinde, Tekâlif-i Milliye Emri adı altında yaptığım genel bildirimlerden her biri için kısaca bilgi vereyim. Bir savaşın kazanılmasında en küçük şeylerin bile dikkate alınması gerektiğini gösterebilmek için bunları bilginize sunmayı yararlı bulurum (Atatürk, 2019, s.439-440).”

Çalışmanın beşinci alt amacı olan “Türk milletinin, ordusunu destekleyerek milli birlik, beraberlik ve dayanışma içinde olması ilgili ders kitabıyla Nutuk’ta nasıl değerlendirilmiştir?” sorusuna yönelik İTA ders kitabıyla Nutuk’tan Tekâlif-i Milliye ile ilgili alıntılar yapıldığı saptanmıştır. Yapılan alıntılar doğrultusunda benzerlikler ve farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Tekâlif-i Milliye Emirleri’nin Milli Mücadele devam ederken milli birlik ve dayanışmanın en güzel örneklerinden biri olduğu kanaatine varılmıştır. Türk halkının emirler doğrultusunda büyük bir fedakârlık sergilediği görülmüştür. Nutuk’tan doğrudan alıntı yapılmış, bir fotoğrafa ve bir resme yer verildiği görülmüştür. Son paragrafta Tekâlif-i Milliye Emirleri’nin amacına yer verilerek konunun pekiştirildiği saptanmıştır. Tekâlif-i Milliye Emirleri’nin öncesi ve sonrasında olan gelişmelere Nutuk’ta yer verildiği görülmüştür. Nutuk’ta ve 8.sınıf İTA ders kitabında da emirler için istiklal mahkemesinin görevlendirildiğinden bahsedildiği saptanmış ancak Nutuk’ta halkın Tekâlif-i Milliye emirleri sonrasında verdiği tepkiye yer verilmediği görülmüştür.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde tartışma, sonuç ve önerilere değinilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Türkiye Cumhuriyeti anayasamız ilk anından itibaren devletimizin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün belirlemiş olduğu ilke ve devrimler doğrultusunda hareket etmiştir. Bu özelliğini çeşitli tarihlerde anayasalarda değişiklik olmasına rağmen korumuştur. Anayasamızın niteliklerinin ise her zaman Atatürk Milliyetçiliği doğrultusunda laik, sosyal, demokratik bir hukuk devleti olduğu ifade edilmiştir. Eğitim ve öğretim konusunda ise vatandaşlara Atatürk ilke ve inkılapları çerçevesinde çağdaş bilimin öncülüğünde hedefler belirlenmiştir. Devletimizin bütünlüğüne karşı tarihi boyunca çeşitli tehditler olmuştur. Anayasamız ise Türk gençlerinin bu tehditler karşısında uyanık olmasını ve Atatürk ilke ve inkılapları ışığında eğitilmesini sağlamak görevini de önemsemiştir. Bu görevi de gerçekleştirmek için 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bütün yükseköğretim işlerini düzenlemek ve yükseköğretim kapsamında bulunan tüm kurumlarının faaliyetlerine yön verebilmek için Yükseköğretim Kurulu (YÖK) oluşturulmuştur. YÖK'ün oluşturulmasıyla Türk eğitim sisteminde yeni bir döneme girilmiştir. YÖK'ün aldığı kararla öğretim hedeflerini gerçekleştirmek için bazı dersler zorunlu kapsama alınmıştır. Bu derslerden biri de “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ”dersi olmuştur. Bu dersin ilk olarak iki yarıyıl olarak okutulması kararlaştırılmıştır. Dersin işlenişi nasıl aktarılacağı ile birlikte dersin adının da ne olacağı konusunda çeşitli dönemlerde tartışmalar olmuştur. İlk olarak “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi” dersi değişik kademelerde müfredata eklenerek rejim dersi olarak geçmiştir. Dersin istenilen amaçlara ulaşılabilirliği ise dönem dönem tartışma konusu olmuştur (Bal, 2021, s.339).

Atatürk İlkeleri İnkılâp Tarihi dersinin ortaya çıkış süreci kadar bu dersin nasıl öğretileceği de önemli bir konu olmuştur. İnkılâp Tarihi dersinin içerdiği konuların bireylere belirlenen hedefler doğrultusunda nasıl aktarılacağı hangi materyallerin kullanılacağı ve ilgili sürecin nasıl değerlendirileceği de İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretilmesini de doğrudan etkileyebilmektedir. Dersin öğretilmesi için ülkemizde çeşitli dönemlerde 1980-2007 tarihleri arasında bilgi şöleni, çalıştay ve konferanslar düzenlenmiştir. Yapılan etkinlikler şöyle sıralanabilir: On Dokuz Mayıs Üniversitesi 1985'te İnkılâp Tarihi Enstitüsünde bir bilgi şöleni, TED 1992'de "Ortaöğretim Kurumlarında İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretimi ve Sorunları Sempozyumu", Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi 1994'te "Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu" düzenlemiş, YÖK ile Ankara Üniversitesi yine 1994'te "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersi Yöntem Bilim Semineri" gibi birçok bilgi şöleni ve söyleşi düzenlenmiştir (Er ve Kaymakçı, 2009, s.169).

Türkiye Cumhuriyeti'nde günümüzde ortaokullarda 8. sınıflarda uygulanan T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi aracılığıyla hedeflediği vatandaş tipi şu şekilde tanımlanabilmektedir: Atatürkçülük anlayışına sahip, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerini benimseyen, sorumluklarını yerine getiren, hak ve özgürlüklerinin bilincinde olan, vatansever, milli şura sahip, milli menfaatlerimiz doğrultusunda bireyler yetiştirmektir (Kartal ve Şimşek, 2020, s.55).

Nutuk, Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihinin en temel kaynaklarından biridir. Bu büyük kaynak bir dönem için aydınlatıcı özelliğe sahiptir. Mustafa Kemal Atatürk, kaleme aldığı eseriyle, Milli Mücadele'de rol alan şahsiyetleri, Cumhuriyet Dönemi'nin ilgili şahsiyetleri, bu dönemde meydana gelen önemli olayları ve belirgin fikirleri kendi yorumuyla tarihe aktarmıştır. Türk tarihinin en önemli kaynaklarından olan Nutuk üzerine yazıldığı dönemden bu yana çeşitli çalışmalar olmuş birçok araştırmaya konu olmuştur (Gürkan, 2013, s.124).

Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'u kaleme alması öncelikle Milli Mücadele Dönemi ile Cumhuriyetin ilk 4 yılının yorumunu bizzat kendisi yapmak istediğini göstermektedir. Nutuk'u konuşma sebeplerinden birinin de Nutuk'un aktarıldığı zamanda siyasetten ayrılmış olan muhalefetle hesaplaşmak olduğu kabul edilebilir. Nutuk'ta özellikle muhaliflere yönelik bir görüşün olması bu düşüncüyü destekler

niteliktedir. Söylev yazılırken yüzlerce kaynaktan faydalanılmıştır. Mustafa Kemal Nutuk'u Gençliğe Hitabe ile bitirmesi ve tüm hedefleri Türk gençlerine emanet bırakması onun aslında sonsuza kadar etkisi sürecektir olan bir vasiyetname bırakma hedefinde olduğu düşüncesini de doğurmaktadır (Yıldız, 2006, s.394).

Nutuk ilk olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin nasıl atıldığını, cumhuriyetin nasıl kurulduğu sürecini anlatan bir eser olarak görülebilir. Ancak Nutuk aynı zamanda Atatürk'ü anlatan, Atatürk'ün kişiliğinin özelliklerini de ortaya koyan bir eserdir. Nutuk'u büyük yapan bir etmen de bu sayılabilir. Atatürk'ü anlamanın ilk adımı Nutuk'u okumakla başlar. Ancak Nutuk günümüzde yeterince okunup değeri algılanamayan bir duruma düşmüştür. Aslında ülkemizde öğrenciler ilkokuldan başlanarak Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi dersi almaktadır. Fakat bu derslerde öğrenciler Nutuk'taki temel bilgiler ile Milli Mücadele Dönemi'ni anlatan bir eser olmanın dışına çıkamamıştır. Oysa Nutuk bir yazılı eser olmanın dışında okunmak içindir ve bu eser kapsadığı gerçeklerle toplumumuza ışık tutacak bir meşale olarak kabul edilebilir (Karaçizmeli, 1990, s.6).

Nutuk 8.sınıf öğrencilerine ilgili ders kapsamında anlatılmaktadır. Milli Mücadele konuları için Nutuk en temel kaynak olduğu düşünülmektedir. Mustafa Kemal Atatürk Nutuk'a Milli Mücadele Dönemi'nin ilk aşaması olan 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışı ile başlamıştır. Milli Mücadele Dönemi'ni zengin kaynaklarla sunan Mustafa Kemal Atatürk 664 sayfalık eserinde 484 sayfayı Milli Mücadele Dönemi'ne ayırdığı görülmektedir. 8.sınıf düzeyindeki öğrencilere Milli Mücadele Dönemi'ni aktarırken kullanılan ilgili ders kitabında yer yer Nutuk'tan alıntılar yapıldığı saptanmıştır. Fakat Nutuk'tan yapılacak doğrudan alıntılarının daha fazla tutulması ve Nutuk'un öğrencilere bir ders olarak ayrıca okutulması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Söylev, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk ulusuna ve dünyaya en büyük hediyelerinden biri sayılabilir. 36.5 saat süren uzun bir konuşma metnidir. Nutuk (söylev) sadece devletimizin kuruluş aşamalarına değil geleceğimize de ufuklar açan bir başyapıttır. Nutuk ilk olarak "belgesel hatırat" diye nitelendirilse de pek çok açıdan da büyük önem taşımaktadır. Atatürk Söylev'ini "Türk milletine karşı bir görev" olarak kabul etmiştir. Bu görevi Bilge Kağan'dan kendisine kadar uzanan süreç içerisinde bir gelenek olarak görmüş ve ulusuna "dokuz yılın" şeffaf dokümanını sunmuştur (Güler, 2018, s.11).

Tarihe yön veren ve iz bırakan büyük şahsiyetlerin eserleri yaşadıkları dönemi incelemek ve araştırmak için tarihçiler için büyük bir kaynaktır. Bu anlamda Milli mücadelemizin ve Cumhuriyet tarihimizin önderi Mustafa Kemal'in eseri Söylev tarihsel açıdan çok büyük anlam içermektedir. Nutuk Atatürk'ün milletine hazırladığı bir rapor olarak görülebilir. Bunu Atatürk'ün, Nutuk'una "1919 yılı Mayıs ayının 19'uncu günü Samsun'a çıktım. Ülkenin genel durumu ve görünüşü şöyledir" sözlerinden başlamasından anlaşılmaktadır. Atatürk'ün, Nutuk adlı eseri Türk siyaset tarihinin başyapıt eserlerinden olduğu söylenebilir (Gürkan, 2013, s.124).

Söylev, 1919-1927 yılları arasındaki Kurtuluş Savaşı alperenlerinin ve milletin aklında kalan yüzlerce hatıranın özeti sayılabilir. Kullanılan ifadelerin hepsi objektiftir. Kullanılan ifadeler devleti temsil etmiştir. Nutuk, istiklal mücadelemizle, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamalarını içerir. Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ise artık anlamını yitirmiş olan teokratik sisteme dayalı Osmanlı Devleti'nin ortadan kaldırılarak yerine laik özellikleri benimsemekle gerçekleşir. Bu süreci Atatürk Nutuk'ta tarihi belgelere değinerek ortaya koymuştur (Karaçizmeli, 1990, s.11).

Nutuk Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ağızdan dile getirilen ve belgelere dayalı olan ilk tarihidir. Milli Mücadele lideri ve yürütücüsü olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından kaleme alınması onun birinci elden kaynak olması açısından oldukça büyük önem taşımaktadır.

Milli Mücadele döneminin hazırlık ve aksiyon aşamaları Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemi ve yapılan birçok inkılabın yapılma nedenlerini ve inkılabın Türk toplumuna kazandıkları Nutuk aracılığıyla Türk milletine anlatılmıştır. Nutuk 1919'dan başlayarak 1927'e kadar olan süreci üç bölüm olarak incelemektedir.

1. Bölüm: Kuvayı-ı Milliye dönemi olarak (1919-1920) yaşanan gelişmeleri
2. Bölüm: TBMM Dönemi (1920-1923) Büyük Millet Meclisi'nin açılışından cumhuriyetin ilanına kadar olan süreci
3. Bölüm: Cumhuriyet Dönemi (1923-1927) cumhuriyetin ilanından 1927'e kadar olan gelişmeleri aktarmaktadır.

Atatürk Nutuk'ta yok edilmeye çalışılan bir milletin kendi başarısıyla nasıl bağımsızlığını kazanma mücadelesini bilim ve teknik ışığında çağdaş bir medeniyeti

nasıl kurduğunu teoriden ziyade pratikle nasıl ortaya koyduğunu anlatması açısından çok önemlidir.

Nutuk kaynaklar bakımından tutanaklar, yazışmalar, belgeler ve özel notlar incelenmesi bakımından objektif bir eser olduğunu kanıtlamaktadır. Nutuk'un birçok dile tercüme edilmesi, İslam ülkelerinde ilgiyle takip edilmesi ve mazlum uluslara kılavuzluk etmesi sadece Türk İnkılap Tarihi için değil yakın dönem dünya tarihi için de ne kadar büyük bir eser olduğunu ortaya koymaktadır.

Atatürk Nutuk'u Gençliğe Hitabe ile bitirir. Cumhuriyet'in koruyucusu ve geleceğin teminatı olan Türk gençlerine Ulusal Mücadele'nin ilk başladığı günlerdeki genel durumu aktarılmış ve benzer durumların yaşanması durumunda yapılması gerekenler konusunda Türk gençliğine kılavuzluk etmiştir.

Nutuk ve T.C. İnkılap Tarihi genelde Türk Milleti, özelde Türk çocukları ve Türk gençliği için rehber niteliğindedir. Atatürk'ün hedef olarak koyduğu muasır medeniyetlerinin üstüne çıkmak ancak tarihten ders alan Atatürk'ün ilke ve inkılapları doğrultusunda çizeceği yol ile mümkündür. Türk gençliği hangi meslek erbabı olursa olsun ancak milli bir bilinçle kişiliğini şekillendirmelidir. Milli bir bilincin olması da ancak Gazi Mustafa Kemal'in Nutuk adlı eserinden ilke ve inkılaplarından çıkaracağı derslerle sağlanacaktır.

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ders olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde 1933 yılından itibaren okutulmaya başlanmıştır. Ders zaman zaman farklı adlar almış olsa da 1982 anayasasıyla günümüzdeki adıyla verilmeye devam etmektedir. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi genel amacı öğrencilerimizin topluma tarihi değerleri bilincinde, vatansever, kararlı, sorumluluk anlayışıyla hareket eden bireyler olarak kazandırmaktır. İlgili ders kitabı yedi üniteden oluşur. Millî Mücadele Dönemi ders kitabının 2. ünitesi olan "Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar" temasında sekiz kazanımla aktarılmış, 3. ünite ise "Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm" temasıyla yine sekiz kazanımla aktarılmıştır. Bu araştırmayla Millî Mücadele Dönemi'nin ilgili ders kitabıyla Nutuk'ta karşılaştırılması sağlanarak analiz edilmiştir. Milli Mücadele Dönemi ilgili ders kitabında Nutuk'tan doğrudan alıntılar yapıldığı görülmüştür. İlgili ders kitabı Nutuk'tan vurgulanan önemli konulara yer vermiştir fakat ayrıntılı aktarım yapılmamıştır. Milli Mücadele Dönemi ders kitabında da

Nutuk'ta da görsellerle desteklenerek sunulmuştur. İlgili ders kitabından 16 yerde Nutuk'tan doğrudan alıntı yapılmıştır. Çalışmanın beş alt amacı olan;

1) “Mustafa Kemal’in Türk halkını Milli Mücadele’ye yönlendirmek ve ulusal egemenliği gerçekleştirmek amacıyla yaptığı çalışmalar ilgili ders kitabıyla Nutuk’ta nasıl değerlendirilmiştir?” Sorusuna yönelik yapılan alıntılar doğrultusunda farklılıklar bulunmaktadır. İlgili ders kitabı önemli konulara kısa kısa vurgu yaparken Nutuk ise bu konuları kapsamlı ve ayrıntılı olarak aktarmıştır.

2) “Mustafa Kemal’in, Milli Mücadele’nin örgütlenme aşamasında karşılaştığı güçlükler ve karşılaştığı güçlüklerle bulduğu çözüm yolları ilgili ders kitabıyla Nutuk’ta nasıl değerlendirilmiştir?” sorusuna yönelik yapılan alıntılar doğrultusunda farklılıklar bulunurken benzerlikler de dikkat çekicidir. Bu konuyla ilgili Nutuk’tan doğrudan alıntı yapılmadığı görülmektedir. Nutuk’ta bu konuya geniş olarak değinilmiştir. Konuyla ilgili birinci elden kaynak olan Nutuk’tan doğrudan alıntı yapılması öğrencilere tarihin doğru bir şekilde sunulması bakımından daha yerinde olacaktır.

3) “Türk halkının işgaller karşısında gösterdiği tepki ilgili ders kitabıyla Nutuk’ta nasıl değerlendirilmiştir?” Sorusuna yönelik yapılan alıntılar doğrultusunda farklılıklar ve benzerlikler gözlenmiştir. Nutuk’ta vurgulanan ana unsurlar İTA ders kitabında da vurgulanmış ancak Güney Cephesi kapsamında işlenen Urfa Savunması, Maraş Savunması, Antep Savunması ile ilgili Nutuk’ta bilgiye rastlanılmazken bu konulara İTA ders kitabında yer verilmiştir.

4) “ Milli Mücadele’nin askeri safhasını bitirerek siyasi dönemini başlatan Mudanya Ateşkes Antlaşması ilgili ders kitabıyla Nutuk’ta nasıl değerlendirilmiştir?” Sorusuna yönelik yapılan alıntılar doğrultusunda İTA ders kitabının Mudanya Ateşkes Antlaşması ile ilgili olarak iki yerde doğrudan alıntı yapılmış. Detaylı aktarım yapılmamıştır. İTA ders kitabında 98.sayfasının son paragrafında Mudanya Ateşkes Antlaşması’nın önemine yer vererek öğrencilere özet bilgi sunulmuştur. Böylece konunun pekiştirilmesi sağlanmıştır.

5) “ Türk milletinin, ordusunu destekleyerek milli birlik, beraberlik ve dayanışma içinde olması ilgili ders kitabıyla Nutuk’ta nasıl değerlendirilmiştir? ” Sorusuna yönelik yapılan alıntılar doğrultusunda milli birlik ve beraberlik için en güzel örneğin Tekâlif-Milliye Emirleri’nin olduğu görülmektedir. Tekâlif-i Milliye Emirleri konusu

ile ilgili olarak İTA ders kitabında Nutuk'tan doğrudan alıntı yapılmıştır. 8. sınıf öğrencilerinde milli bilinç uyandırılarak birlik ve beraberliğin önemi vurgulanmıştır.

5.2. Öneriler

- 1) Nutuk'ta aktarılmasına rağmen ders kitabında geçmeyen Millî Mücadele konularının, ilgili ders kitabına eklenmesi sağlanmalı ve bu konularda müfredat kapsamına dâhil edilmelidir.
- 2) Nutuk'un 8. sınıf kapsamında öğrencilere seçmeli ders olarak okutulması ve öğrencilerin bu konuda daha bilinçli hale getirilmesi sağlanmalıdır.
- 3) İlgili ders kitabının 2021-2022 eğitim öğretim yılı ünitelerinde konuyla ilgili metinler kaynak gösterilerek pekiştirilmiş, özellikle ikinci üniteden itibaren kaynak metinler Nutuk'tan faydalanılarak hazırlanırsa İTA için birinci kaynak olan Nutuk'tan daha verimli bir şekilde faydalanılabilir.
- 4) Nutuk'un bölümlere ayrılarak kitapçık haline getirilmesi ve 8.sınıf kütüphanelerinde öğrencilerin faydalanması için bulundurulması sağlanmalıdır.
- 5) Nutuk'ta geçen 8.sınıf konularının öğrencilerin seviyesi düşünülerek daha etkinlik merkezli ve görsel ağırlıklı olarak aktarılması sağlanmalıdır.
- 6) Milli Mücadele konularının Nutuk ve İTA ders kitabındaki aktarımının analiz edilmesi ile ilgili kazanımlar İTA dersi müfredatı kapsamına dâhil edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Acar, A. K. (2022). *Geçmişten günümüze yönetsel metinlerde liderlik: Orhun Yazıtları, Siyasetname ve Nutuk'un eğitsel liderlik bağlamında değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Akbulut, S. (2019). *Lozan Konferansı sürecinde İsmet Paşa* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum.
- Veysi, A. (2014). Erzurum Kongresi'nin hazırlık safahatı: Mekân, iâşe ve barınma meselesi. *Belgi Dergisi*, (8), 1007-1031.
- Akkaya, N. (2017). Kıbrıs Türk masallarında değerler, *Folklor/ Edebiyat Dergisi*, 23 (90), 231- 244.
- Altinkulaç, A. (2008). *8.Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde bir öğretim tekniği olarak drama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ataş, Ç. ve Ataş, U. (2021). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük*. Ankara: MEB.
- Atatürk, M. K. (2009). *Nutuk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Aydoğan, E. (2020). Erzurum kongre süreci ve demokratik tartışmalar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (Özel sayı), 73-88.
- Bademci, V. (2019). Geçerlik: nedir? Ne değildir? *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 373-385.
- Bal, R. (2021). Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersini Cumhuriyet'in yüzüncü yaşına giderken incelemek. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 9 (Özel sayı), 337-362.

- Bal, R. (2021). Kuvayı Milliye'den düzenli orduya geçiş süreci gelişmeleri ve Birinci İnönü Savaşı'na etkileri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (Özel sayı), 25-42.
- Beldağ, A. (2003). *Sosyal bilgiler dersinde TBMM'nin açılış konusunun öğrencilerdeki demokratik bilincin oluşmasındaki etkisi (Erzurum İli Aşkale İlçesi Örnek Çalışması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Coşkun, H. T. (2007). *1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanununun Türkiye'nin modernleşme sürecindeki yeri ve önemi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Çalışkan, E. (2006). *Sevr Antlaşması görüşmeleri ve kabulünün İstanbul ile Anadolu basınındaki yansımaları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çalışkan, Ü. (2003). *Kurtuluş Savaşı'nda doğu cephesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Çakmak, Z., Akgün, İ.H. ve Salur, M. (2021). 8.Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ilişkin tezlerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi. *Belgi Dergisi*, II (22), 825-843.
- Çomak, S. (2019). *İzmir'in işgalinden Mudanya Mütarekesi'ne kadar batı cephesindeki siyasi ve askeri olaylar (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Doğan, B. (2020). *Nutuk'ta geçen bazı konuların 8.Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programında yer alan kazanımlara ve ders kitaplarına göre incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eren, B. (2008). *Nutuk'un kelime serveti ve sadeleştirilmesi üzerine bir araştırma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Ertan, T. F. (2016). Sevr ve Lozan Antlaşmaları hakkında karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 58, 21-37.
- Ersal, A. (2016). Milli bütünlüğün demokratik temsille inşası sürecinde Erzurum Kongresi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 15-36.
- Güler, A. (2018). Nutuk nerede ve nasıl okundu? *Anıtkabir Dergisi*, 71,11.
- Gürkan, H. (2013). Atatürk'ün Söylev'i (Nutuk) üzerine bir bibliyografya denemesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13 (27), 123-136.
- Hanaylı, G. (2021). *8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı ile Nutuk'ta yer alan değerlerin öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- İnce, Ş. (2018). *Saltanatın kaldırılması ve Türk basınına yansımaları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Karaer, N. (1997). *Refik Halit (Karay)'in siyasi faaliyetleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Karasu Avcı, E. ve İbret, B. Ü. (2016). Vatanseverlik değerine ilişkin okul öncesi öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24 (5), 2501-2518.
- Kayabal, H. (2011). *Belgelerle Mudanya müzakeresinin bilinmeyen yönleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Kaymakçı, S. ve Er, H. (2009). Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük; konularının öğretimi üzerine yapılan tezlerin analizi. *Cumhuriyet Tarihi Araştırma Dergisi*, 9, 165-180.

- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15,170-189.
- Kurt, İ. (2014). *Güney Cephesinde Antep işgali (1919-1921)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaçizmeli, L. (1990).*Büyük Nutuk'un genel olarak incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Miles, M. B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis : an expanded sourcebook*. (2nd Edition). Calif.: SAGE Publications.
- Murzioğlu, N. (2014). *Lozan Konferansı sürecinde Türkiye-İngiltere ilişkilerinin İngiliz basınına yansımaları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Mutlu, C. (2021). İstanbul'un işgali ve TBMM'nin açılışının kamuoyuna tesirleri. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 129 (254), 73-90.
- Özcan, S. (2013). Amasya Genelgesi'nin Erzurum ve Sivas Kongreleri üzerindeki etkisi. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (Özel sayı), 69-82.
- Özden, Ş. (2017). *1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu hakkında basına yansıyan tartışmalar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Sakin, S. (2003). *Misak-ı Millînin hazırlanışı, kapsamı ve tarihsel değeri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Saltan, A. (2008). *Felah-ı vatan grubu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Sancaktar, F. M. (2020). Sivas Kongresi (4-11 Eylül 1919) delegelerine dair bazı tespitler. *Tarih Dergisi*, 71, 473-496.

- Şahin, K. (2021). *Nutuk eserinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersindeki (Ortaokul 8.Sınıf) kök değerlerin eğitimi açısından incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Şengil, M. (1989). *Erzurum ve Sivas Kongreleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Şengül, H. (2020). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çıkardığı ilk kanunlardan Hıyanet-İ Vataniye Kanunu ve uygulamaya konulması. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5, 152-179.
- Şimşek, A. ve Kartal, S. (2020). Ortaokul T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabına yansıyan vatandaşlık algısı. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 43-57.
- Tangülü, Z. ve Karpınar, O. (2019). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi konuları üzerine yapılan lisansüstü tezlerin eğilimleri. *Belgi Dergisi*, 2 (18), 1487-1506.
- Taşdemir, S. (2009). Türk basınında büyük Nutuk'un yansımaları. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 44, 673-712.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Uygun, H. (2002). *Millî Mücadele'de kuvayimilliyeye (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Uzun, H. (2005). *Atatürk'ün Nutuk'unun içerik analizi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Üçüncü, U. (2014). İstikbal gazetesine göre Doğu Cephesi'nde Türk Ermeni savaşı (1920). *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 16, 87-116.
- Ültay, E., Akyurt, H. ve Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188- 201.

Yıldız, B. (2006). *Nutuk'un fikri ve edebi açıdan incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.





EKLER

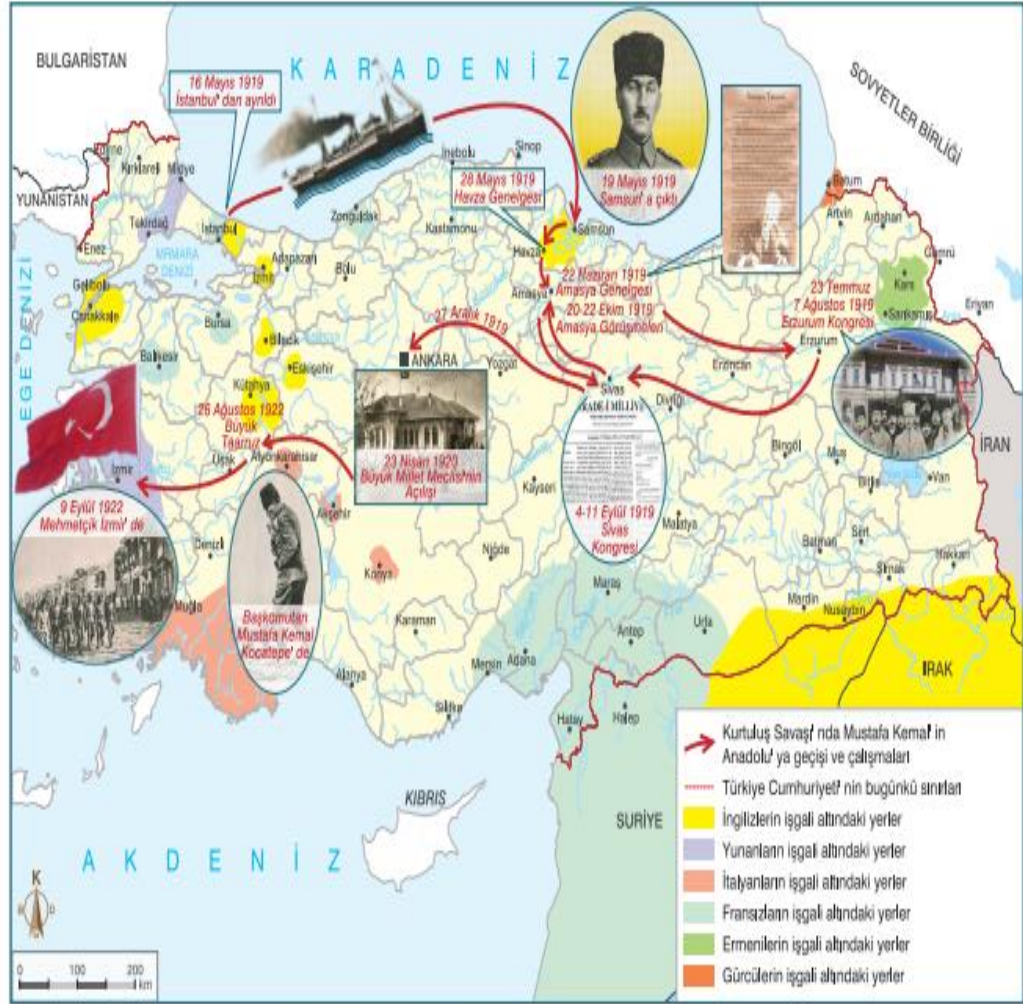
EK-1

Analize Katılan Standart Konular

Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı	19 Mayıs 1919
Havza Genelgesi	28 Mayıs 1919
Amasya Genelgesi	22 Haziran 1919
Erzurum Kongresi	23 Temmuz-7 Ağustos 1919
Sivas Kongresi	4-11 Eylül 1919
Amasya Görüşmeleri	20-22 Ekim 1919
Temsil Kurulunun Ankara'ya Gelişi	27 Aralık 1919
Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin Toplanması	12 Ocak 1920
Misak-ı Milli Kararları	28 Ocak 1920
Türk Milletinin Büyük Meclisi Açılması	23 Nisan 1920
Büyük Millet Meclisi'ne Karşı Çıkan Ayaklanmalar	1920
Büyük Millet Meclisi'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler	1920
Doğu Cephesi	1920
Güney Cephesi	1921
Birinci İnönü Savaşı	6-10 Ocak 1921
Teşkilat-ı Esasiye Kanunu	20 Ocak 1921
Londra Konferansı	21 Şubat-12 Mart 1921
Afganistan ile Dostluk ve Dayanışma Antlaşması	1 Mart 1921
İstiklal Marşı'nın Kabulü	12 Mart 1921
Moskova Antlaşması	16 Mart 1921
İkinci İnönü Savaşı	23 Mart-1 Nisan 1921
Kütahya - Eskişehir Savaşları	10-24 Temmuz 1921
Mustafa Kemal'in Başkomutanlığa Getirilmesi	5 Ağustos 1921
Tekâlif-i Millîye Emirleri	7-8 Ağustos 1921
Sakarya Meydan Savaşı	23 Ağustos-13 Eylül 1921
Mudanya Ateşkes Antlaşması	11 Ekim 1922
Lozan Barış Antlaşması	24 Temmuz 1923

EK-2

MEB Ders Kitabı (Bir- YAY Yayıncılık) Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği



EK-3

MEB Ders Kitabı (Bir- YAY Yayıncılık) Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği

Amasya Genelgesi pek çok açıdan ilkleri barındırmaktadır. Amasya Genelgesi; Türk milletine, ulusal bağımsızlığın ve vatanın bütünlüğünün ancak kendi gücü ve çabasıyla sağlanabileceğine yönelik yapılan bir çağdır. Kurtuluş Savaşı'nın gerekçe, yöntem ve amacını açıklamıştır. Hem Osmanlı Hükümeti'ne hem de işgallere karşı çıkan ilk belgedir. Ulusal egemenlik ilkesinden de ilk kez burada söz edilmiştir. Osmanlı Hükümeti'ne karşı ulusal iradeyi savunduğu için bir ihtilal belgesidir. Sivas'ta ulusal bir kongrenin toplanacağını bildirdiği için de tüm ülkeye yöneliktir.

Amasya Genelgesi'nden sonra yaşanan gelişmeleri Şevket Süreyya Aydemir şu şekilde özetlemiştir:

7. Kaynak: Amasya'dan sonra Mustafa Kemal Erzurum Kongresi'ne katılmak üzere Erzurum'a geldi. Mustafa Kemal'e Padişah'ın saray başkâtipliğinden memuriyetine son verildiği için İstanbul'a dönmesi bildirildi. Mustafa Kemal ise aynı gün görevlerinden ve askerlik mesleğinden istifa ettiğini bildirdi. Diğer bir deyişle "Sine-i millete döndü." Mustafa Kemal artık bir sivilidir. Bu durumda Mustafa Kemal'in en büyük destekçisi Kazım Karabekir Paşa olur. "Emrinizdeyim Paşam. Ben, subaylarım, erlerim, kolordum, hepimiz emrinizdeyiz..." diyerek Mustafa Kemal'e bağlılığını bildirir. O an, hem Mustafa Kemal'in hem Milli Mücadele'nin tarihinde kader tayin edici bir andır.

(Şevket Süreyya Aydenir, *Tek Adam*, Cilt: 1, s. 116)

Mustafa Kemal, bu gelişmeler üzerine duygu ve düşüncelerini "Nutuk" adlı eserinde şu şekilde kaleme almıştır:

8. Kaynak: "Keyfiyet, tarafımdan, orduya ve millete iblağ edildi (bildirildi). O günden sonra resmî görev ve yetkiden ayrılmış olarak, yalnız milletin şefkat ve cıvanmertliğine güvenerek, onun bitmez feyiz (bereket) ve kudret membaından (kaynağından) ilham ve kuvvet alarak vicdani vazifemize devam ettik."

(Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Söylev*, Cilt: 1, s.64)



- Amasya Genelgesi'nin millî beraberliğin sağlanmasındaki rolü nedir? Tartışınız.

Erzurum Kongresi (23 Temmuz-7 Ağustos 1919)

Doğu Anadolu Müdâfaâ-i Hukuk Cemiyeti; Anadolu'nun doğusundaki Ermenilerin, bölgedeki Türklerin nüfus yoğunluğunu azaltma çalışmalarını engellemek amacıyla Erzurum'da bir kongre toplamayı kararlaştırdı (Fotoğraf 2.17). Anadolu'nun doğusunda Erzurum'u da içine alan bir bölge Ermeni Devleti'ne bağlanmak isteniyordu. Doğu Karadeniz'de ve Trabzon'da da Pontus tehlikesi vardı. Bu tehditlere engel olmak için gerekli önlemlerin alınması gerekiyordu.

Erzurum, galip devletlerin çok kolay ulaşamayacağı bir konumdaydı. Ayrıca Mondros Ateşkes Antlaşması doğrultusunda ordu birlikleri terhis edilirken burada bulunan 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa, birliklerini dağıtmamıştı.



Fotoğraf 2.17: Mustafa Kemal Erzurum Kongresi Heyeti ile (1919)

EK-4

MEB Ders Kitabı (Bir- YAY Yayıncılık) Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği

Amasya Genelgesi (22 Haziran 1919)

İzmir'in işgali sırasında Türk halkında oluşan tepkiyi gören Mustafa Kemal, 12 Haziran 1919'da Amasya'ya geçti. Artık ulusal mücadeleyi kişisel bir girişim olmaktan çıkarıp tüm ulusa mal etmek gerekiyordu. Bu amaçla burada halkı Milli Mücadele'ye çağıran bir metin üzerinde çalıştı. Bu metinde ülkenin içinde bulunduğu durum ve bu durum karşısında yapılması gerekenler açıklanmaya çalışılıyordu. Mustafa Kemal'in yaveri Cevat Abbas (Gürer) Bey'in kaleme aldığı metin, 22 Haziran'da Amasya Genelgesi (Tamimi) olarak tüm ilgililere duyuruldu (Fotoğraf 2.16). Genelgenin başlıca noktaları şöyleydi:



Fotoğraf 2.16: Amasya Genelgesi'nin hazırlandığı Saraydüzü Kışlası

**6. Kaynak:**

1. Yurdun bütünlüğü, ulusun bağımsızlığı tehlikededir.
2. İstanbul'daki Hükümet, üzerine aldığı sorumluluğun gereğini yerine getirememektedir. Bu durum, ulusumuzu yok olmuş gibi göstermektedir.
3. Millet'in istiklâlini yine millet'in azim ve kararı kurtaracaktır.
4. Ulusun davranışını ve durumunu göz önünde tutmak ve haklarını dile getirip bütün dünyaya duyurmak için her türlü etkiden ve denetimden kurtulmuş ulusal bir kurulum varlığı çok gereklidir.
5. Anadolu'nun her yönden en güvenli yeri olan Sivas'ta ulusal bir kongrenin tez elden toplanması kararlaştırılmıştır.
6. Bunun için bütün illerin her sancağından, halkın güvenini kazanmış üç delegenin olabildiğince çabuk yetişmek üzere hemen yola çıkarılması gerekmektedir.
7. Her olasılığa karşı bu iş, "ulusal bir sır" gibi tutulmalı ve delegeler gereken yerlere kimliklerini gizleyerek gelmelidir.
8. Doğu illeri adına 10 Temmuz'da Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. Erzurum Kongresi delegeleri, Sivas Kongresi'ne katılmak üzere hareket edeceklerdir.

(Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Söylev*, Cilt: 1, s. 43)

EK-5

MEB Ders Kitabı (Bir-YAY Yayıncılık) Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği

Bütün engellemelere rağmen kongre, 4 Eylül'de "Mekteb-i Sultani" (Sivas Lisesi) olarak kullanılan bir binanın salonunda otuz sekiz delegenin katılımıyla toplandı. Mustafa Kemal kongre üyelerinden bazılarının engelleme çabalarına karşın oy çokluğuyla başkan seçildi. Sivas Kongresi'nde Erzurum Kongresi kararları temel alındı, bu kararlar tüm ulusu kapsayacak şekilde genişletildi.

Kongre gündemini meşgul eden önemli bir konu da "manda" sorunu oldu. ABD mandasını savunan, içinde bulunulan güç durumdan sadece bu yolla kurtulmanın mümkün olduğuna inanan bazı kongre üyeleri, bu konuyu kongre gündemine taşıdılar. Manda, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ve gelişmiş devletlerin geri kalmış toplumları ilerletme bahanesi ile sömürmesinin yeni biçimiydi. Ulusal bağımsızlık ve ulusal egemenlik ilkeleri ile bağdaşmıyordu. Uzun tartışmalardan sonra tam bağımsızlık düşüncesi ile çelişen bu durumu kongre benimsemedi.

Mustafa Kemal kongrede ulusal bağımsızlık konusundaki görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:



11. Kaynak: "Ankara ve diğer Anadolu şehirlerimizin bir an evvel inşalarında ve bütün diğer şimendifer hatlarımızın (demir yollarımız), yollarımızın ve limanlarımızın inşaları teklifinde bulunacak ecnebi (yabancı) sermaye sahiplerinin yardımlarını seve seve kabul ederiz. Yeter ki memleketimize sermaye getireceklerin devlet ve milletimizin dahili ve harici istiklalini ve vatanımızın bütünlüğünü ihlal etme gibi gizli düşünceleri olmasın."

(Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Söylev*, Cilt: 1, s.152)

Kongre aldığı bir kararla, Ali Fuat Paşa'yı (Fotoğraf 2.20) Batı Anadolu Genel Kuva-yı Millîye Başkomutanlığı'na atadı. Bu karar kongrenin bir yürütme kurulu, bir hükümet gibi çalıştığının da göstergesidir. Bu karar aynı zamanda ileride kurulacak olan düzenli ordu için de önemli bir işaret oldu. Sivas Kongresi ile, Erzurum'da kurulan Temsil Kurulunun üye sayısı on beşe çıkartılarak yetkileri tüm yurdu temsil edecek şekilde genişletildi. Mustafa Kemal, Temsil Kurulu Başkanı sıfatıyla bütün ulusu temsil yetkisine sahip oldu.

Kongrede, Anadolu'daki tüm ulusal güçler, "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında birleştirildi. Bu eylem sonucunda, Millî Mücadele tek bir merkezden yönetilebilecekti. Alınan bir başka kararla Millî Direniş'in ilk yayın organı olan İrade-i Millîye (Millî İrade) adlı gazetenin çıkartılması sağlandı. Böylece halk, Millî Mücadele hakkında doğru bir şekilde aydınlatılacaktı.

Kongre kararları her kesime duyurulmaya çalışılırken Padişah Vahdettin'e de ulaştırılmak istendi. Damat Ferit Paşa Hükümeti kongreyi engellemeye çalıştığı gibi kongre kararlarının padişaha ulaştırılmasına da engel oldu. Bunun üzerine İstanbul Hükümeti ile bütün resmî ilişkileri kesme kararı alındı ve Anadolu'daki çoğunluk bu karara uydu. Kongrenin bu girişiminden sonra Damat Ferit Paşa Hükümeti istifa etmek zorunda kaldı. Yerine Ali Rıza Paşa Hükümeti kuruldu. Damat Ferit Paşa'nın istifası, Anadolu hareketinin İstanbul Hükümeti'ne karşı kazandığı ilk siyasi başarısı oldu.



Fotoğraf 2.20: Ali Fuat Paşa (1882-1968)



Millî Mücadele Dönemi'nde sadece Erzurum, Balıkesir, Alaşehir ve Sivas'ta değil, Anadolu'nun pek çok yerinde kongreler düzenlenmiştir. Nazilli, Kars, Ardahan, İzmir, Muğla, Edirne, Oltu, Lüleburgaz, Afyon ve Pozantı'da toplanan kongrelerde Anadolu halkı kurtuluş için çeşitli çözüm önerilerini tartışmıştır.

(Bülent Tanör, *Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları*, s. 22)

EK-6

MEB Ders Kitabı (Bir-YAY Yayıncılık) Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği

İtilaf Devletleri, işgalin yarattığı tepkiyi azaltmak için bir bildiri yayımladı. Bildiride şunlar yazıyordu:

**12. Kaynak:**

1. İşgal geçicidir.
2. İtilaf Devletleri'nin niyeti saltanat makamının nüfuzunu kırmak değil, aksine Osmanlı idaresinde kalacak memleketlerde nüfuzu kuvvetlendirmektir.
3. Taşralarda isyan çıktığı veya katliam yapıldığı takdirde İstanbul Türklerden alınacaktır.
4. Saltanat makamı olan İstanbul'dan verilecek emirlere herkesin uyması gereklidir.

(Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Söylev*, Cilt: 1, s. 555-557)

İstanbul'un işgaline karşı Mustafa Kemal Temsil Kurulu başkanı olarak bir genelge yayımlayarak Geyve ve Ulukışla demir yollarının tahrip edilmesini, tutuklanan her milletvekiline karşılık Anadolu'da bulunan İngiliz subaylarının tutuklanmasını ve Ankara'da toplanacak olan yeni bir meclis için hazırlıklara başlanmasını emretti.

Türk Milletinin Büyük Meclisi Açılıyor (23 Nisan 1920)

16 Mart 1920'de İstanbul'un İtilaf Devletleri'nce resmen işgali, ardından Mebusan Meclisinin dağıtılması, aydınların ve mebusların tutuklanması bir bakıma Osmanlı Devleti'nin de sonunun geldiğinin işaretleriydi. Ulusal egemenliğe dayalı bir devlet kurmayı amaçlayan Mustafa Kemal, bu durumu değerlendirerek bir meclis kurmak için çalışmalarına başladı.

Mustafa Kemal, 19 Mart 1920'de yayımladığı genelgede Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin toplanacağını haber verdi. Yapılacak yeni seçimlerle oluşacak bu meclise, İstanbul'dan tutuklanmamış mebusların da katılabileceğini bildirdi. 23 Nisan 1920'de en yaşlı üye Şerif Bey başkanlığında Ankara'da açılan meclis, o günlerde Büyük Millet Meclisi (BMM) olarak adlandırılmıştır (Fotoğraf 2.24). Yaklaşık dokuz ay sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ismini almıştır.



Fotoğraf 2.24: Mustafa Kemal, BMM'nin açılışı sırasında dua ederken (1920)

BMM'nin öncelikli amaçları;

- Ulusal güçleri birleştirmek,
- Düzenli orduyu oluşturmak,
- Misak-ı Milli hedefini gerçekleştirmektir.

Meclis başkanlığına seçilen Mustafa Kemal, 24 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisine aşağıdaki önergeyi sundu. Bu önergedeki maddeler, Büyük Millet Meclisinin aldığı ilk kararlardır:

**13. Kaynak:**

1. Hükümet kurmak zorunludur.
2. Geçici olduğu bildirilerek bir hükümet başkanı tanımak ya da padişah vekili ortaya çıkarmak uygun değildir.
3. Mecliste yoğunlaşan ulusal iradenin yurt alın yazısına doğrudan doğruya el koymasını kabul etmek temel ilkedir. BMM'nin üstünde bir güç yoktur.
4. BMM yasama ve yürütme yetkilerini kendinde toplamıştır. Meclisten seçilecek ve vekil olarak görevlendirilecek bir kurul hükümet işlerine bakar. Meclis başkanı bu kurulun da başkanıdır.

Not: Padişah ve halife baskı ve zordan kurtulduğu zaman, meclisin düzenleyeceği yasal ilkelere içinde durumunu alır.

(Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Söylev*, Cilt: 2, s. 589)

EK-8

MEB Ders Kitabı (Bir-YAY Yayıncılık) Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği

Anadolu'nun doğusunun Ermenilere verilmesini engellemeye yönelik önlemler almak amacıyla Türk halkı bölgesel cemiyetler kurdu ve bu cemiyetler aracılığıyla Erzurum Kongresi toplandı.

General Harbord (Fotoğraf 3.1) Raporu'na ve Türk halkının tepkilerine rağmen İtilaf Devletleri Sevres (Sevr) Antlaşması'nda da Anadolu'nun doğusunu içine alan bir Ermenistan kurulmasına karar verdi. Bu karardan cesaret alan Ermenistan askerî birlikleri ve Ermeni çeteleri saldırıya geçti. Kars ve çevresini işgal edip bölgede yaşayan Türkleri göçe zorladı. Bu nedenle 15. Kolordu Komutanlığı, Doğu Cephesi Komutanlığına dönüştürüldü. Kazım Karabekir Paşa, yetkileri artırılarak komutanlığına atandı. Doğu illerinde seferberlik ilan edilip halk silah altına çağrıldı.

Mustafa Kemal, Doğu Cephesi'nde Ermenilere karşı yapılan mücadelenin gerekçesini şu sözlerle vurgulamıştı:



Fotoğraf 3.1: ABD'li General James Harbord (1866-1947)



1. Kaynak: "Malûm-ı âlinizdir ki, Mondros Mütarekesinden beri Ermeniler, gerek Ermenistan dahilinde gerek hududa mücavir (sınırda yakın) alanlarda Türkleri kütle halinde katleden (toptan öldürmekten) bir an vazgeçmiyorlardı. 1920 senesi sonbaharında Ermeni mezalimi tahammülsüz bir hale geldi. Ermenistan seferine karar verdik. 9 Haziran 1920 tarihinde şark (doğu) muntikasında geçici seferberlik ilan ettik."

(Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Söylev*, Cilt: 2, s. 652)



Mustafa Kemal'in sözlerinden yola çıkarak Ermenilere karşı açılan cephenin nedenlerini söyleyiniz.



Kurtuluş Savaşı'nda düzenli ordunun ilk cephesi Doğu Cephesi'dir. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra ordular terhis edilirken Kazım Karabekir Paşa komutasındaki 15. Kolordu, Milli Mücadele'nin ilk yıllarında elde bulunan az sayıdaki düzenli birlikten biri olmuştur.

Kazım Karabekir Paşa komutasındaki askerî birlikler, yaptıkları karşı saldırı ile Ermenileri yenilgiye uğrattı (İllüstrasyon 3.2). Ermenistan barış istemek zorunda kaldı. 2-3 Aralık 1920'de imzalanan Gümrü Antlaşması sonucunda Ermenilerle savaş sona erdi ve Doğu Cephesi kapandı. Bu antlaşmayla Ermeniler işgal ettikleri yerlerden çekildiler; Kars, Sarıkamış, Kağızman ve İğdir'ı Türkiye'ye bıraktılar. Gümrü Antlaşması sonrası halkın Milli Mücadele'ye olan inancı ve BMM'ye olan güveni arttı. Doğu Cephesi'ndeki tehdit ortadan kalkınca askerî birliklerin ve Ermenilerden elde edilen silah ve cephanenin bir bölümü Batı Cephesi'ne aktarıldı.

İllüstrasyon 3.2: Zaferden sonra Kazım Karabekir için çıkarılan taş baskı poster. Üzerinde şöyle yazılı: "Ermenistan fatihi ve yetimler babası, mücaffer Şark ordularımızın kumandanı Kazım Karabekir Paşa."



Gümrü Antlaşması, BMM Hükümeti'nin uluslararası alandaki ilk siyasi başarısıdır. Bağımsız bir devlet olan Ermenistan bu antlaşmayla BMM'yi, yani yeni Türk devletinin varlığını resmen tanımış oldu. Ayrıca Ermenistan Hükümeti, Anadolu'nun doğusunda bulunan topraklara yönelik isteklerinden vazgeçerek Sevres (Sevr) Antlaşması'nı reddetmiş oldu.

EK-9

MEB Ders Kitabı (Bir-YAY Yayıncılık) Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği

Sütçü İmam, tabancasıyla ateş açıp olayı başlatan Fransız askerini öldürdü. Bu olaydan sonra Fransızlar halka daha sert davranmaya başlamış, Ermeniler de taşkınlıklarını artırmışlardır.

Sütçü İmam olayı ile başlayan gerilim, "bayrak olayı" ile tırmandı. Fransızların Maraş Kalesi'ndeki Türk bayrağını indirip Fransız bayrağını çekmeleri protestoları artırdı. Ezan okunduktan sonra Ulu Cami'de toplanan halk hep bir ağızdan "Bayraksız namaz kılınmaz!" diye bağırды. O sırada cami imamı Rıdvan Hoca'nın "Özgürlüğü olmayan bir milletin cuma namazı kılması doğru olamaz!" sözleri ile Maraş halkı yürüyüşe geçti ve kaleye tekrar Türk bayrağı asıldı.



Fotoğraf 3.2: Maraş'ın düşman işgalinden kurtuluşu kutlamaları (1920)

Fransızların tutumu ve Ermenilerin taşkınlıkları karşısında Maraş halkı, kentte Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurup örgütlenme çalışmalarına başladı. Kentin dış kesimlerinde başlayan şiddetli çarpışmalar kent merkezinde devam etti. Kuva-yı Milliye birliklerinin ve Maraş halkının destansı mücadelesi ile yenilgiyi kabul eden Fransızlar Maraş'tan çekilmek zorunda kaldılar. Maraş, işgaller karşısında verilen mücadele sonucunda 12 Şubat 1920'de düşman kuvvetlerini yenerek kurtulan ilk kent oldu (Fotoğraf 3.2).

Mustafa Kemal verdikleri mücadeleden dolayı Maraşlıları şu sözlerle kutlamıştır:



3. Kaynak: "Maraşlılar bu kahramanca savunmaları ile millet davasının büyüklük ve yüceliğini, ulusumuzun yaşamak, bağımsız olarak yaşamak konusundaki iradelerini bütün dünyaya karşı ilan ettiler."

(Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 2. Kitap, s. 93)

b. Urfa Savunması

30 Ekim 1919'da Fransızlar, Ermenilerle Urfa'yı işgal etti. Maraş'ta olduğu gibi Urfa'da da Fransızlardan destek alan Ermeniler, onur kırıcı ve halkı kıskırtan davranışlarda bulundu. Urfa'daki çatışmalar Maraş direnişinin son günlerinde başladı. Urfa Jandarma Tabur Komutanlığına atanan Yüzbaşı Ali Sâip (Ursavaş) Bey (Fotoğraf 3.3) komutasında yaklaşık üç bin kişilik bir kuvvet oluşturuldu. Urfa halkının bu zor koşullara rağmen verdiği destekle 11 Nisan'a kadar süren çatışmaların sonunda halkın direnişi başarıya ulaştı ve Fransızlar Urfa'dan çekildi.



Fotoğraf 3.3: Ali Sâip Bey (1885-1939)

c. Antep Savunması

Fransızlar, Antep'i 5 Kasım 1919'da İngilizlerden devraldı. Antep'e gelen Fransız askerî birliklerinin içinde Ermeniler de vardı. Fransızların Ermenilerle ortak hareket etmesi ve Ermenilerin yaptıkları taşkınlıklara göz yummaları, Antep halkını rahatsız etti. Antep'te Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin bir şubesi açıldı. Üsteğmen Salih'in "Şahin" takma adıyla (Fotoğraf 3.4) Kuva-yı Milliye Komutanlığına atanması ve başarılı sonuçlar almasıyla halk daha da örgütlü hâle geldi. Şahin Bey'in şehit olmasından sonra Mustafa Kemal'in emriyle Antep'teki Kuva-yı Milliye birliklerinin komutanlığına Kılıç Ali Bey atandı, çatışmalar daha da şiddetlendi.



Fotoğraf 3.4: Şahin Bey (1877-1920)

EK-10

MEB Ders Kitabı (Bir-YAY Yayıncılık) Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği

ortadan kaldırmak hem de TBMM'nin askerî açıdan daha fazla güçlenmesini engellemek amacıyla. Ankara'ya kadar ilerleyip sonuca ulaşma gayretiyle Bursa üzerinden Afyon ve Eskişehir'e doğru saldırıya geçtiler. Bilecik ve Adapazarı'nı işgal ettiler (Harita 3.4).



Harita 3.4: İkinci İnönü Savaşı'nı gösteren kroki



8. Kaynak :

Tablo 3.2: İkinci İnönü Savaşı Öncesinde Türk Ordusunun Gücü ile Yunan Ordusunun Gücünün Karşılaştırılması

	Tüfek	Makinelî Tüfek	Top	Kılıç
Türk Ordusu	30.103	293	102	4.435
Yunan Ordusu	41.150	3.854	220	2.000

(Sabahattin Selek, *Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı*, Cilt: 2, s. 154)

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa Yunan kuvvetlerini İnönü'de karşıladı. 27 Mart'ta şiddetli çarpışmalar yaşandı. Aynı zamanda Uşak üzerinden hareket eden diğer Yunan birlikleri de 28 Mart'ta Afyon'u işgal etti. Buna rağmen Ankara'nın emriyle Güney Cephesi'nden Refet Bey komutasındaki birliklerin bir kısmı İnönü'ye gönderildi. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, 31 Mart'ta karşı saldırıya geçti. 1 Nisan'da Yunanlar geri çekilmek zorunda kaldı. Geri çekilirken Bilecik ve Söğüt'ü yakttılar. Yunan birlikleri, Türk ordusu tarafından etraflarının sarıldığını fark edince 7 Nisan'da Afyon'dan çekilmek zorunda kaldı.

Yunanların Türk ordusu karşısında bir kez daha yenilgiye uğraması, İtilaf Devletleri arasındaki görüş ayrılıklarını artırdı. İtalya, işgal bölgelerini boşaltma kararı aldı. Zonguldak'taki birliklerini çeken Fransa, TBMM Hükümeti ile anlaşma zemini aramaya başladı. İngilizlerin Yunanlara olan güveni sarıladı. Ayrıca sömürgelerinde bulunan Hintli Müslümanlar Millî Mücadele'yi desteklemeye ve İngilizlere sorun çıkarmaya başladılar. İkinci İnönü Zaferi sonucunda halkın düzenli orduya güveni arttı. Diğer sayfadaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere Türk ulusu ile TBMM arasındaki bağlar daha da güçlendi.

EK-11

MEB Ders Kitabı (Bir- YAY Yayıncılık) Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği

Türk ordusu, 9 Eylül 1922'de İzmir'e girerek İzmir'i Yunan işgalinden kurtardı. 11 Eylül'de Bursa'nın kurtarılması ve 18 Eylül'de Mudanya'dan Yunan kuvvetlerinin çekilmesiyle Batı Anadolu'nun tamamı düşman işgalinden kurtarıldı. Böylelikle Türk devriminin askerî aşaması zaferle sona erdi. Artık diplomatik başarı için ortam hazır. 26 Ağustos'ta başlayıp 9 Eylül'de sonuçlanan Büyük Taarruz ile sömürgeci devletlerin Anadolu'ya yönelik beklentileri boşa çıkarıldı.



Fotoğraf 3.13: Büyük Taarruz zaferle neticelenmiş, Yunan Orduları Başkomutanı Trikupis ise esir edilmiştir. (Alta, soldan ikinci) (1922)

Mudanya Ateşkes Antlaşması (11 Ekim 1922)

Batı Anadolu Yunan işgalinden kurtarılmıştı ancak Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer alan Boğazlar'da, Doğu Trakya'da ve İstanbul'da işgal devam ediyordu. İngiliz yönetimi, tarafsız bölge ilan edilen ve kendi kontrollerinde olan Çanakkale Boğazı, İstanbul ve Trakya'ya Türklerin girmesi durumunda karşı koyacağını bildirdi. Mustafa Kemal o günleri ve İngiliz yönetimi tarafından ilan edilen tarafsız bölgeyi tanımadıklarını "Nutuk'ta şu sözlerle aktarmıştır:



27. Kaynak: "İstanbul'da Fransız Fevkalâde (olağanüstü) Komiseri bulunan General Pelle (Pele) benimle mülakat etmek (görüşmek) üzere İzmir'e geldi. 'Tarafsız Bölge' unvanıyla andığı bir sahaya ordularımızın girmemesinin muvafık (uygun) olacağını tavsiye etti. Milli Hükümetimizin böyle bir mütaka (bölge) tanımadığını, Trakya'yı da tahlis etmedikçe (kurtarmadıkça) ordularımızın tevkiğine (durdurulmasına) imkân olmadığını söyledim."

(Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Söylev*, Cilt: 2, s. 904)

Türk ordusu Çanakkale'ye doğru yürüyüşe geçti ve tarafsız bölgeye girdi. İngilizlerin tehditlerine rağmen de geri çekilmedi. Bütün desteğe rağmen Yunanistan'ın başarısız olması, İngiltere kamuoyunda tepkilerin yoğunlaşması, Fransa ve İtalya'nın zaten Anadolu'dan çekilmiş olmasıyla artan diplomatik girişimler sonucunda İtilaf Devletleri 23 Eylül 1922'de TBMM'ye ateşkes önerisinde bulundu. 3 Ekim'de Mudanya'da başlayan ateşkes görüşmeleri 11 Ekim'de sonuçlandı.

İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcilerinin hazır bulunduğu konferansa TBMM, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa başkanlığında bir heyetle katıldı (Fotoğraf 3.14). TBMM'yi İsmet Paşa'nın temsil etmesinde onun İnönü Savaşlarındaki kritik başarıları etkili olmuştur. Yunanistan'a ait delegeler ise konferansa katılmayarak gelişmeleri Mudanya açıklarındaki bir gemiden takip etti. Görüşmelerde Yunanistan'ın sözcülüğünü İngiliz temsilcisi üstlendi.



Fotoğraf 3.14: Türkiye adına Mudanya Mütarekesi'ni imzalayan İsmet Paşa, Fransız, İngiliz ve İtalyan delegeleri ile (1922)

EK-12

MEB Ders Kitabı (Bir-YAY Yayıncılık) Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği



16. Kaynak:

(1) numaralı emrimle her ilçede birer "Ulusal Vergi Kurulu" kurdum. Bu kurulların çalışmalarıyla elde edileceklerin ordunun çeşitli bölümlerine dağıtımını düzenledim.

(2) numaralı emrimle göre yurttan her ev; birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp Ulusal Vergi Kuruluna verecekti.

(3) numaralı emrimle tüccar ve halk elinde bulunan çamaşırılık bez, kaput bezi, patiska, pamuk, yıkanmış ve yıkanmamış yün ve tiftik, erkek elbisesi dikmeye elverişli her türlü kışlık ve yazlık kumaş, kalın bez, kösele, vaketa, taban astarlığı, sarı ve siyah meşin, sahtiyan, dikilmiş ve dikilmemiş çarık, potin, demir kundura çivisi, tel çivi, kundura ve saraç ipliği, nallık demir ve yapılmış nal, mış, yem torbası, yular, belleme, kolan, kaşağı, gebre, semer ve urganlardan yüzde kırkına, parası sonra ödenmek üzere el koydum.

(4) numaralı emrimle eldeki buğday, saman, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek, kasaplık hayvanlar, şeker, gaz, pirinç, sabun, yağ, tuz, zeytinyağı, çay ve mum stoklarının da yine yüzde kırkına, parası sonra ödenmek üzere el koydum.

(5) numaralı emrimle ordu için alınan taşıtlardan geriye kalanlarının da ayda bir kez ve parasız olarak yüz kilometrelik bir uzaklığa dek askerî ulaştırma işlerinde taşıma yapılmasını zorunlu kıldım.

(6) numaralı emrimle ordunun yedirilip giydirilmesine yarayan bütün sahipsiz mallara el koydum.

(7) numaralı emrimle halkın elinde bulunan savaşa elverişli bütün silah ve cephanenin üç gün içinde verilmesini istedim.

(8) numaralı emrimle benzin, vakum, gres yağı, makine yağı, don yağı ve taban yağları, vazelin, otomobil ve kamyon lastiği, lastik yapıştırıcı, buji, soğuk tutkal, Fransız tutkalı, telefon makinesi, kablo, pil, çıplak tel, yalıtkan ve bunlara benzer gereçlerin ve zaç yağı stoklarının yüzde kırkına el koydum.

(9) numaralı emrimle demirci, marangoz, dökümcü, tesviyeci, saraç ve arabacılarla bunların imalathanelerinin iş çıkarma güçlerinin; kasatura, kılıç, mızrak, eyer yapabilecek ustaların adlarıyla sayılarının ve durumlarının saptanmasını sağladım.

(10) numaralı emrimle halkın elinde bulunan dört tekerlekli yaylı araba, dört tekerlekli at ve öküz arabaları ile kağnı arabalarının bütün donatımı ve hayvanları ile birlikte; binek ve topçeker hayvanlar, katırlar, yük hayvanlarının, deve ve eşeklerin yüzde yirmisine el koydurdum.

Baylar, buyruklarımın ve bildirimlerimin yerine getirilmesi için kurduğum İstiklal Mahkemelerini Kastamonu, Samsun, Konya ve Eskişehir bölgelerine gönderdim. Ankara'da da bir mahkeme bulundurdum.

(Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Söylev*, s. 823-825)



Mustafa Kemal'in halktan böyle bir fedakârlık istemesinin nedeni nedir?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Funda ÇEVİK ATAR

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : -

Bildiği Yabancı Diller : -

Bilimsel Faaliyetleri : Amasya Genelgesi ile Erzurum ve Sivas Kongresi Üzerine Bir Değerlendirme – Bildiri – Anadolu Kongresi

İş Deneyimi

Stajlar : -

Projeler : -

Çalıştığı Kurumlar: MEB

İletişim

Tarih :

